

Mladika

4-91

ARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

57

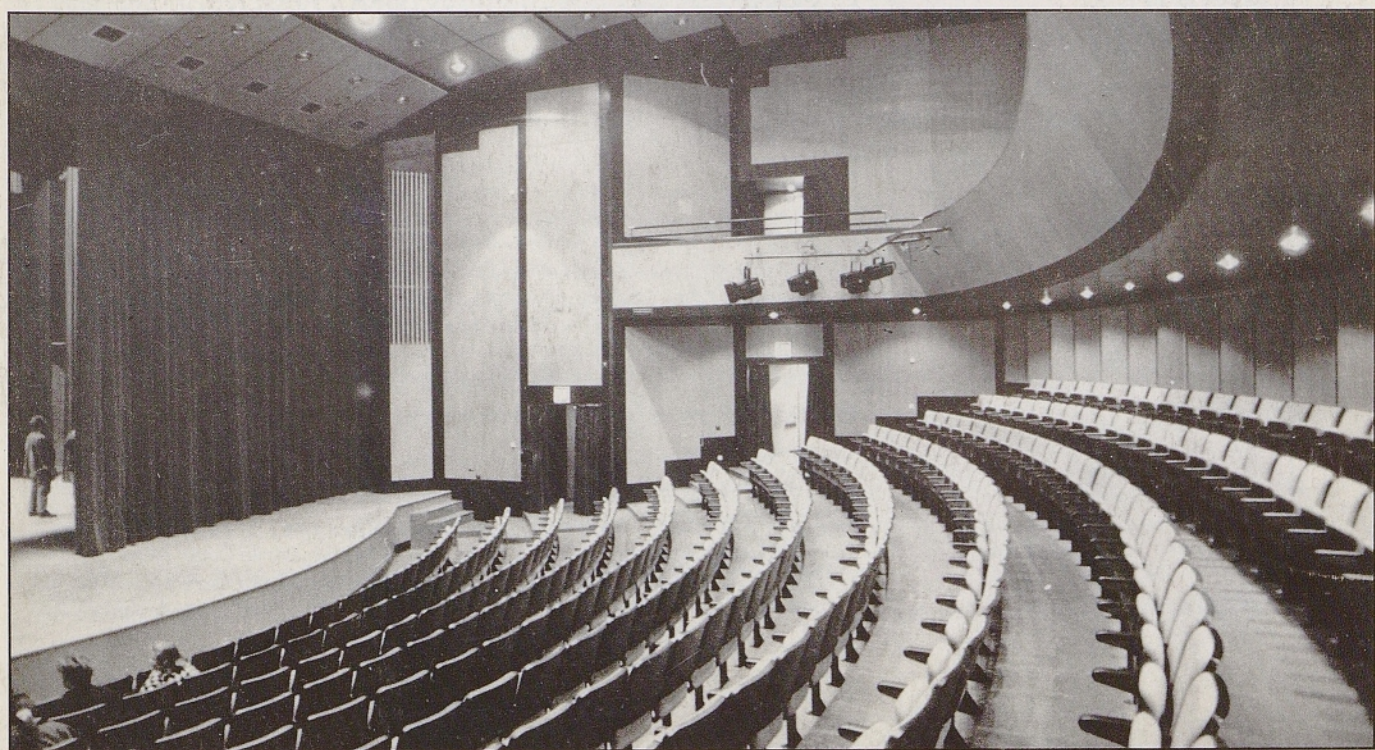
čnik - maj 1991 L. 3000
le - maggio 1991

117 986 1991

504572,4

COBISS ©

MLADIKA 4

IZHAJA DESETKRAT V LETU
LETO XXXV. 1991

KAZALO

Saša Martelanc:	
Naj živimo tudi mi	57
Bruna Pertot: O vozu, polnem špargljev, šmarnic in potonik	58
Vladimir Kos:	
Pogovor v jutranji megli	59
Ivo Jevnikar: Dr. Anton Korošec v spominih dr. Mateja Poštovana (4)	60
Osem Slovencev za danes:	
Tone Zrnec, CM	62
Mogoče ne veste, da	64
Na robu	68
Vinko Lenarčič:	
Spomini na Plečnika (3)	68
Antena	70, 74
Tomaž Simčič: France Špelič, Vrnil se bom k Očetu	73
Janez Kolenc: V pokoj	77
Vladimir Kos:	
Vlak, ki mu pravimo krogla; Iz rudnikov izkustva	79
Egidij Vršaj: Evropska skupnost: informatika in standardizacija	80
Lilijana Filipčič: Ponižani	83
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Jožko Lukeš; Karel Mauser; Miro Rak)	84
S. M.: Se spominjate generala Naguiba?	86
Ocene: W. Newby: Mir in vojna (M. Bregant); G. Trettel: La Vergine Maria in S. Cromazio (M. Jevnikar)	87
Novice knjižnice Dušana Černeteta (18)	88
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh;	
Prilogi:	
Pavle Merku: Svetniki v slovenskem imenoslovju (str. 109-112)	
RAST 62-91	

Zunanja oprema:
Edi ŽerjalUredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel./fax 040/370846Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)Posamezna številka Mladike stane
3.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 25.000 lir; nakazati na poštni te-
koči račun 14470348 — Mladika -
Trst. Letna naročnina za Jugosla-
vijo 25.000 lir ali enakovreden zne-
sek v drugih valutah. Druge države
35.000 lir (ali enakovreden znesek v
tuji valuti), po letalski pošti 45.000 lir.

Tisk in fotostavek:

»graphart«, Trst, ulica Rossetti 14
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

SV. OČE NAS BO OBISKAL

V kratkem uvodniku s tem naslovom je Katoliški glas 25. aprila objavil novico o papeževem obisku v Furlaniji-Julijški krajini po veliki noči 1992. Pisec članka napoveduje tudi srečanje s Slovenci, ki naj bi potekalo na parkirnem prostoru pod Vejno. Očitno je avtor članka dobro informiran, sicer ne bi mogel tako točno napovedati kraja srečanja. Izraža pa tudi upanje, da bo sestavljen kak pripravljani odbor duhovnikov in laikov za pripravo srečanja. Ne vem, če bo do sestave odbora prišlo ali ne. Toda tudi brez tega in prav zaradi tega mislim, da moramo napovedani kraj — parkirni prostor pod Vejno — za naše srečanje s papežem še enkrat premisliti. Iz znanih razlogov nam ta kraj namreč ni pri srcu in poleg tega je na Tržaškem, Goriškem in v Benečiji dovolj primernejših krajev za srečanje s papežem, kot je parkirišče pod Vejno (Repen-tabor, Sv. Just, Veliki trg, Travnik v Gori-ci, Stara gora itd. itd.). Pa še nekaj: Slo-
venci v Italiji ne bi radi doživeli takega sre-
čanja s papežem, kakor so ga pred leti do-
živeli Korošci pri sv. Emi na Krki, ko je sv.
oče bil priprčan, da se je srečal s Slovenci
iz Republike Slovenije in ne s Koroškega.

R.S.

pisal, pač pa se bom ustavil pri uvodni-
ku, ki ga je ob tej priliki za Primorski dnev-
nik napisal njegov glavni urednik Dušan
Udovič: iz tega uvodnika je razvidno, ka-
ko se stalinistični toni, ki smo jih bili va-
jeni v polpretekli dobi naše zgodovine,
verjetno zopet vračajo v našo tiskano be-
sedo. Kako lahko drugače ocenimo ena-
čenje žaganja jamborov na Poti spomina
v Ljubljani s fašističnimi mazaškimi akci-
jami v naših krajih? Še malo, pa se bo za-
čelo govoriti, da so slednje potekale pod
pokroviteljstvom Slovenske prosvete in
drugih demokratičnih organizacij v za-
mejstvu! Dušan Udovič očitno ni okusil
45-letne diktature, njega niso nikoli ustavl-
ljali na meji, saj je član garniture, ki je bi-
la tudi v zamejstvu nekako na oblasti.

Pa še o hlapčevstvu tujcu: Dušana
Udoviča bi vprašal, kdo danes govori o
»italijanski manjšini v Novi Gorici«, kdo v
matici in zamejstvu razprodaja tujcem slo-
vensko gospodarstvo in nepremičnine, ki
so bile vedno v slovenskih rokah: Demo-
sova vlada in demokratični krogi na tej in
oni strani meje ali kdo drug?

Vprašanje je, če se bo s takim pisa-
njem Primorski dnevnik res rešil iz krize,
v kateri se nahaja.

O.L.

50-LETNICA OF

O letošnjih proslavah ob 50. obletnici
ustanovitve Osvobodilne fronte ne bomSLIKA NA PLATNICI: Kulturni dom Srečka
Kosovela v Sežani (foto Križmančič).

NOVO

Pravkar smo prejeli iz tiskarne prve izvide
BIBLIOGRAFIJE SLOVENSKEGA TISKA V ARGENTINI 1945-1990
II. del - časopisje

Bibliografijo je pripravil Marjan Pertot in obsega popis 74 periodičnih izdaj, ki so po drugi svetovni vojni izhajale ali pa še izhajajo v Argentini. V bibliografiji je popisan periodični tisk slovenskih predvojnih emigrantov kakor tudi periodika slovenske povojne emigracije. Tisk, ki so ga izdajali predvojni slovenski emigranti, je začel hirati. Vedno več je bilo časnikov in časopisov, ki so se združevali in pričeli objavljati prispevke v španščini. Nekateri pa so pričeli izhajati izključno v špan-skem jeziku. Povojna slovenska emigracija pa ima zelo pestro izbiro periodične tiska. Tako izdajajo dva tednika, več revij, društvena glasila itd.

Upamo, da je seznam tiska skoraj popoln. Če kaj manjka, bomo skušali popi-
sati v dopolnilih. Ob vsaki enoti smo navedli kraj, kje se enota nahaja.

Hvaležni bomo za nove podatke in enote, ki jih naša knjižnica še nima. Trenut-
no je njena zbirka najpopolnejša, za kar gre zahvala darovalcem in sodelavcem ši-
rom po svetu. Mišljena je seveda knjižnica Dušana Černeteta.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša
Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard
Žerjal in Ivan Žerjal.SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Albert Miklavec,
Franc Mljač, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Marijan Pertot, Ivan Peter-
lin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič, Lojze Škerl in člani uredniškega odbora.

Naj živimo tudi mi

Štiri besede našega naslova so citat iz resničnega življenja. Izrekel oziroma zakričal jih je nekdo v Vipavski dolini poleti 1945, na enem številnih povojnih mitingov, takoj po rojstvu SVOBODE. Na odru so govorniki vzklikali bogovom iz Moskve in Beograda, nekdo iz množice pa se je na nenavaden način spomnil tudi slovenskega naroda. Šele kasneje in že prepozno so ljudje doumeli globino tistih štirih besed.

Točno dvajset let kasneje so argentinski Slovenci izdali gramofonsko ploščo na 45 obratov, ploščo v spomin onim, ki so bili na začetku SVOBODE pometani v globine s srhljivo kratkim imenom Rog. Na plošči ni maščevalnosti, še očitka ni:

»Gospod, Tvoja skrivnost je ljubezen. Zato Te prosimo: ne vpelji več v skušnjavo mojega naroda, temveč reši ga hudega, zdaj in na veke!«

Te besede so se mnogim zapisale v srce. In večkrat se oglašajo, posebno takrat, ko nam slovenska dogajanja vzbujajo zaskrbljenost in strah.

Zaskrbljenost in strah sta praviloma vezana na sedanost in prihodnost. Z nami pa je večkrat tako, da nas ti čustvi vlečeta tudi v preteklost. Slednje še nismo razčistili, zato nas stalno preganja in moti na poti v prihodnost, ki je dovolj zamotana tudi brez hipotek minulega časa.

Nismo še uredili svojih zadev. Še vedno se dajemo z medvojnimi in povojnimi leti, in stalno je med nami skušnjava, kot jo omenja tista gramofonska plošča daleč pod ekvatorjem. Kaže, da bo na nas prežala še dolgo. Vsaj tako dolgo, dokler se ne bomo sporazumeli vsaj o definicijah ključnih dejstev iz polpreteklosti — in kje so potem še pravična stališča in dokončne resnice!

Najnovejši primer: še po petdesetih letih ne zmoremo enotne ocene recimo o Osvobodilni fronti.

Naj jo obsojamo — a kaj, ko pa so se v njej prepoznavale množice idealistov in narodnjakov?

Naj jo poveljučujemo — a kaj, ko pa so jo manevrirali totalitarci in zlorabili zločinci?

Obe stališči prisegata na svoj prav in obe sta dejansko resnični. Dokler pa bomo imeli dve resnici za en sam pojav, bomo imeli tudi dva tabora, seveda sprta. Neki zelo moder in uravnotežen Slovenec napoveduje, da utegne to trajati morda še sto let.

V tem dolgem času pa bo vendarle treba živeti, pa še prav intenzivno živeti, saj si postavljamo samostojno domačijo, ki bo od nas terjala veliko naporov, da bo lahko obstala, se utrdila in zacvetela. Naj pomemben del svojih energij potrosimo za nerazvozljive pravde o osvobodilnih frontah, torej za spore in sovraštvo?

Kaj pa — ČE BI OKLICALI PREMIRJE? Vsak zase in v sebi ter vsi po vrsti med seboj? Vsak s svojo resnico, sveto in spoštovano, ki pa naj bo shranjena na varnem kot demontirana puška na zaklenjenem podstrešju?

Ideja je seveda strahovito naivna, za marsikoga bo mogoče celo kapitulantska. Toda če dobro premislimo, vsaj zaenkrat česa veliko boljšega ni videti. Morda bi se pa splačalo poskusiti...

Ne šele davni potomci — že zdaj in v miru naj živimo tudi mi!

Saša Martelanc

O vozu, polnem špargljev, šmarnic in potonik

Bruna Pertot

Jesen in pomlad sta si sestri. Preveva ju enaka milina, pretresajo enake nevihte ter prihajanja in odhajanja ptic in človekovih sanj. Spomin zemlje perejo enaki nalivi in, ko zasije spet sonce, je kot bi zasijalo božje oko. Na tej lagodno vzpenjajoči se poti, med ilovnatimi boki, utegne biti oktobrski dan pomladno lep in poln in v aprilu se v mladem zelenju podijo snežinke in lovijo bele megle. Tu so poslednje girlande resja in blazine jesenskega podleska, spomladi pa divje mačehe, nageljni in potonike, plavice in brnistre. In tu je doma strma stena iz velikih, poševno visečih skladov, ki je dajala rumeno rjavkaste skale, ki se sedaj namakajo v morju vzdolž obale, sklenjene v slikovit valobran, kot da so ga postavili davno izumrli kiklopi, ki so vse to izruvali iz zemlje in skotalili po hribu, da so skale bobnele in odskakovale, dokler se niso umirile tam, kjer so danes.

Pa jih je v resnici prenašal navaden smrtnik, Lojzek, na svojem vozu z volovsko vprego in ročno zavoro, po vrtoglavo strmih klancih, tja proti morju, po volji in ukazu cesarske oblasti na Dunaju. Ui ui ui, je ječala zavora in vsi so vedeli, da je to Lojzkov voz, ki prenaša skale tja, kjer so gradili nabrežje in kjer so zeleni zalivčki, porasli z divjim koromačem, izginjali pod umetno zgrajeno in geometrijsko začrtano mejo med kopnim in morjem.

Otroci, ki so tekli za tistim vozom, že nimajo nobenih problemov več, le tu in tam se še kateri komajda spominja. Zdi se mi, da bom vsak čas zaslišala ropotanje koles in cviljenje zavore in se bo izza ovinka prikazal sam Lojzek, slovenski kiklop, ki bo zlomastil preko teh zelenin in brez vsakega žerjava pobral skale ter pometel s cesto in z avtomobili, da se bo spet prikazala naravna zajeda morja v kopno in on se bo zadovoljno usedel na breg in porekel: »Tako mi je všeč. Kaj se nam je zares vsem zmešalo?«

Lojzek se ni prikazal in zavora ni bila zavora. Modrikast dimček izza robidja je povedal, da je na delu stroj, ki brije travo in tam spodaj je še vedno stal valobran, in onkraj njega se je še vedno vila vrsta avtomobilov. Onkraj sveže obrite trave pa hiša: bela in lepa. Tako so lepe in bele vse hiše tu okoli, ki bi si jih nekdanji ljudje teh strmih rebri ne mogli niti sanjati ne: kjer je bil nekoč hlev, je sedaj salon, z verando na morje; dvorišče je postalo terasa z ribnikom in s ploščicami, ki imajo barvo morja. Na strehah in okoli hiš so zrastle koščki raznovrstnih nebes, kjer bi bilo vredno živeti večno.

Tam, sredi travnika, prebivajo dobri ljudje. Teh dobrih ljudi pa danes ni doma. Zaman je bil moj trud v reber. Vračati se hočem po drugi poti, pod tistimi drevesi, ki gledajo na zaliv; v tem trenutku je pomirjujoče lep. Preko steze je spletel svojo listnato streho plemeniti in skoraj pozabljeni škorš ali »sorbus«, ki cveti drobno in mlečno, z obljubo malih oranžnih sadežev, polnih neke mešanice vina, medu in hruškinih jederc. Svoj življenjski prostor mora deliti s hrasti in z jeseni. Ni res, da se vsaka steza preliva v drugo: tale nepričakovano izgine v nič in nenadoma ne veš, kam bi.

»Pozabila sem povedati, da poglej sem, pod jesene, če ne najdeš nikogar pri hiši,« me je opozorila nase s polnim predpasnikom. »So že zreli, škoda, če pre-rasejo, škoda,« jih je lomila vsakega posebej. Bili so prekrasni, z zeleno glavico in temnorjavim stebлом, poraslim s sočnimi luskami. Sklonila sem se še sama, da bi pomagala pri tem obrednem opravilu. Še nikoli prej nisem videla, da bi divji špargelj gnal v toliko poganjkov, naenkrat pa tako debelih.

»Nisi bila pri maši, ne?« je vprašala, ne da bi prenehala s pobiranjem in iskanjem. Ker odgovora ni bilo, si je odgovorila sama: »Nisi bila«. Po kratkem premoru, ko je iz bodečih vej potegnila novo steblo, je dodala: »Kjer se dela vse nedelje, tam se sreča mimo pelje«. Prav nič pridigarska ni bila, niti očitajoča. Samo prepričana. Pravzaprav: prepričani sva bili obe. Pogledala me je in se nasmehnila. Tudi jaz sem se in sedla na veliko suho vejo.

Pred mojimi očmi pa je vstal velik voz, poln cvetja, špargljev, šmarnic in potonik, sredi vsega pa je stala prelepa žena z zavezanimi očmi in delila srečo. Tudi meni je je žena ponudila košček, a sem brž ugotovila, da z njo nimam kaj početi in da bi rada povsem drugačen košček, če naj bom odkrita, rada bi bila dobila vse. Hotela sem steči in zaklicati, a lepa žena se je že bila odpeljala, nisem je videla več.

Pred mano je stala gospa Marijana, z levico je tiščala rob predpasnika, z desnico je božala deblo mogočnega kostanja in me tuhtala: »Joj, je star. Bogve, če tudi drevesa štejejo leta! Ko je moj oče bil otrok, je ta bil že star velikan. Pa polno jih je bilo v tem kotu, zdaj je že prava redkost. Vsako pomlad z bojaznijo in upanjem pričakujem, če bo, ne bo ozelenel. Vsako zimo se izprašujem, če jo bova preživela.«

»Bogve, koliko jih še bosta, saj sta oba še tako polna sokov in moči«. Besede so mi prišle iz srca, ker sem resnično tako mislila.

Nato sem ji povedala o vozu in ženi z zavezanimi očmi. Da imam veliko domišljije, je povedala in da to ni dobro. Tudi ni dobro želeči si preveč, zadovoljiti da se mora človek z drobtinico, včasih celo z nič. Tudi to se pripeti v življenju. Zgodbo je vzela zelo resno, preserno. Da bo o njej še razmišljala, je povedala.

Povrnila se je na mašo: »Toliko govorijo o social... Ne vem, kako bi prav povedala«.

»O socializmu?« sem pomagala. Pa ni mislila socializma, pač pa to, da se ljudje skupaj zbirajo, srečujejo in si med seboj pomagajo. »Menim, da ste hotela reči socializacija«.

»Da, da, prav to sem imela v mislih. Poslušam radio in televizijo. Tudi berem, a mi ne pride na jezik, ko je treba«.

»To se lahko zgodi vsakomur, je nekaj naravnega«, sem hitela, tudi, ker je gospa Marijana govorila resnico, saj se ji v vsakem kotu kopičijo knjige in časopisi, iz Ljubljane pa se ob vsaki uri razlega dol po vseh paštnih nadaljevanje najnovejšega narodovega epskega zapleta in razpleta. »Kaj ste hotela povedati o socializaciji?« Ni bilo prvič, da je hotela razglablјati z mano.

»Hotela sem povedati tole, da je prva in najboljša oblika te socializacije prav maša. Ma-ša. Tam se ljudje srečamo, da skupaj molimo in pojemo. Pa da se med seboj spravimo, spravimo, če je med nami kaj narobe.«

»Še nikoli nisem na to pomislila,« sem priznala in sem ji morala nazadnje dati prav, kot vselej, saj so bili njeni pogovori - »samogovori« zmeraj nabiti z neko osebno in originalno logiko.

»Pa da nisi na to pomislila! Pa čemu človek študira celo življenje, če na take preproste resnice ne pomisli! Si kdaj molila in pela na Sv. Višarjah ali pa na Sveti gori, v morju drugih ljudi?«

»Sem, pa še koliko krat!« sem se zamislila dol po stezi in na njej zagledala gospoda Rudija, ki je lezel navzgor, s klobukom polnim špargljev. Pomislila sem, da tudi on ni bil pri maši in ona je v svoji magični tenkočutnosti prebrala misel iz pogleda: ne, tudi on ni bil. A se je oblekel v praznično in tudi pokrižal se je, ko je zvonilo k maši.

»Vsaj zdelo se mi je,« je dodala, ker bi se za nobeno ceno ne hotela zlagati. Ker je ujel nekaj besed, je takoj na ves glas dodal svoj natakneni: amen. Potem pa: »Moral bi v misijone, ne pa tekati za mano! Vse bi rada spravila v nebasa, sama pa bo ostala zunaj, kot vsi preganjenci poštenih ljudi. Pridi, pridi, kaj boš to poslušala«, me je povabil, ženo pa, ki jo je moral nekoč snubiti celih sedem let, prijel čez rame, ji odvezal predpasnik, ga izpraznil v koš, pokril ta zeleni zaklad s klobukom in odrinil. Ženo je ljubeznivo rinil pred seboj in morala sem z njima.

»Vidiš«, je zavzdihnila, ko je izginil v klet po vino. »Sprejeti moraš košček, celota ni dana nikomur«. Ker je videla, da sem z mislimi že daleč in da nisem razumela, je dodala: »V zvezi z vozom in lepo ženo«, se je nasmehnila.

»Ah!« sem se s konci prstov potrkala po sencih. Potem smo nazdravili in pili. To, kar se stiska iz teh bregov pa ni več vino, temveč nekaj neznanemu mamilu podobnega, toliko sonca in medu se naceja vanj. Zato sem ugibala, kako bi z zvrhanim kozarcem. »Kar sem«,

Vladimir Kos

Pogovor v jutranji megli

(Binkošti 1991)

V megló pogreznjeni vprašujemo se:

»Le kdo je Sveti Duh?«

Zasij skoz rose na naših vekah:

*Bolj naj zaiskré se, da spet zaslutimo
lepot Srce.*

*O, Sveti Duh! Med nami si, kristjani —
in v Tebi smo*

in Ti si v nas,

Neznani!

*Čeprav se vsake zgodovine tiri nekje spet križajo
za v Tvojo smer.*

*Po nas in v nas spreminjaš svet
človeka.*

Kako težkó se slavi zla odreka!

Umetnik-Duh,

Tvoj dih vse dela živo —

ne nehaj biti Gost

Potrpežljiv!

Ves Duh si,

ves Oseba,

ves Ljubezen.

Podpis sem Tvoj odkril

na skorji breze,

na ustih vetra

Tvojo melodijo —

v razpokano jo našo grudo vlij!

Besed si božjih zvok v svetá glasovih.

Te čujejo ljudje v občestva dvorih?

Te čujemo?

Morda vsled tujih motenj

srca antene

ne delujejo.

O, Sveti Duh! Poljé se je zbudilo,

morjé se je od mégle poslovilo,

Tvoj veter briše prah na oknih vrtnic —

oprosti, da sem bil za hip potr.

je primaknila svoj kozarec, ker je videla mojo zadrego. Potem sem morala sprejeti košarico špargljev, prav ko je začelo zvoniti dol od Kontovela in so se čolni začeli vračati proti bregu.

Pod stezo sem slišala rasti rmane, trpotce in bilke in šparglje, ki so zbirali nove grenčine, v jesenih pa je že čakal večer.

Dr. Anton Korošec v spominih dr. Mateja Poštovana - IV. in zadnji del

Slika dr. Mateja Poštovana iz leta 1945, torej le malo po obdobju, ki ga obravnava spominjanje v intervjuju.

Ali ste čutili, ko je dr. Korošec umrl, da je pravzaprav umrl brez pravega političnega naslednika? Koliko je upravičena kritika, da je bil preveč avtoritaren oz. da ni vzgojil novih kadrov?

To je bilo tako: na svojo okolico se ni preveč zanesel, ji ni zaupal. Vzgajal pa si je mlade. Zanje je imel vsake počitnice po 14 dni tečaj v Begunjah.

Je bilo to samo za Stražo ali tudi za somišljenike drugih akademskih skupin?

Večinoma za Stražo, vendar tečajeve ni prirejala Straža. Vabil je dr. Korošec. Mi smo mu svetovali. On je tudi financiral, organizacijsko pa sem, recimo, jaz vodil račune in mu dajal obračune.

Je prihajal kdo izmed mladcev, kdo iz Gosarjeve skupine?

Iz Gosarjeve ni bilo nobenega.

Koliko mladih se je tako zbralo?

Od 15 do 20. V kmetijski šoli, kjer med počitnicami ni bilo nikogar, smo stanovali in bili na hrani. Predaval nam je dr. Korošec. O notranji, zunanji politiki, o zgodovini. Dalje je predaval senator Smodej pa kdor je bil pri Korošču in ga je povabil, naj predava. Največ pa je predaval sam.

So se tudi naslednja leta pojavljali isti »sluša-telji«, ali pa so bili novi? Kateri so se kasneje najbolj profilirali?

Udeleženci so bili isti. Med njimi so bili vodilni Žebot, Casar, ki so ga ubili v času Turjaka, Verbic, Peterlin, Novak, jaz, potem Čuješ, ki je v Kanadi, Herzog, ki je bil potem zdravnik... Najbolj sta se dvignila Žebot in Casar.

Kako pa so starejši, ki so že bili na vodilnih mestih, gledali na to?

Ljubosumni so bili na nas.

Ste bili mogoče zraven takrat — pozneje je dr. Jožko Tischler to večkrat opisal — ko je dr. Korošec malo pred začetkom druge svetovne vojne razlagal, da bo Jugoslavija pač zasedena, razkosana in da je za Slovence tudi najslabša Jugoslavija še vedno najboljša rešitev v danih razmerah?

V tedanjih razmerah, da. Tako je rekel.

Kljub vsemu je torej upal, da se bo v Jugoslaviji rešilo nacionalno vprašanje?

On je upal, da. Bil je prepričan, da nas bo Jugoslavija branila. Dr. Ehrlich ravno tako, samo kasneje je bil strašno razočaran, ko je Jugoslavija v nekaj dneh zletela skupaj. Potem je bil za Intermare, ni bil več za Jugoslavijo.

Še ena fotografija z Jegličevega dneva v Slovenj Gradcu. Dr. Korošec med svojimi gostitelji. Od desne: župan dr. Picej, v uniformi sreski načelnik dr. Franc Hrašovec, dr. Korošec s šopom cvetja v roki, v ospredju v temni suknji še prof. I. Theuerschuh. V ozadju sedež sreskega načelstva, danes muzej in umetnostna galerija v Slovenj Gradcu.

To pomeni, da ste bili »stražarji« kot skupina za samostojno Slovenijo šele kasneje, po razpadu Jugoslavije?

Med vojno, po napadu na Jugoslavijo. Intermare, Podonavska federacija, to je bilo nekaj takega, kot je danes Pentagonala...

Je dr. Korošec izkazoval skrb za Slovence pod Italijo in Avstrijo?

Zelo, zelo. In strašno hudo mu je bilo, da sta se Kralj in Besednjak skregala. Za Koroško pa se je zanimal zlasti senator Smodej, ki je bil tudi duhovnik.

Korošec je ves čas vodil Slovensko ljudsko stranko. Kako je to zmagel iz Beograda?

Včasih se je jezil, ko se je zgodila kaka pomembna stvar, in je rekel: »Zdaj bi moral biti Kulovec že tu, v Beogradu, pa čepi v Ljubljani!«

Vendar sta se razumela?

Drugače sta se razumela, samo to ga je jezilo, da sodelavci niso vedno pravočasno reagirali na vse stvari. Zato je vzgajal mlade...

Kulovca je že on predvideval za naslednika ali je imel koga drugega v mislih?

Najbrž ni pričakoval, da bo tako hitro šel. Kulovec ni bil dosti mlajši od njega. Ko je Korošec umrl in so volili naslednika, sta se Kulovec in Krek borila za njegovo nasledstvo. Krek me je prosil, naj bi prišel na tisto sejo pa da bi za njega pričal, da je bil Korošec zanj. Meni pa Korošec nikdar nič ni pravil zanj. Nisem mogel in sem rekel: »On meni o tem ni govoril in jaz se ne morem lagati.«

Vam je zameril?

Ne, saj sem hodil z njegovo sestro in sem se potem poročil z njo...

Kakšne odnose je imel dr. Korošec z ostalimi slovenskimi ministri v Beogradu? V bistvu jih je za svojo stranko sam nastavljal?

Seveda. Spominjam se za Snoja. Ko je bil v Nemčiji nacizem, so začeli obnavljati tabore po Sloveniji. Tako je bil tabor tudi pri Sv. Trojici v Slovenskih Goricah. Govorili so Korošec in drugi, a nihče ni znal razgreti množice. Edini Snój jo je znal. Bil je že na čelu jugoslovanskih gasilcev. Potem pa ga je Korošec poklical v Beograd za ministra...

Kaj pa Krek?

Tudi njega je imel rad.

Velik prijatelj je bil z dr. Izidorjem Cankarjem...

Da, velik prijatelj z Izidorjem Cankarjem pa s Finžgarjem...

Čeprav je bil Finžgar v stranki nekoliko disident?

Fotografija iz zapuščine prof. Ivana Theuerschuha: Jegličev dan 4. junija 1937 v Slovenj Gradcu. Dr. Korošec zapušča govorniški oder.

Da, vendar je bil s Korošcem. Dr. Korošec je vedno pravil: »Jaz se ne morem vtikati v strujarske spore, ker sem predsednik in moram biti za vse!« Zato tudi nikdar ni napadal Gosarja, ko smo kaj govorili. Razumela pa se nista.

Še to. Z Ehrlichom si nista bila nič znana. Mi študenti pa bi bili radi videli, da bi prišla enkrat skupaj... Izmislili smo si trik. Korošču smo rekli, da bi prof. Ehrlich rad govoril z njim, in je odvrnil: »Naj kar pride k meni!« Potem smo Ehrlichu rekli, da bi Korošec rad z njim govoril. »Jaz lahko grem k njemu,« je dejal. Potem smo spet rekli Korošču: »Ehrlich bi prišel k vam. Kdaj bi lahko prišel?« Pa je določil datum in sta prišla skupaj.

Je obiskoval tudi škofa dr. Rožmana, ko je prihajal v Ljubljano? Je imel z njim stike?

Z Rožmanom ne veliko, pač pa prej z Jegličem.

Ste si kdaj postavljali vprašanje, ali je prav, da je duhovnik glavni šef stranke, minister, predsednik senata?

Korošec je rekel: »Zdaj se morate vzgajati mladi laiki, da ne bomo duhovniki tega imeli. To ni za nas, to je nekaj izrednega. Mi moramo dobiti laike, ki bodo vodili politiko naprej.«

Osem Slovencev za danes

Zdomstvo - emigracija

Tone Zrnc, CM, Toronto

Današnji gost spada med tiste ljudi, o katerih se malo govori in piše, opravili pa so — in še opravljajo — požrtvovalno in obsežno delo za obstoj našega življa ter za slovenski jezik in kulturo. Tone Zrnc je med drugim pisec temeljite knjige *VODNIK PO BARAGOVI DEŽELI*, avtor dokumentarnih *FILMOV* o Ireneju Frideriku Baragi in o kiparju Francetu Goršetu, pisec vrste učbenikov za slovenske šole v Kanadi (v rabi tudi v Ameriki in Avstraliji), urednik revije *BOŽJA BESEDA* v Torontu, predavatelj (učil tudi na univerzi in sr. šolah v Peruju), zborovodja mnogih mladinskih zborov, režiser, ljubiteljski raziskovalec predkolumbovskih andskih kultur (s 5000 diapozitivi o njih), kot misijonar pa je veliko let deloval v Južni Ameriki; hrani tudi vrsto umetnin prijateljev Goršeta, Gasparija, Tomca, Jobsta, Ramovša ter dragoceno korespondenco z Gasparijem.

Obljubljeni intervju z umetnico Baro Remec, ki je bil posnet na kaseto v Barilochah v Argentini, še ni bil dostavljen v Trst, obljuba bo izpolnjena, upamo, v prihodnji številki *Mladike*.

Tone Zrnc 1972.

Dolenjec izpod Mokrc, iz klasičnega trikotnika (Trubar, Levstik, Stritar), misijonar-lazarist od Španije in Argentine preko Ognjene zemlje in Peruja do Kanade, raziskovalec Baragovega življenja, menedžer Goršetove umetnosti, raziskovalec civilizacije Majev, voditelj mladinskih pevskih zborov in orkestrrov, pospeševalec slovenskega šolstva v Kanadi in pisec šolskih knjig, avtor dveh celovečernih dokumentarnih filmov, strasten fotograf —, pri Vas, gospod Zrnc, človek res ne ve, kje bi začel. Najbolje je, da začnem kar z Vašim rojstnim krajem in družino. Ali niste bili rojeni v senci znamenitega Turjaškega gradu? Koliko Vas je bilo v družini? Kakšen spomin imate na starše? Ali ni bil Vaš oče nekaj časa izseljenec v Koloradu v Ameriki?

Saj ste o moji osebnici skoraj že vse povedali in me bliskovito dvignili k zvezdicam turjaškega neba. Luč sveta sem zagledal v hudi januarski zimi 1921 v vasi Laporje pri Turjaku. Oče je bil skromen kmet in občasno zaposlen na veleposestvu grofov Auerspergov. Tedaj so grofje bili gospodarsko še močni. Po agrarni reformi v prvi Jugoslaviji se je njih posest skrčila in moj oče je izgubil delo. Priznati moram, da so turjaški krajanji imeli Auersperge radi. Oče je zelo cenil grofa Herberta st. (+ 1925). Kasneje je moja sestra Tilka zlahka dobila službo v gradu. In ko je 1938 vas Laporje pogorela in smo mi v tistem požaru izgubili vse, so sinovi grofiči in grofica mati Marija prvi prihiteli v vas, gasili in pomagali nesrečnim ljudem. Mladi grajski gospodar Herbert ml. je nam iz svojih gozdov daroval dober les, da smo postavili novo hišo in gospodarsko poslopje.

V družini nas je bilo pet otrok. Vsi smo se živi. Imeli smo se radi in bili smo srečni. Da, oče je bil v Ameriki. Zaposlitev je dobil v Rockefellerjevih topilnicah železne rude v Pueblu, Kolorado. Tja je prišel 1912 in se v domovino vrnil 1919.

Kakšen spomin imate na mlada leta na Dolenjskem in na učitelja, župnika, sovrstnike? Kako se je pred vojno živelo v dolenjski vasi? Ali je res, da ste kot mlad fant vozili s kolesom jajca v Ljubljano?

Turjaško-velikolaško deželico obdaja z vseh strani venec hribov. Značilna sta tista dva, zaznamovana s svetniškimi imeni: Sveti Ahec in Sveti Gregor. Prvi jo varuje na severu, drugi jo brani na jugu. Valovita pokrajina, porasla z mešanimi gozdovi, posejana z vasicami, cerkvicami in polji, je kraški svet. Življenje na tej zemlji je trdo, kajti zemlja je skopa in hladna. Zato so se ljudje izseljevali v Ameriko. A pokrajina med Svetim Ahcom in Svetim Gregorjem ima svoj čar. Ljubil jo je tudi Josip Stritar in ji zapel pravcati slavospev. Dam mu prav. Tiste njegove vrstice podpisem z obema rokama.

Kulturno življenje v teh krajih je bilo pred drugo svetovno vojno zelo razvito. Delovala so številna prosvetna društva, igralske družine, telovadne zveze, pevski zbori in dve godbi na pihala. Študentje smo seveda imeli svoje organizacije. Bil sem član študentskega društva v Velikih Laščah. Tja je zahajal tudi Jože Brejč, poznejši Jože Javoršek. Spomnim se, da so Brejca tam v letu 1940 zaradi nediscipline in čudaštva izključili iz društva. V Škocijanu pri Turjaku, kjer je tedaj župnikoval Mladiki znani Janez Zupančič, smo študentje tudi začeli z društvom. Prišlo je leto 1941 in z njim groza komunistične revolucije. Moji sovrstniki so skoraj vsi izginili. Pobili so jih. Usoda Turjaka je znana. Pri nas mrgolijo kraške jame, npr. one blizu Krvave peči; dokaj blizu je tudi kraj smrti — Kočevski Rog. Živih nas je ostalo le malo. Na prste ene roke bi jih lahko preštel. Naj omenim Milana Mencina, Pueblo, Kolorado, in zdravnika dr. Jožeta Kanduča, naročnika Mladike; sedaj živi v Bariju, Italija.

Da, gojil sem kolesarski šport in menda sem bil dober kolesar, ker sem se le dvakrat prevrnil. Marsikaj sem s kolesom zvozil v Ljubljano, tudi košare jajc in masla. To je potem moja mati prodala na živilskem trgu.

Kdo Vas je usmeril v šole? Obiskovali ste klasično gimnazijo v Ljubljani. Ste stanovali v Ljubljani ali ste se vozili domov? Katere znane profesorje ste imeli in kakšen spomin imate nanje? — Ste imeli med sošolci poleg pesnikov Balantiča in Kosmača še druge znane ljudi? Kakšen spomin imate na Balantiča?

Za višje študije sta me določili mati in starejša sestra Mici. »Uka željan«, sem predlog takoj sprejel. Sestra Mici je kot gospodinjska pomočnica v Ljubljani preko nekega gospoda, ki je služboval pri upravi ljubljanske bolnišnice in poznal lazariste, dosegla, da so me sprejeli v Dijaški dom, Tabor 12. Tam sem stanoval vseh osem let in prejel, moram priznati, pravilno in resno vzgojo. Mici je s svojimi dohodki in prihranki krila vzdrževalne stroške.

Gojenci Dijaškega doma smo obiskovali klasično gimnazijo. Ej, to je bila institucija: latinščina in grščina, red in disciplina in še kaj! Dva moža sta v tistih letih z bistrim pogledom in z gorečo plamenico v rokah vodila rodove klasikov skozi strele iz Beograda in skozi ideološke viharje: ravnatelja Lokar in Bajuk. Za njima je korakala strumna vrsta pokornih profesorjev. Z menoj so imeli opravka npr.: pisatelj Ivan Pregelj, mrki in z dobršnim primanjkljajem človeškosti Mirko Rupel, narodnjak Luka Kramolc, angelsko blagi Josip Koletič, sarkastični Toni Gorup, zgodovinar »balkanec« Ernest Turk, vzgojno prizadevni Franc Jaklič... Vsi so stoddostno delovali v smislu tedanjega vzgojnizobraževalnega sistema.

Vsa leta sem bil v oddelku »c«. Kljub socialnim in ideološkim razlikam smo si bili sošolci iskreni prijatelji, ena duša, pred javnostjo pa vzorni in sadove obetajoči. Moja sošolca sta bila tudi Balantič in Kosmač. Za Balantiča smo vedeli, da pesnikuje. Žalibog, tedaj njegove veličine nismo dojeli, niti Mirko Rupel se za Balantiča ni zmenil. Kosmač se je v zadnjem letu od nas miselno distanciral.

Kako da ste se življenjsko usmerili v redovno skupnost sv. Vincencija Pavelskega? Ali Vas je poleg duhovniškega mikal tudi kak drug poklic?

Mladi smo v slovenski družbi pred drugo svetovno vojno zoreli v moralno zdravem okolju. Živelimo pošteno,

Tone Zrnec na Repentabru julija 1962.

delavno in krščansko. To pribijem kot resnico za krog bližnjih sovrstnikov. Vodil nas je čut za človeške, naravne in krščanske vrednote. Imeli smo zdravo vero, kulturo duha in dokaj plemenitosti srca. V smeri poklica odločitev zame ni bila preveč problematična. Izmed štirih življenjskih ciljev, ki so se vabljivo zarisavali pred očmi mladostnega optimizma, sem z dokajšnjo trdnostjo izbral zadnjega: k večnostnim vrednotam, v službo Bogu — biti duhovnik misijonar. In tako sem jeseni 1941 vstopil v noviciat Misijonske družbe sv. Vincencija v Ljubljani. Koraka mi ni bilo nikdar žal.

Kakšen spomin imate na leta vojne? Ste teološki študij opravili delno že v Ljubljani? Nadaljevali ste jih na Gregorijani v Rimu. Kako se spominjate tistih rimskih let? Ste imeli tam kaj slovenskih sošolcev? Kje ste peli svojo novo mašo?

Spomini na vojne čase so boleči: pomanjkanje, strah, šokantne novice: izginil je ta, ubili so onega... Vojno sem skoraj vso preživel v redovni hiši v Ljubljani in se junija 1945 že znašel v Rimu.

Filozofske študije sem dokončal na ljubljanski teološki fakulteti, teološke začel prav tam, jih nadaljeval na Gregorijanski univerzi v Rimu in končal v Cuenci, Španija. Na Gregorijani so bili poleg sobratov moji sošolci: nadškof Alojzij Šuštar, misijonar Vladimir Kos, mons. Janez Zdešar, zagrebški pomožni škof Kokša... Dobro se spomnim frančiškana p. Huga Brena, priznanega baragoslovca. Večkrat sem ga obiskal.

V duhovnika so me posvetili pred dokončanim študijem, 9. novembra 1947, v Sieni. Zunanja novomašna slovesnost je bila skromna; v primerjavi z običajnimi slovenskimi novimi mašami moram reči, da je ni bilo. Tedaj smo

Mogoče ne veste, da...

- da je pisatelj Vinko Ošlak, potem ko je protestno zadržal objavo svojega romana *Človeka nikar* pri Državni založbi Slovenije, sam natisnil deset izvodov romana za prijatelje...
- da arabski kristjani v Palestini rabijo za krščanskega Boga ime Alah...
- da so na vprašanje »Katero mesto vam je najbolj antipatično?« Milančani svoje odgovore razporedili po tej lestvici: 1) Turin (28,4) 2) Neapelj (18,7) 3) Rim (14,5) 4) Palermo (11,5)...
- da je v eni zadnjih številčk časopisa *Novo jutro* bivši partizan, očividec dogodka, opisal, kako je neki visok predstavnik prejšnjega slovenskega režima (zakrit s prozornimi kraticami) na Koroškem likvidiral kmeta v njegovi lastni hiši...
- da je v teku prejšnjega leta bilo na svetu skupno ubitih 15 katoliških misijonarjev (9 duhovnikov in 6 sester), v letošnjem letu pa so bili do sedaj ubiti štirje...
- da je v Sloveniji zbudilo začudenje ravnanje škofa Grmiča, ki je imel slavnostni govor na proslavi politika-duhovnika dr. Korošca v Biserjanah...
- da je bil novoimenovani nadškof v Pragi Miloslav Vlk pod komunističnim režimom deset let čistilec šip trgovin po praških ulicah...
- da je papež Janez Pavel II. v nedavnem nagovoru poudaril, da je verouk v šoli prispevek h graditvi Evrope...
- da bodo v bližnji prihodnosti v Predmeji počastili spomin primorskega kulturnega delavca Narteja Velikonje, ki so ga komunisti zaradi njegovega nasprotovanja krvavi politiki OF obsodili po vojni na smrt...
- da je znani italijanski katoliški publicist Vittorio Messori v časopisu *L'Avvenire*, kjer sodeluje s stalno rubriko, napovedal, da bo napisal roman...
- da se je znani gospe Lučki Kralj-Jermanovi v Argentini rodil 13. vnuček...
- da je po g. Grmeku prevzel versko uro na radiu Trst A mladi salezijanec g. Zvone Štrubelj, novi župnik v Dolini...

živeli v pomanjkanju in resničnem uboštvu. Pri moji novi maši ni bilo nikogar od mojih najdražjih. Prvič sem pristopil k oltarju v cerkvi San Andrea delle Frate v Rimu.

Kam Vas je iz Rima popeljala Vaša redovna disciplina? Bi nam naštel svoje misijonske postojanke po špansko-ameriškem svetu? Še posebej so morala biti zanimiva leta na Ognjeni zemlji, na dnu Čila, tako rekoč na koncu sveta: Punta Arenas, divja polarna pušča, kjer je poleti 24 ur dan, pozimi 24 ur noč, jeseni pa sonce zaide ob treh popoldne in vstane ob 10. uri zjutraj! Kako ste se znašli v tisti pokrajini in med tistimi ljudmi? — Menda ste živeli tudi v Santiagu in tam delovali in se tako dobro naučili španščine, da ste celo pridigali in poučevali na njej kot profesor. Vam je ta jezik všeč?

Leta 1948 sem stopil na resnično dolgo pot misijonarja sv. Vincencija. Enajst let potovanj, študija in delovanja v štirih državah, med ljudmi najrazličnejšega družbenega položaja, a največ med ubogimi in najbolj potrebnimi dobrin tega in večnostnega sveta. Moje postaje: Španija (1947-50), Argentina (1950-51), Čile (1951-55); od teh dve leti v Punta Arenasu ob Magelanovem prelivu, nasproti Ognjene zemlje, Perú (1955-58); Čile (1958-59). 1953 sem kot ljudski misijonar preстал ognjeni krst; v glavnem čilskem mestu Santiagu, v župniji sv. Evlalije, sem vodil in pridigal ljudski misijon, seveda v španščini. Bil je moj prvi misijon! V teh letih sem deloval le med špansko govorečimi. K Slovincem sem prišel šele leta 1959.

Poleg vsakdanjega duhovniškega dela sem imel opravka predvsem z vzgojo mladine: poučeval sem od ljudske šole, preko gimnazije in poljedelske šole do univerze v Limi. Kot član profesorskih zborov sem se seznanjal z učnimi metodami in vzgojnimi sistemi. Študiral sem tudi glasbo, ustanovil in vodil več mladinskih pevskih zborov. V Perúju sem začel ceniti arheologijo in etnografijo. Prvič sem obiskal sloviti Machu Picchu.

Vaša misijonska postaja je bil menda tudi Buenos Aires, in sicer znamenito Marijino svetišče Lujan. Kaj nam poveste o tem svojem izkustvu? — Dobro poznate tudi Bolivijo, kjer imate velikega prijatelja, škofa Navarra. Kakšna dežela je to?

V Argentini sem deloval le pičlo leto; zaposlen sem bil z romarji v Marijinem svetišču v Lujanu. Bolivijo, gorato deželo z 80% indijanskega življa, sem obiskal kot turist šele leta 1974. Moj sobrat in osebni prijatelj, Bolivijec domačin, Teofilo Navarro, je bil tedaj tajnik bolivijskega kardinala Maura v mestu Sucre in ravnatelj škofijske gimnazije. V Bolivijo pa me je vleklo še dvoje: arheološki kraj Tiahuanaco — po njem se imenuje ena od andskih prakultur — in Potosí z znamenito kovnico denarja v času španskega imperija.

Iz latinsko-ameriškega sveta ste prišli v anglosaksonski, ki Vam je manj pri srcu, in sicer v Kanado. Kdaj je bilo to? Koliko časa ste bili župnik v fari Marije Pomagaj v Torontu? Ste se kmalu naučili angleščine? Kot župnik niste delovali samo na dušnopastirskem področju, ampak tudi na kulturnem, glasbenem in šolskem. Imam nekaj Vaših odličnih zborovskih in orkestralnih posnetkov. To je bilo v glavnem delo z mladino, ki ste jo s tem gotovo zelo pritegnili. Obenem ste z vneto

Slovenska šola Marije Pomagaj, Toronto 1962.

vodili sobotno slovensko šolo in zanjo napisali tudi vrsto učbenikov. Nedavno Vas je izseljenska Matica, za katero prej niste obstajali, prosila, če bi nekaj teh knjig lahko razstavila v Ljubljani. (In jih je). Koliko mladine ste pritegnili s temi dejavnostmi v cerkveno in slovensko občestvo?

K Slovincem v Kanadi me je usmerila redovna disciplina. V Toronto sem prišel avgusta 1959. Anglosaksonsko okolje je bilo zame res nekaj novega, a z leti se je tudi to moralo približati srcu. V tistih letih so v Kanadi kot gobe po dežju rasle slovenske skupnosti. Slovenski lazaristi smo prevzeli pastoralno skrbstvo zanje. Župnija Marije Pomagaj v središču Toronta je že delovala s polno paro, v zahodnem delu ontarijske prestolnice pa je Janez Kopač ustanavljal drugo središče — župnijo Brezmadežne.

Dodelili so me k Mariji Pomagaj kot duhovnika pomočnika in mi takoj zaupali mladino in vodstvo slovenske sobotne šole. Ta je delovala že od 1953. 1969 so mi naprtili še vodstvo župnije. Mariji Pomagaj sem daroval 20 let življenja.

Sprašujete po mojem kulturnem delu. Potrebe so mi ga kazale in narekovale. S požrtvovalnimi učiteljicami in učitelji sem reorganiziral vzgojno ustanovo. Utegne vas zanimati, da sem učni načrt izoblikoval po načrtu tržaških šol. Predlogo mi je oskrbela sedaj že pokojna, blaga Gizela Benevol. Število otrok se je v tistih letih gibalo med 100 in 170 letno. Šola je bila petrazredna. Stotinam otrok smo oblikovali um in srce z ljubeznijo do slovenske kulturne veličine. Z učitelji in gojenci smo še danes prijatelji.

Problem primernih učbenikov smo rešili, ko smo v letih 1964-67 sestavili in izdali Materino besedo za nižje in Veseli dom za višje razrede. Tiskali smo jih v Torontu in šola je krila vse stroške. Nihče nam ni denarno pomagal.

Za naše knjige je zaprosilo več slovenskih izseljenskih šol v Ameriki in po svetu. Dobivali smo prav laskave pohvale. Pripravil in izdal sem tudi dva katekizma v slovenščini.

Vzgojna dejavnost se ne sme omejevat le na šolske klopi. Mladega človeka mora usposabljanje še za kaj, npr. za nastopanje v javnosti. S strokovno pomočjo Vilka Čekuta smo na oder postavili več iger in spevoiger. Naj omenim spevoigro Bavbavčki. Temu delu v slovenski mladinski književnosti je očetovala slovenska šola Marije Pomagaj. Po Ladovih pravljicah je mladinsko spevoigro za nas napisala Mirjam Tozon, uglasbil pa Matija Tomc.

In mladinski pevski zbori? Da, začetni zborček leta 1959 se je v nekaj letih razvil v tri zборе: otroški, mladinski in dekleški. V teh zborih je v teku 20 let prepevalo na stotine slovenskih deklic, dečkov in mladenk. Nekateri so svoj glasbeni talent kasneje izoblikovali in se razvili v prav dobre glasbenike in pevce soliste. Priglašenci so v prostorih Marije Pomagaj dobivali pravcati glasbeni in pevski trening. Nekaj neverjetnega, boste rekli. A bilo je resnično. Seznaniti so se morali z osnovnimi pravili glasbe in petja. To je bilo vaj in — priznati moram — tudi cmerjenja. Uspeli smo.

Mladinski in zlasti dekleški zbor sta pela tudi štiriglasno in — oprostite — peli so prav dobro. Lotili smo se celo našega Gallusa. Leta 1970 smo sestavili skromen orkester. Spopolnjeval se je in spremljal nekatere pesmi otroškega in mladinskega zbora, zlasti pa dekleški zbor in soliste. Nastopali smo ne le v slovenskih dvoranah, tudi v torontski mestni hiši in enkrat na televiziji. Gostovali smo v Clevelandu, Windsorju in Hamiltonu, sodelovali pri Katoliških dnevih na Slovenskem letovišču. V 20 letih smo imeli 24 koncertov, 6 glasbenih festivalov in na odru izvedli 3 spevoigre. Slovenska mladina v Torontu je prepela najmanj 200 pesmi. Pela je namreč tudi v angleščini, francoščini,

spanščini in latinščini. Zbori so redno sodelovali pri bogoslužju, zlasti za božič in veliko noč.

Vaša velika ljubezen je misijonar Friderik Baraga. Bili ste tudi vicepostulator za njegovo beatifikacijo. Napisali ste izredno temeljito in dragoceno knjigo, VODNIK PO BARAGOVU DEŽELI, ki je postala marsikateremu Slovencu vademekum pri romanju po njegovih poteh. Kolikokrat ste že obiskali Baragove kraje? Tja ste popeljali vrsto kulturnikov, od Goršeta do Rebule (Zadnji je torej po vaši zaslugi o tem napisal dve knjigi: DUH VELIKIH JEZER in OBLAKI MICHIGANA). — Ali Vas je knjiga stala dosti potov in raziskovanj? — Bili ste v prijateljskih stikih z inž. Gregorichem, poklicnim raziskovalcem Baragovega življenja. Kaj lahko poveste o njem in njegovem delu?

Pokrajino Velikih jezer, kjer je deloval in se izgaral Friderik Baraga, imenujemo Baragovo deželo. Začel sem jo prav sistematično obiskovati — in seveda s fotografsko kamero v rokah — leta 1965. S kiparjem Goršetom sva jo prepotovala 1968. Gorše je navdušen risal kraje, poslopja, spomenike in ljudi. Ustvaril mi je nad 60 podob. Tedaj sem se odločil, da napišem knjigo-vodič. Uvidel sem namreč, da se romar ali turist znajde sredi težav, npr. z lokacijo nekdanjih indijanskih naselij in z imeni krajev. V Baragovem času so mnogi kraji imeli drugačna imena — ali celo več imen hkrati — kot jih imajo danes. Odločitev je bila lahka, izpolnitev se je zatikala. 1968-69 sem Baragovo deželo trikrat prekrizal, se ustavljal po muzejih in arhivih ter se sestajal s krajevnimi zgodovinarji. Bilo je pravo znanstveno raziskovanje. Med sestavljanjem knjige sem trikrat obiskal inž. Josepha Gregoricha v Chicagu in se z njim posvetoval. Bil je prijazen človek, tedaj najboljši poznavalec Baraga, kritičen zgodovinar in meni ključni svetovalec.

Knjigo Po Baragovi deželi sem v 4 tisoč izvodih izdal leta 1969. Založila jo je šola Marije Pomagaj. Vodič sem nameraval napisati tudi v angleščini, a sem zamisel kasneje opustil.

Najprijetnejše potovanje po Baragovi deželi pa je bilo s pisateljem Rebulom v letu 1975. Tedaj se nama je na široko odgrnila zavesa nad Baragom.

Baraga Vam je navdihnil zelo pogumno misel, da bi o njem posneli film. Kdo so bili Vaši sodelavci? Koliko časa je to delo potekalo? Ali ste s prodajo filma finančno izplavali? Koliko filmov ste prodali? Bi lahko navedli tehnične podatke o filmu? (Trajanje, vrsta traku, barve, besedilo, glasba).

Baraga je neizčrpna inspiracija. Marketski škof Salatka me je 1970 imenoval za vicepostulatorja Baragove zadeve v Kanadi. K filmu pa me je 1972 usmeril prijatelj Slovak, Joseph Silvey. Imel je dobro 16-milimetrsko kamero Bolieu. Videl sem nekaj njegovih filmov in spoznal, da je v filmanju strokovnjak in umetnik.

1972 sva naredila načrt, s filmanjem začela in okolico Velikih jezer prepotovala štirikrat. Baragovo Slovenijo je za nas pofilmal Ljubo Struna iz Ljubljane. Nekaj denarja sem imel, večji del pa so darovali Baragovi slovenski prijatelji.

Za film je potrebnih sto reči. In tako se je izdaja filma zavlekla za nekaj let. Steklo je šele v letu 1980. Spremno besedilo sem napisal sam, angleško verzijo je nato ustvarila Marija Babič. Glasbo je uredil prof. Jože Osana.

Zadeva s filmom je šla v klasje. Slovenskemu dokumentarcu smo dali ime Sledovi, angleškemu On the Trail. Po dolžini sta filma enaka, vsak traja 62 minut. Jeseni 1981 ju je izdelal filmski laboratorij Production Film Makers Association v Torontu. Tako smo dobili o Baragu dragocen dokument v sliki, besedi in glasbi. Na Baragovo nedeljo, 17. januarja 1982 smo imeli premiero obeh filmov v dvorani Brezmadežne v Torontu.

Delo pri filmu smo opravljali brezplačno. Če sem komu dal kaj honorarja, je bil minimalen. Plačali smo vse stroške, imeli celo nekaj dobička, a vseh filmov nismo prodali. Imamo jih še v zalogi. Do danes je odšlo v svet 21 slovenskih, 9 angleških filmov in 53 videokaset (slovenskih in angleških). V Sloveniji je sporočilo Baragovih Sledov širila revija Ognjišče, ko je 1989 z našim dovoljenjem izdelala videokaseto.

Bili ste gostitelj slovenskih umetnikov, začenši z Goršetom. Večkrat je bil pri Vas v Kanadi. Vaša zasluga je, da ste ga v Kanadi popularizirali, saj ima skoraj vsaka slovenska hiša kaj njegovega. Pozneje ste ga obiskali tudi na Koroškem in si z njim dopisovali. Kaj bi povedali o tem svojem velikem prijatelju? — Tudi v Sloveniji ste imeli stike z znanimi umetniki, skladatelji, npr. Tomcem in Ramovšem (oba ste spodbudili, da sta pisala skladbe za slovensko kanadsko cerkev). Podobno je bilo s slikarji (Jakcem in Gasparijem). Bajе imate nekaj njihovih umetnin. Bi omenili še koga? Kakšne spomine imate na umetnike?

Če me že prištevate h Goršetovim mecenom, naj povem, da v času njegovega bivanja na ameriški celini nisem bil edini dobrotnik v Kanadi. Omeniti moram še vsaj Jane-

Pred Baragovim parkom pri L'ANSU, Mich., 1968.

za Kopača, Vojka in Slavko Bratina v Torontu in Janeza Šušteršiča v Hamiltonu. Ko je Gorše iz New Yorka prihajal v Toronto, sem mu prav rad dajal stanovanje in hrano v župnišču na Manningu. Z Goršetom me je od leta 1960 do njegove smrti vezalo iskreno prijateljstvo.

V svoji zbirki hranim 18 del male plastike in več kot sto risb. Vse mi je zelo pri srcu. Goršetu je v tistih letih šlo predvsem za karakterizacijo, ki jo je dosegal z imenitnimi značilnostmi in poenostavitvami. S Silveyem sva 1975 izdelala profesionalni film z naslovom Gorše v Kanadi (trajanje 20 minut). Film predstavi Goršeta pri delu, vrsto njegovih umetnin in kot dragocenost ohranja Goršetov zvonki glas. Kipar se hvaležno poslovi od kanadskih Slovencev.

*Pevski zbor zavoda
MIGUEL ECHENIQUE,
Lima, Peru 1957.*

Moj prijatelj je bil tudi slikar Maksim Gaspari. Nekaj let sva bila v stalnih pismenih stikih in tako je nastala zanimiva korespondenca. Ponosno jo hranim kot izpoved Gasparijevega srca. Še bolj mi je draga zbirka njegovih 12 originalnih slik. Da, srečal sem se tudi z Božidarjem Jakcem; celo k večerji na svoj dom me je povabil. Podaril sem mu knjigo Po Baragovi deželi. S skladateljem Primožem Ramovšem sva znanca iz gimnazijskih let. Ob obisku domovine se pri njem vedno oglasim. Na moj predlog in po očipvejskih melodijah, ki sem mu jih poslal, je počastil Baraga z velikim orkestralnim delom Simfonični portret. Skladbo so 1974 izvajali na Zagrebškem bienalu.

Glasba me je približala Mariju Tomcu in Antonu Jobstu. Oba sta komponirala za moje mladinske zборе. In kako rada! Poleg pisem imam več njunih originalnih skladb v rokopisu in s podpisom.

Spadate med velike popotnike. Posebno so Vas pritegovali Honduras, Mehika, zlasti polotok Yukatan s svojimi majevskimi skrivnostmi, s kamenitimi templji sredi brezmejnega pragozda, pa tudi Peru. Tam ste posneli nešteto diapozitivov. (O tem ste nato tudi mnogo predavali). Kaj Vas najbolj priteguje, da se podajate na tako nevarna področja? Nekajkrat ste posebej tvegali na teh svojih poteh po Boliviji in Peruju. Bi navedli kakšno od teh dogodivščin? Povzpeli ste se tudi na sloviti Machu Picchu.

Devet let življenja mi je steklo med ljudstvi Latinske Amerike. Vživel sem se vanje. Mojo pozornost so takoj pritegnile stvaritve njihovih prededov, t.j. stvaritve ljudstev in kultur pred prihodom belega človeka. Bolj kot v peščene prostranosti perujske obale in v lepote Kordiljere sem se zazrl v veličastne sledove obalnih in andskih prakultur — teh sem v Peruju in Boliviji naštel enajst — in v monumentalno arhitekturo španskega imperija. Preštudiral sem kopicico knjig.

Iz Kanade sem se trikrat vrnil v Perú in Bolivijo in s spremljevalko-fotografsko kamero prepotoval najznamenitejše kraje: od jezera Titicaca, Tiahuanaca, Machu Picchua in Cuzca, preko Lime do Chan Chana v severnem Peruju. Fotografski zaklad mi je narastel v dva tisoč diapozitivov. Deželo Majev sem začel obiskovati v letu 1974: polotok Yucatán, Guatemala, Belize, Honduras, El Salvador in Kostarika. Potovanje sem usmeril tudi v vroče kraje v bližini Vera Cruz ob Mehikem zalivu in se povzpел na visoke pla-

note Mehike. Muzejev nisem prezrl. V petnajstih letih sem dobro pripravljen — in opremljen — te dežele obiskal dvajstokrat, nekatere po večkrat, in si nabral več kot tri tisoč diapozitivov. Res je, rad sem predaval v Torontu, v matični Sloveniji, na Koroškem, Goriškem, Tržaškem in v Rimu. Nekaj rojakov sem navdušil za potovanje v omenjene kraje.

Dogodivščine? Bilo jih je za zvrhan jerbas. Omenim le, da sem bil dvakrat v smrtni nevarnosti in da so me dvakrat obdali tatovi, pred njimi sta me rešila le prisotnost duha in beg.

Ko ste zapustili službo župnika pri Mariji Pomagaj v Torontu in odšli v New Toronto na novo faro, ste tam prevzeli uredništvo revije BOŽJA BESEDA. Koliko let že izhaja? Kdo jo je ustanovil? V kolikih izvodih jo tiskate? Imate težave s sodelavci? (Nekaj letnikov sem osebno nesla v NUK v Ljubljani). Sicer pa urejevanje revije ni Vaša edina skrb. Izdali ste tudi nekaj publikacij ob raznih obletnicah. Menda imate seznam vseh Slovencev v Torontu in obiskujete predvsem bolnike in umirajoče. Vodite tudi biblični krožek in žensko ligo ter ste zaželen predavatelj po Kanadi tja do Montreala. Ali imate ob vsem tem še čas, da vzamete v roke našo Mladiko? In če jo, kaj v njej najraje preberete?

Od 1979 sem duhovnik pomočnik v župniji Brezmadežne v zahodnem delu ontarijske prestolnice. Delo opravljam v vsej poklicni razsežnosti: rojake spremljam od krstnega kamna do praga večnosti. Moje delo ni omejeno le na župnijo. Kot misijonar obiskujem rojake po Kanadi in jih skušam ohraniti v zvestobi Gospodu. Poleg dela v organizacijah in v slovenski šoli vodim v župniji že vrsto let jenski svetopisemski tečaj.

Z letom 1982 sem prevzel uredništvo našega mesečnika Božja beseda. Lazaristi ga izdajamo že 42. leto. Trenutno ima nekaj nad 1700 naročnikov. V letu 1991 je zasluzna slovenska verska publikacija v Kanadi pod pritiskom časovnih razmer postala dvomesečnik.

Naročnik tržaške Mladike sem že poldrugo desetletje. Zame je resna in solidna revija in jo rad berem. Kaj mi je najbolj vseč? Vse, a najbolj hudomušnost Čuka. Čestitam glavnemu uredniku, modremu Mariju Mavru, in celotnemu uredniškemu odboru. Posebej čestitam Vam za posrečeno zamisel OSEM SLOVENCEV ZA DANES. Zahvalim se za pozornost, da ste me uvrstili med Slovence »iz velikega sveta«.

O katoliških »krilih«

Nobena novost ni, da se predvsem sedaj, ob procesu demokratizacije v Sloveniji, z leve vrstijo napadi na slovenske katoličane, češ da se le-ti čutijo močne in hočejo zopet uvesti svojo hegemonijo. Preseneča pa, če nekaj podobnega začenjajo govoriti nekateri posamezniki, ki smo jih vedno imeli za prepričane demokrate in ki imajo tudi važne družbenopolitične funkcije. Tako smo npr. v ljubljanski Mladini lahko prebrali izjavo dr. Damijana Terpina, da »je katoliška skupina, ki monopolizira Svet slovenskih organizacij, dobila krila ob menjavi oblasti v Sloveniji in je predsednik vlade postal krščanski demokrat Peterle. Vendar mislim, da se bo do volitev to uredilo.«

Iz te izjave si človek lahko razlaga, da se sedaj slovenski katoličani počutimo močne, da smo si vcepili v glavo, da lahko delamo to, kar hočemo, ker smo pač »na oblasti«. In kaj lahko rečemo o trditvi, da je SSO »pozabila na osnovne potrebe ter se lotila velikih projektov, ki ji niso prinesli drugega kot izgubo«? Zanima me, kateri so ti »izgubarski« projekti: je to nakup novih prostorov v ul. Donizetti, je to dejavnost Mladike, Društva slovenskih izobražencev, Slovenskega kulturnega kluba? Je morda izgubarski projekt vsakoletna organizacija Drage? In kaj pomeni tisti nasvet novi slovenski oblasti, »naj bo s finančnimi dotacijami previdna«?

Opovabljam, da prihajajo take in podobne izjave iz ust ljudi, ki so vedno veljali za demokrate in zagovornike enakopravnega odnosa matice do vseh komponent slovenske manjšine v Italiji. Omenjeni dogodki pa dajejo vtis, kot da so jim demokratizacija v Sloveniji, Peterle in možnost nemotenega razvoja za nelevičarsko oz. katoliško komponento naše skupnosti trn v peti. In to je vendar tudi NJIHOVA komponenta, to so tudi NJIHOVE organizacije! Kako lahko slovenski demokrat svetuje slovenski vladi, naj ne bo preveč radodarna v finansiranju demokratičnih (torej NJEGOVIH) organizacij v zamejstvu? To je vendar samomorilsko!

Kaj si bo ob vsem tem mislil naš slovenski človek, naš somišljenik? Posledice takega zadržanja ne bo nosil samo kak posameznik, nosila jih bo celotna komponenta in verjetno

Spomini na Plečnika

Inž. arh. Vinko Lenarčič

Zelo redko je Plečnik ukrepal takoj, tudi z nasvetom je vedno počakal. Kako in kdaj je ukrenil, se ni dalo zlepa zaslediti, zakaj Plečnik je delil dobrote premišljeno. Iz meni neznanih razlogov je postal neizmerno dober človek, ni bil rojen dobričina.

Nikdar, v še tako zagonetnih primerih nisem mogel zaslediti pri njem zle namere, marveč vedno globoko skrit dober namen.

Da bo vsaj kolikor toliko razumljivo, kar bom še povedal, moram posebej poudariti, da je bil Plečnik veren človek. Edino svoje vere, ali bolje Boga, ni nikdar zatajil. To smo vsi lahko videli. Ne glede na to, s kom je šel, se je dosledno pred cerkvijo odkril, pa tudi pred znamenjem. Odločno je povedal pred učenci: »Jaz sem kristjan, in to brezpogojno katolik. Druge krščanske vere nosijo v sebi pečat razkola. Čehi so sicer pobožen narod, ali nekaj zagrenjenega, husitskega je v njih.« Kadar je opisal kaj bolj nenavadnega iz svojega življenja, je rad zaključil: »Ne morem si kaj, liebe Kinder Gottes, jaz verujem v Previdnost božjo.« Tudi je dejal: »Pisano je, da je vera velik zaklad, pa je še pisano, da je vera največji dar božji.« Vsiljeval svoje vere ali zameril drugim nevero ni nikoli, vsaj očitno ne. Verjetno je spoštoval svobodo vesti. »Vi se morate zavedati, da ima samo človek pristojo voljo in je samo to njegova odlika.« Vedno, kadar sem se poslovil za dalj časa, je rekel: »Pojdite z Bogom!« In koliko pisem zaključil: »Ostanite z Bogom!« Vsem nam je rekel: »Oče naš je tako težka molitev, da jo boste nehali moliti, če jo boste preveč premišljevali, mar res tako delate, kot molite? Pomislite vendar: Kakor tudi mi odpuščamo! Saj to ni mogoče...!«

Že sem povedal, kako je Plečnik opisal razmere med arhitekti pred vojno, da so nekateri napravili samomor in da se tenu ni čudil. Zakaj ne? Kolikor poznam Plečnika, je vedno sovražil denar. Rekel je: »Denar je hudič, bojte se ga!« Taisti Plečnik pa je tudi rekel: »Denar vam bodi sredstvo vaše svobode, brez denarja ne morete nič in vas vsak nekam sune...!« Tudi je modroval, da brez denarja ni arhitekture. »Ne vemo sicer, koliko denarja so imeli, ko so nastajale velike arhitekture, na vsak način pa so vsaj nekateri morali imeti denar. Zacherl je bil bogat in tak trgovec, da je znal pljunek spraviti v denar. Na njegov bežen opis, kako naj bo urejen trgovski lokal, sem pripomnil, da bo taka oprema zelo draga. 'Nič ne de, ravno to hočem. Veste, če so take drage reči v trgovini vidne, to ljudi zelo privlači.'«

Plečnik je imel najraje, če denar pri njegovih delih ni igral odločilne vloge. Ni bil noben fantast, imel je preveč lastnih izkušenj. »Ljudje, saj ne rečem, govorijo in sanjajo, radi bi velike, lepe reči, pri denarju pa se vse ustavi ali vsaj zmaliči.« Nekoč je rekel: »Gospod kolega, tega res ne delajte, ne zahtevajte, da se mora izvršiti, ker je izvedba nepotrebna, absolutno pa predraga.« »In prišlo je sedem suhih let krav in sedem debelih! Verjemite in zapomnite si, zgodba je večna. Redke, zelo redke so prilike, ko arhitekt lahko nekaj izvrši, kot hoče! Kadar pa boste videli razsipati, tedaj vedite: napuh hodi pred padcem, to je zgodovina.« Predobro je vedel, kaj je denar, da je blagodejen in da je pogubonosan. Zato je sovražil pohlep po denarju.

Za neko veliko zgradbo sem risal načrte. Dobil sem lep, nepričakovan honorar. »Bodi pameten,« mi je svetoval prijatelj, »zahtevaj pri Plečniku tudi vodstvo gradnje, to je šele honorar, zakaj bi ga prepustil drugemu?« Kolikokrat se spomnim tega dogodka, se spomnim tudi Učeniških besed, da je šel hudič vanj, ali pa če te besede slišim, se spomnim dogodka. Ves razburjen, kot da ne delam prav, sem šel k Plečniku v kabinet. Hvala Bogu, da sva bila sama. Verjetno niti končal nisem, ko me je že Plečnik prekinil. Z vso odločnostjo je odbil prošnjo, češ, naj si zadevo izbijem iz glave, sicer pa to ni niti malo njegova zadeva in naj ne bo niti moja. Nekoč sem videl, kako je Plečnik nekoga predirljivo pogledal in si odtlej vedno rečem, da je takrat tudi mene tako pogledal. Hvala Bogu še enkrat, da sva bila sama. To me je rešilo. Šel sem iz kabineta in začel pospravljati svoje stvari. Neskončno me je bilo sram. »In vsega so krivi kolego, morebiti celo zlonamerni, nasveti!« Vedno sem tako skromno živel, pa nenadoma tak pohlep po denarju! Nikdar več mu ne bom mogel pogledati v oči! Samo proč in izgini...

Kako sem se motil o njem, ravnal pa sem mogoče pravilno. Ko sem že vse pospravil, je nenadoma vstopil Plečnik: »Kaj ste naredili!« Opravičil sem se, da grem, ker nimam pravega dela itd. Plečnik teh mojih besed sploh ni poslušal, ker je takoj hitro rekel: »Kaj, vi nimate dela? Pri meni? Kdo vam je to rekel? Vinohradska cerkev vas ponovno čaka in pogovorila se bova.« Nato se je sklonil k meni nad mizo in tiho dodal: »Veste, prav sem vam rekel, ni to moja zadeva in vam pravim, naj ne bo tudi vaša zadeva. Vi veste, čigava je in še vam pravim, da sem zadeve sit. Samo čakal sem, da ste z njo končali. Ne sprašujte, kmalu boste zvedeli, prekmalu. Kar se drugega tiče, vi vodja, »arhitect en chef«, verujete, poznam vas in vem, kaj je to, vi niste za to, vi niste in ne boste znali ljudi sekirat. Zato vas prosim, da me ubogate!« Preden je izrekel poslednjo besedo, je malo počakal.

Ni mogoče povedati, kakšen kamen se mi je odvalil od srca. Kamen, ob katerega bi se usodno spotaknil. Skoraj taksativno mi je Plečnik nanizal razloge in res sem kmalu zvedel za razloge, zaradi katerih mi je rekel, da je zadeve sit. Ali česar sem se najbolj bal in sramoval, tega preprosto ni omenil. Pa je bilo na dlani: Vsega je bil kriv pohlep po denarju. In Plečnik, naj poudarim, tega ni omenil, ni nanj namignil. Zakaj ne? Mar nisem bil naravnost drastičen primer njegove trditve, da je denar hudič? Ob človeku, ki je to zagrešil, pa se, ne morem reči drugače, veliki Plečnik ni spotaknil! Nasprotno, v silni bolečini ga je preljubno potolažil in spodbudil za vse življenje.

»Vi ne veste, kaj se pravi pomagati,« mi je mnogokrat rekel, »kaj pomeni to za tistega, ki mu pomagamo, kaj šele za tistega, ki pomaga!«

Plečnik, kot je sam povedal, ni bil nikakor mirne, ampak skoraj divje narave in je poudarjal, da je Kraševac. »Kot otrok sem se nad svojim bratom Janezom tako razjezil, da sem letel z nožem za njim in ga, hvala Bogu, nisem ujel, ker ne vem, kaj bi se sicer zgodilo.« Wagner je študente, če so Plečnika dražili, na njegov srd opozoril in Plečnik je po nemško povedal, da je Wagner odklonil vsako odgovornost, če bi se kaj zgodilo. Z bratom Janezom sta na Dunaju silovito demonstrirala in »skozi okna stole metala!« Ker niso bile neke publikacije raznešene, kot je odredil, je pridrvel na tehniko — bila je nedelja — našel tam študenta, ki je bil zadolžen za to in se nad njim tako znesel, da je študent mislil, da ga bo jeza vrgla. »Stante pede,« pri priči je moral na Plečnikovo zahtevno raznesti publikacije, »do poldneva morajo biti raznešene!« Presrdit nastop svojega nečaka je opravičil z besedami: »Veste, mu ni za zameriti, je naše krvi!«

Naj opišem še en značilen dogodek.

celotna narodnostna skupnost v za-
mejsstvu. Kaj pa če se za vsem tem
skrivajo kaki (p)osebni cilji?

Slovenski katoličan
(brez kril)

Odprta pisma škofu

Glede odločitve škofa Bellomija, da premesti dosedanjšega openskega župnika g. Viljema Žerjala, nalašč nismo nikoli pisali, ker nismo hoteli sprožiti nepotrebnih polemik med slovenskimi verniki na Tržaškem. Zato ne razumemo, ali so res potrebna odprta pisma škofu in druge podobne poteze, katerim smo bili priča tudi v lanskem letu: ob vsem tem ima človek namreč vtis, da je zanj bolje, da se o stvari ne izrazi, ker bi v nasprotnem primeru lahko naletel na neodobranje in negodovanje ene ali druge strani. Ozračje ni namreč kdovekako sproščeno.

Vtis imamo, da se tudi med maloštevilnimi slovenskimi verniki ne znamo vedeti mirno, pošteno in iskreno pogovoriti o problemih slovenskega dela tržaške Cerkve, ki niso prav majhni.

L.

Trakovi na vencih

Tudi letos so se za 25. april, dan vstaje v severni Italiji, zvrstile razne proslave. Tudi na spomenike naših padlih so položili vence. Član našega uredništva pa je pred svetoivanskim Narodnim domom opazil, da na vencih, ki sta obešena ob plošči z imeni padlih Svetoivančanov, ni traku s slovensko trobojnico: na vencih se namreč nahajajo samo italijanska trobojnica, rdeči trak in, nekoliko skrita, jugoslovanska trobojnica z ne prav živimi barvami. V preteklosti je bila vedno prisotna slovenska trobojnica. Sprašujemo se, ali sta temu botrovali samo malomarnost in nevednost ali kaj drugega.

L.

100.000	50.000	10.000 lir
---------	--------	------------

»AKCIJA 10.000«

Prispevajte v sklad
za kulturo!

ANDREJ ROT V SLOVENIJI

Predsednik Slovenske kulturne akcije iz Argentine, 37-letni prof. Andrej Rot se je 14. marca preselil v Slovenijo z ženo Lučko in petimi otroki. Pri snujočem se dnevniku Slovenec bo prevzel pomembno nalogo. Na letališču na Brniku so ga sprejeli s petjem in pozdravnimi govori, saj gre za pomemben in simboličen primer slovenskega zdomskega intelektualnega potenciala, ki želi pomagati pri prenovi suverene Slovenije. Spregovorili so ministrski predsednik Peterle, minister za Slovence po svetu Dular in Pavle Bratina, ki pri Slovenskih krščanskih demokratih vodi Sklad za repatriacijo Slovencev (Vrtna 22, 61000 Ljubljana). Ta je omogočil prihod Rotovih v domovino staršev.

KOROŠKI KULTURNI DNEVI

Marca so bili v Ljubljani 4. kulturni dnevi koroških Slovencev. Slovesni začetek je bil 15. marca v Cankarjevem domu, kjer je med drugim dr. Peter Fister postavil razstavo o kmečki arhitekturi na Koroškem. Še pred tem je bila v Društvu slovenskih pisateljev okrogla miza o koroški književnosti.

PANJSKE KONČNICE V MÜNCHNU

V Bavarskem narodnem muzeju v Münchnu je slovenski kulturni minister Capuder 14. marca odprl razstavo slovenskih panjskih končnic Pisane podobne iz čebelnjaka, za katero je že pred leti dal pobudo v Zürichu Ivan Martelanc in ki so jo pozneje prikazali tudi na Dunaju. Na ogled bo do 21. julija. O vrednosti razstavljenih predmetov sta spregovorila še ravnatelj muzeja princ von Hohenzollern in dr. Nina Gockerl. V kulturnem sporedu sta nastopila flavtista Irena Grafenauer in Michael Ruppel. Boris Višnovc pa je pripravil dokumentarec.

ŠTIRI LETA DELA V PARLAMENTU

To je naslov posebne, 48 strani obsežne priloge Našega tednika in Celovca (dne 22. marca), ki z dokumentarnimi zapisi in fotografijami prikazuje delo, ki ga je v letih 1986-90 opravil v dunajskem parlamentu Karel Smolle, prvi slovenski član parlamenta republike Avstrije.

20. januarja leta 1932 zvečer, okoli šeste ure je stopil Plečnik k moji mizi in vprašal: »Gospod kolega, mar nimava midva nekaj pogledati v Rogaški Slatini?« Pritrdil sem. »No, prav. Jutri greva. Kdaj gre vlak?« Dogovorjeno. »Mein Gott!« sem si mislil, »pa ravno za moj god!« Ali... Drugo jutro sem prišel vsaj četrte ure pred odhodom vlaka in sem tam že našel Plečnika in njegovega brata Janeza. Plečnik se je od brata poslovil z vprašanjem: »Torej zagotovo prideš?« »Zagotovo!« Preden sva prišla v Rogaško Slatino, me je vprašal, kje bi bilo primerno zvečer malo posedeti in s kom. Svetoval sem gostilno »Pri Ogrizku« v naselju Sveti Križ. »Je to daleč?« »Tričetrt ure!« S kom naj bi posedeli, nisem vedel svetovati. »No, gospoda direktorja boste povabili, h gospodu kanoniku greva pa itak sedajle skupaj.« Kanonik se je s predlagano gostilno navse strinjal in naju pridržal na kosilu. Preden smo odšli, sem šel povabit še direktorja. Medtem sta se Plečnik in kanonik gotovo pomenila, za kaj gre. Meni je postajalo vse bolj in bolj zagonetno. Vedel nisem nič. Pri Ogrizku je Plečniku silno ugajalo; sami smo sedeli v posebni sobici, ljudi pa tako ni bilo veliko. Plečnik si je ogledal tudi klet. Občudoval je vzoren red in nenavadno prijetno toploto. Jedli smo bohinjki sir, ki ga je Plečnik nenavadno pohvalil. Krčmar je pojasnil, da postane sir tako dober, če je shranjen v vinski kleti na policah pod stropom. Nenadoma je vzel Plečnik iz žepa uro in mi rekel, naj grem na kolodvor pogledat, če bo morebiti le prišel njegov brat, da bo vedel, kje smo. »Malo pozno si se spomnil,« sem si mislil, »vendar, saj znam hitro hoditi!« Kljub temu sem malo zamudil. Gospod Janez je že stal na peronu in se oziral okoli. Bil je, kot ponavadi, brez klobuka, čeprav je bilo mraz. Imel je lepo črno suknjo, podloženo s klobučevino. Opravičil sem se zaradi zamude, pa me je kar prekinil, češ, glavno je, da sem prišel. Takrat sem prvič in zadnjič govoril s Plečnikovim bratom. Takoj me je vprašal, če sem letos že kaj smučal. Govorila sva o tem lepem in zdravem zimskem športu. Vedel je tudi, da se poleti veliko kopam in da sem dober in vztrajen plavalec. Kmalu za nama je prišel gospod direktor in družba je bila zaključena. Tedaj se je dvignil gospod kanonik in v lepem, jedrnatem govoru Plečniku čestital za šestdesetletnico. Zavesa je padla. Direktor me je očitajoče pogledal, meni pa ni preostalo drugega, kot da sem skomignil z rameni. Ali je bila hotena ali ne, vendar je duhovito speljana potegavščina povzročila najlepše razpoloženje. In Plečnik je imel pripravljeno še eno presenečenje. Dvignil se je namreč in mi prisrčno, kot je on znal, stisnil roko in mi voščil vse najboljše za god. Tako je mineval v najlepšem razpoloženju dogodek, ki pa se je žalostno končal.

Mnogo sta povedala Plečnik in njegov brat iz svojih skupnih dunajskih let. Kako dolgo smo sedeli, ne vem. Za konec nam je gospod Janez pripravil črno kavo, ker je vedel, kakšno ima Plečnik rad. Drugo jutro smo šli Plečnik in brat v restavracijo Pri pošti na zajtrk. Stali smo še, ko pride šef in čestita Plečniku. Plečnik ga je takoj vprašal, odkod to ve. Šef mu je pokazal pravkar dospeli časopis Slovenec. Plečnik ga je samo bežno pogledal in že ga je popadla nepopisna jeza, ne, grozen bes, ki vrže človeka iz tira. Z najgršimi izrazi je psoval izdajatelja in ni mu bilo mar, kdo ga sliši. Bolj sesedel kot usedel sem se in dobesedno buljil v tega besnega človeka. Bil sem že priča napadom togote in besa, a česa takega še nikoli doslej nisem ne videl ne slišal. »In to naj bo Plečnik? Nemogoče! Nemogoče!« Ne vem, kako dolgo je trajalo. Še ves poln besa mi je skoraj grozeče ukazal: »Mi moramo takoj proč, kamorkoli, samo proč!« Nisem vedel ne kod ne kam. Pomagal mi je gospod Janez in vprašal, koliko je do prve postaje in če poznam pot. Opozoril sem, da je še hladno in da bo na poti poledica. Kljub temu smo odšli takoj. »Vendar ste obljubili direktorju, da pridete na kosilo!« »Ne pridem!« me je zavrnil. »Kar pojdite in me opravičite, kot veste in znate, ne pri-

dem, in bomo takoj šli, ko se vrnete!« No, opravil sem hitro in, mislim, dobro, saj sem imel kaj povedati v opravičilo. Gospod direktor mi je še svetoval gostilno v Kostrivnici. Nakazal mi je pot. Odšli smo. Pot do postaje mi je bila znana. Padajoče ivje je prekrivalo poledico in hoja je postajala tvegana — spodsavalo nam je. Pogovor je skušal voditi Plečnikov brat. Vse mogoče je načel, da bi le speljal brata od besnih misli. Ko smo prišli do postaje, sem pokazal postajo in gostilno, kjer sem že večkrat bil. A Plečnik je vztrajal, naj gremo, kot je svetoval direktor. Pripomnil sem, da tam še nisem hodil in poti ne poznam. No, navkreber je še šlo. Restavracija Plečniku ni bila všeč, kosilo mu tudi ni teknilo in smo, čeprav smo imeli še dovolj časa, kmalu odšli. Pot navzdol je bila zelo nevarna, drselo je skoraj na vsakem koraku. Nase, še bolj pa na Plečnika sva pazila z njegovim bratom in nekajkrat preprečila padec. (Plečnik mi je svoje čase rekel, kako se je usedel na stopnicah nunske cerkve, kako težko je hodil potem in se je »nekam naprej vzel«, da bo napravil drugačne stopnice, in jih, kakor vemo, tudi je). Plečnik mi je očital neumnost, da smo šli najprej gor, potem pa po isti poti dol. Ko smo prišli do odcepa k postaji, mi je ponovno očital. Tedaj pa je bilo bratu dovolj: »Poslušaj, Jože, kaj se znašaš nad gospodom arhitektom! Kaj ni prav na tem mestu pokazal, kje je postaja in kje gostilna?« Te besede so me sicer potolažile, a bal sem se, kako bo v krčmi, katero sem poznal kot preprosto, a snažno. Ko smo vstopili, se je Plečniku zjasnilo. Nobenega gosta ni bilo, vse poribano in pospravljeno. Kmečka peč zakurjena in bilo je prijetno toplo. Krčmarica je prihitela s svežim prtom. Plečnik ji je prijazno naročil: »Gospa, najprej boste prinesli en liter belega vina na mizo, potem bomo pa naprej govorili. Te lepe mize pa ne pogrinjajte!« Prvič in zadnjič je v moji navzočnosti Plečnik naročil liter vina. Sicer je vedno vprašal, kaj bo kdo pil, zase je naročil največ tri deci.

Precej dolgo po tem dogodku je Plečnik težko hodil. O dogodku pa nikoli nič...

Še enkrat se je Plečnik, ko je sedel pri moji mizi, sklonil nad risbo. Tako je storil, kadar mi je hotel kaj bolj na uho povedati. »Veste, včeraj sva se z bratom pri Kolovratu tako sprla, da so kelnarce zijale — vpila sva kot dva furmana.«

Zakaj mi je to povedal? Iz drugih ust o tem nisem nikoli nič slišal.

Iz opisanega lahko sklepamo, kaj je mislil Plečnik, ko je opravičil svojega nečaka. Nenavadno umirjenost, ljubeznivost, neoporečno taktičnost in galantnost je očitoval le Plečnik. Kako to in zakaj? Plečnik sam nam bo mogoče veliko razjasnil. Kakšen je bil kot arhitekt, lahko vsakdo vidi, po svoje dožene iz njegovih del in publiciranih načrtov. Ni pa iz tega razvidno, vsaj očitno ne, kaj in kakšen je bil Plečnik kot človek.

Tudi za ves dan se je zaprl v atelje, da je preprečil obisk. To vem zagotovo, ker ga je nekoč pomembna oseba nervozno, skoraj užaljeno iskala. »V Pragi sem včasih ostal kar v svojem kabinetu, spal sem na mizi, pod glavo pa sem si dal knjige.«

V Kamniku smo bili. V gostilni je Plečnik naročil klobase. Med jedjo je (mogoče tudi namerno) tretjemu članu družbe ušla opomba, da je petek. Prej dobra klobasa Plečniku ni več teknila. In nobena stvar tisti dan.

Bila je lepa velikonočna sobota. Okrog devetih mi je Plečnik rekel, naj ga počakam, on pa gre domov po Sivkota (to je bil njegov psiček), in bomo šli v mestno vrtnarijo pogledat, kako so uredili, potem pa Pod skalco. »Dovolj sem star, lahko si tudi kaj privoščim!« je smehljalje dostavil. In zopet: »Strašno me je mikalo, pa sem rekel — ne, Jože, ne boš!« Velikokrat nam je študentom rekel: »Vem, poženili se boste, vsak človek ima pravico, da se oženi.« Nekoč je dostavil: »Tudi jaz bi se lahko oženil in sem mislil tudi na to, ko sem bil na Dunaju. Da, bolj kot mar-

DR. BRATUŽ V STRASSBURGU

Na letnem zasedanju Evropske svobodne zveze (ALE) v prostorih evropskega parlamenta v Strassburgu je marca nastopil tudi deželni podtajnik Slovenske skupnosti prof. Andrej Bratuž. Opozoril je na nerešena vprašanja slovenske manjšine v Italiji, a tudi na težnjo Slovenije po polni suverenosti in po vstopu v Evropsko skupnost.

DR. TROFENIK 80-LETNIK

Znani slovenski založnik v Münchnu dr. Rudolf Trofenik je 15. aprila praznoval 80-letnico. V Ljubljani je doktoriral iz prava in filozofije ter začel predavati na univerzi, vendar je po vojni izgubil službo in se znašel v zaporu. Sredi petdesetih let se je preselil v Zahodno Nemčijo, kjer je na čisto novem delovnem področju dosegel izredne uspehe.

Prav pred kratkim je izdal disertacijo Tržačanke dr. Marije Kostnapfel Čebon o Balantiču v nemškem prevodu.

200 LET KATINARSKÉ ŠOLE

Na Katinari pri Trstu praznujejo 200-letnico osnovne šole. Proslave so začeli 22. marca s koncertom v domači župnijski cerkvi, ki jo krasijo freske Toneta Kralja. Imela sta ga organist Andrej Pegan in Godalni kvartet Glasbene matice iz Trsta.

POITALIJANČENI PRIIMKI

Italijanska poslanska zbornica je 14. marca dokončno odobrila zakon, ki znatno poenostavlja postopek za vračanje v izvorno obliko tistih priimkov in imen, ki so jih pod fašizmom poitalijančili. To je zakon št. 114/91, objavljen v Uradnem listu od dne 8. aprila letos. Zakonski predlog so v senatu predložili komunistični senatorji Battello, Stojan Spetič in drugi. Vsekakor gre za pomemben uspeh, s katerim bi se zdaj moralo okoristiti čimveč naših ljudi!

DRŽAVNI SVET O SLOVENŠČINI

Državni svet je objavil prizivno razsodbo o spornem vprašanju možnosti rabe slovenščine v pokrajinskem svetu v Trstu. Ta je leta 1977 prilagodil notranji pravilnik v tem smislu, vendar so proti rabi slovenščine nastopili najprej deželni nadzorni odbor, nato deželno upravno sodišče, zdaj pa še državni svet, vsakokrat z utemeljitvami, ki zanikajo nekaj temeljnih izhodišč za priznavanje pravic slovenske manjšine.

TKB V ČEDADU

Tržaška kreditna banka je 16. marca odprla podružnico v Čedadu. Njen ravnatelj je Benečan inž. Fabio Bonini. Ob centrali je po Domju in Rojanu v Trstu to tretja podružnica TKB. Krepitev prisotnosti slovenskih bančnih zavodov, ki so jo dolgo ovirali in predpisi in nenaklonjenost pristojnih oblasti, je pred časom že prišla do izraza z odprtjem podružnice goriške Kmečke banke v Krminu in s pripravi na odprtje podružnice Openske hranilnice in posojilnice v tržaškem središču, nedaleč od železniške postaje.

SKUPNO STANOVANJE

Amaterski oder Slovenskega kulturnega društva Igo Gruden iz Nabrežine je v režiji Maje Lapornik postavil na oder igro Skupno stanovanje. Prvič so jo predstavili 23. marca na spominskem večeru za Stanka Devetaka. Sledila pa je vrsta gostovanj.

SPOMENKA HRIBAR V ARGENTINI

Slovenska kulturna akcija iz Buenos Airesa je svoj prvi kulturni večer nove sezone 23. marca posvetila razgovoru s Spomenko Hribar in Alenko Puhar, ki sta pred tem obiskali tudi Kanado in Združene države kot navdušenki in navduševalki za Svetovni slovenski kongres. Razgovor pa je bil posvečen tudi demokraciji v Sloveniji, osamosvajanju, spravi, polpretekli zgodovini. Srečanji sta imeli tudi s krovno organizacijo Zedinjena Slovenija, z bivšimi domobranci, s predstavniki več domov.

DOM O »TRIKOLORISTIH«

Beneški verski in kulturni list Dom že dalj časa objavlja v nadaljevanjih dobro dokumentirano študijo o protislovenskem in protilevičarskem nasilju »trikoloristov«, nekakšnih predhodnikov tajne vojaške organizacije Gladio, v prvih povojnih letih v Benečiji.

BARILOČE

Mladi pevci zbora Niños y jóvenes cantores de Bariloche, ki ga je v tem argentinskem turističnem kraju ustanovila in dolgo vodila Goričanka Lučka Kralj Jerman, so imeli za božič tradicionalni, že 22. božični koncert. Zdaj vodi zbor prof. Andrej Jan, na orgle pa ga spremlja Anica Arnšek Magister.

Bariloški slavčki so leta 1982 gostovali v Evropi. Nastopili so tudi v Gorici in pa pred papežem v Rimu.

sikdo drugi bi se lahko oženil, pa se nisem. Rekel sem si: dvema gospodoma se ne da služiti, in arhitektura je ostala moja ljubica.«

»Kaj me tako krotko gledate s svojimi rjavimi očmi?« me je nekoč presenetil. Še nihče mi ni nikoli tako rekel. Prej nasprotno. »Moji nagnjivosti ne zamerite, saj veste, da sem krotak in iz srca ponižen!«

Opisane lastnosti, da ne rečem čednosti, je imel od Plečnikovih samo Plečnik. Kakšni so bili starši, ne vem, ker mi Plečnik o njih ni govoril, razen, da je bilo očetovo delo naporno, da je delal ves dan in si le ob sobotah zvečer privoščil liter vina. Ponj je hodil Plečnik, in sicer v krčmo nekje pri Gledališki stolbi. Spotoma je kupil tudi časopis Slovenski narod. O materi pa je povedal, da je z njo hodil vsako nedeljo k maši k svetemu Jakobu in da je bilo lepo.

Zaključim lahko še, ravno iz opisanih dogodkov, da Plečnik teh čednosti ni imel v krvi, da mu niso bile prirojene. Torej jih je moral sam pridobiti. Da, ali kako? Ko bomo naprej premišljevali, bomo mnogokaj slišali od njega samega, še več, prav zgled nam bo dal. Da pa nam bo nadaljnje pripovedovanje bližje, povejmo vnaprej: s premagovanjem in samozatajevanjem — z odpovedjo.

(se nadaljuje)

*Prejeto pismo iz pisma direktor
Kaj bi vam svetel nekakšno delo in v njem — veliko hrbtini
Mislim, da nisem še nikoli nič boljšega naredil v ozkih mešah razumnega in mogočnega?
Sobite sanje.
Bilo bi mi v veliko veselje — če solo izvršitvi prisodite — če pa odložite — ne bom
Vas imel nič manj rad —
Ljuba čista sem zaprl: z Emanske čiste z Ljopoli
z strani Brega z Ljopoli in tako masivnim sprememkom
Ljuba da bi z Emanske čiste dolin v kar največji meri pomagali pramotiti oko —
omiliti neprijetno vijugavijo asi cest in mostu etc.
Ljuba čista naj dobi popolnoma zelene z bršljanom obrasčene stene po obeh
straneh in stebrovreda 60. dvavesčec — Ni in ne bo nikoli več prilike
v Spilbhami kaj podobnega narediti — Ljuba čista postalo bi tako inikati — kakor si tega
ne bi premoglo tako hitro takšno mesto centralne Evrope.
Ljuba monument mislim ni slabo koncipiran (moramo sredstva upoštevati:!) ako
ga izvrši Komina sama — zdetariral bi ga ji kar najlepše —
Ne iščem ničesar — Rad bi pa osolnčil — če mi je namenjeno, enal pa drug
del Spilbham iz katere sam — Krovaj sem hotel pripisati se, ano sentimentalno
— mogoče drug pot —
Prsi mi samo eno še: če potrebna — dajte vse v Caizange — Samo mene prosim ne
— stvari se bodo mnogo mirnejše, nemotenejše razvijale!
Prisrčno in spoštljivo pozdravljen
Vas P. Kralj*

Di. I. 27

Pismo inž. Prelovšku.

tega Bernarda, vendar ne dvomim, da so interference s Petrom upravičene in močne. Sam sem tedaj — tri leta od tega, in v teh treh letih sem si nakopal novih izkustev, ki moje tedanje slutnje je potrjujejo — napovedal, da bom vrsto priimkov rajši obravnaval pod sv. Petrom. Danes bom to storil s povečano zavestjo, da je temu res tako.

Pregleda teh problematičnih imenskih oblik se bom lotil kar pri sami hipokoristični osnovi *Per* (ZSSP Kamnik, Štajerska, LJ, NM), pri kateri nam dvojica *Pir* (ZSSP MS, LJ) nekako narekuje iskanje rešitve v Petrovo smer. Ti osnovi bomo pritaknili običajne formante:

s formantom *-ecl-ic*: 1499 *Percz Agresst* (KOS II,253), *Perc* (ZSSP Štajerska, LJ, NM, Radovljica, Kočevje; tudi ime zaselka na Kozjanskem, ATLAS 134/B1), *Perz* (SPZM v Trziču → *Peris*, PIZZAGALLI 167; TS, tudi v obliki *Perzi*), *Pirc* (ZSSP vsa Slovenija; ime zaselkov pri Idriji, Litiji, Sevnici, Trebnjem, Krškem in Brežicah, ATLAS 123/A2, 129/B1, 133/B2, 151/A1, 154/B1, 155/B3); 1494 *Peretz* iz Godinje (tako piše KOS II,216) v Tomaju, *Pericz Onnergall* v Vrbici (KOS II,224), danes *Perec* (ZSSP PT), *Peric* (ZSSP KR, Dolnja Lendava, Brežice, MB, LJ, Primorska, PT; SPZM GO, Campolongo al Torre; in vsa tržaška provinca, tu za fašizma → *Pieri*, PIZZAGALLI 150), *Periz* (SPZM GO, UD, S. Maria la Longa; Devin-Nabrežina; za fašizma v Trziču in Ronchi dei Legionari → *Peris* in *Pieri*, PIZZAGALLI 167, 170, v Gorici tudi *Peri*), *Peritz* v Trstu → *Peris* (PIZZAGALLI 150), *Perizzi* (Devin-Nabrežina), *Pirec* (ZSSP Kamnik, Logatec, Sežana), *Piric* (ZSSP LJ); tukaj mi je dodati le krajevna imena, pri katerih se nove rezerve kopičijo na starih, a vendar ne morem in ne smem mimo njih: gorsko ime *Pirce* pri Čepovanu (ATLAS 121/A3); ime naselja *Pirče* pri Kočevski reki (KLS II,236; ATLAS 218/B1); gorski imeni *Pirčev hrib* pri Škofljici in na Gorjancih (ATLAS 147/B1, 173/A2) in *Pirčev vrh* pri pokrajinskem imenu *Pirčeva planina* pri Kamniku (ATLAS 86/A3); ime zaselka *Pirčevska vas* pri Vipavi (ATLAS 161/B1);

s formantom *-ica*: *Perica* (ZSSP LJ), *Perizza* (SPZM UD);

s formantom *-ič*: *Perič* (ZSSP KR, LJ, NM, Kočevje, Ilirska Bistrica ob *Petrič* v LJ, MB, GO), *Perich* (TS, Devin-Nabrežina; tu → *Pieri*, *Pierini*, *Perizzi*, PIZZAGALLI 150, 280);

s formantom *-in*, *-ina*: *Perin* (ZSSP Šmarje, LJ, MB; SPZM Števerjan; TS); *Perina* (ZSSP LJ); z nadaljnjo sestavo *Perinčič* (ZSSP Tolmin), *Perincin* v TS za fašizma → *Perini* (PIZZAGALLI 150); *Perinšek* (ZSSP Krško);

s formantom *-goj*: *Perigoj* (ZSSP GO);

s formanti z značilnim soglasnikom *s*: s povečano rezervo *Peras* (ZSSP LJ, GO, Sežana);

s formanti z značilnim glasom *š* (gl. gori *Perssa*): *Perš* (ZSSP MB), *Prš* (ZSSP Konjice); *Perše* (ZSSP Štajerska, Metlika, NM, LJ, Kočevje, GO, Tolmin; tudi ime zaselkov pri Ravnah in Tolminu, ATLAS 36/B2, 100/B2; v množini *Peršeti* pri Kambreškem, ATLAS 100/A3; v obliki *Peršet* in gorsko ime *Peršetov vrh* na Pohorju, ATLAS 66/B1; zaselek *Peršove Grabe* v Prekmurju, ATLAS 7/A3), *Persche* (ZSSP Kočevje), *Prše* (ZSSP Črnomelj, Krško, NM, Radovljica), *Perse* (SPZM Števerjan), *Pirše* (ZSSP Krško), tu menda še ime zaselka *Pirš* pri Oplotnici (ATLAS 66/B3), naselji *Pirševo* v Tuhinjski dolini (KLS II,191; ATLAS 108/B1) in *Piršenbreg* na Bizeljskem (KLS III,41; ATLAS 156/A1); z nadaljnjo sestavo *Peršetič* (ZSSP Črnomelj); *Peršič* (ZSSP Gorenjska, Črnomelj, Štajerska, LJ, Primorska), *Persič* (ZSSP GO; tudi zaselek pri Čepovanu, ATLAS 121/B2), *Persic* (SPZM Števerjan; TS; tu → *Persi*, PIZZAGALLI 150), *Persich* (TS; tu → *Persi*, *Persici*, PIZZAGALLI 150,281),

Persig (TS; tu → *Persi*, prav tam); *Peršan* in *Perschan* (ZSSP CE, Litija), *Pršin* (ZSSP LJ); *Peršina* (ZSSP Litija, LJ, NM), *Pršina* (ZSSP NM); *Peršak* (ZSSP Črnomelj, PT, CE, Litija, MB), *Peršek* (ZSSP LJ); *Peršman*, zaselek pri Globasnici (ATLAS 34/B3);

KOS nam privoščiči še problematično imensko obliko 1498 *Perucz* v Kočah, Slavini in Šmihelu (II,232-234), *Schymecz Perucz* v Celju (II,247), MISSIO 1600 *Gregorio peruz*, *Helaro perruzio* v Špetru, danes *Peruc?* (ZSSP KR), ki je spet videti prilagoditev tuje imenske oblike, kakor so gotovo italijanskega izvira priimkovne oblike *Peruci* (ZSSP Litija, Dravograd, Brežice, Radovljica), *Perutzi* (ZSSP LJ), *Peruzzi* (ZSSP KR, Dravograd, LJ).

Kam pa s *Peroci* (ZSSP MB, GO, S?, Tolmin), *Perozzi* (ZSSP NM)?

Problemi se čedalje bolj zapletajo. Preskočil bom iz previdnosti celo vrsto priimkovnih oblik, ki so sicer številne, tako da bi se dalo iz njih le izluščiti nekaj konstant in (pol)gotovosti, a le skrajno poredkem razporejene po slovenskem prostoru; med njimi bi morali sicer pozorno iskati niti tuje-ega izvira ob domačih štrénah: toda ob vseh doslejšnjih negotovostih se le postavlja potreba po previdnosti in postopen reševanju problemov. Preden končam, bi rad vsaj opozoril na številčno močno družino priimkov iz osnove *Pir(i)h-*; omenil bom le zgodovinske podatke MISSIO 1599 *R[evere]ndo P[ad]re Giorgio Pirich* pri Sv. Lenartu, 1606 *P[ad]re Mattia Pirich curato di S. Pietro degli Slavi* = Špeter, današnji priimek *Pirih* (ZSSP Štajerska, Radovljica, LJ, Kočevje, Primorska), *Pirich* (ZSSP PT, MB), *Pirh* (ZSSP Krško, NM, LJ, MB, Konjice), *Pirch* (ZSSP MB); številne iz tega osnovnega imena izpeljane priimke bom zaenkrat zamolčal. Tu se sprašujem le, koliko je priimek naš; gotovo ga nosi veliko število naših ljudi. Iz osnove *Pirh-* sta menda izvedeni gorski imeni *Pirhov breg* pri Kozjem (ATLAS 135/B2) in *Pirhovca* pri Bovcu (ATLAS 77/A2) ter ime zaselka *Pirhovca* pri Oplotnici (ATLAS 66/B3).

Rajši neham in prepuščam še obilo imenoslovnega gradiva bodočim razpravam. Dodal bom le hibridne priimke na zahodni meji, ki zaslužijo brez obotavljanja našo pozornost, in nekaj hišnih imen na skrajnem Zahodu. Med prve sodi *Pieric* (SPZM GO), *Pierigh* (SPZM Špeter, Krmin).

Med druge hišna imena v Terski dolini: ROTTOLO 1772 *Culetto Giovanni Peterus*; *Paz Giuseppe Pirazzo*; *quondam Pietro Culetto detto Pirinig/Pirinigh*; *Culetto Giovanni in Marino Perinigh*; I LML *Pirinigh Culetto*. Naj dodam še hišna imena *Pirtrócevi* v Ricmanjih, *Piretovi* v Mačkovljah, *Pjuružovi* in *Pjéri* v Viškorši (LISI 485).

* * *

Pri krajevnem imenoslovju nam preostajajo imena, ki jih nismo sproti vzporejali z osebnim imenoslovjem. Na prvem mestu bomo seveda navajali toponime, ki ponavljajo hagianim z njegovim svetniškim prilastkom vred. Na Koroškem pišejo povsod *Št.* = *Šent* in ime se ponavlja štirikrat: *Št. Peter*, nem. *St. Peter* pri Šent Jakobu v Rožu (KOROŠKA C7), *Št. Peter*, nem. *St. Peter* pri Celovcu (C10), *Št. Peter*, nem. *St. Peter* pri Grabštanju (C11) in *Št. Peter na Vašinjah*, nem. *St. Peter am Wallersberg* pri Velikovcu (B13). Svetniški pridevek se je prilikoval imenu v ljudski obliki *Šempéter pri Gorici* (KLS I,227; ATLAS 140/A2); *Šempéter v Savinjski dolini* (KLS III,528; ATLAS 90/A3); pri enem samem krajevnem imenu se je pridevek obrusil do skrajnosti: *Špéter*, narečno *Špiétar*, it. sprva *S. Pietro degli Slavi* pozneje *S. Pietro al Natisono*. Če berete kje v slovenskih publikacijah *Šempeter Slovenov*, je to kalk starejšega italijanskega imena: v Patriarhatu, pozneje v Se-

renissimi, je bilo potrebno razlikovati med tem krajem in *S. Pietro in Carnia*; v slovenščini je etnični pridevek povsem nepotreben, ker je kraj pač edini slovenski *Špeter*. V bližini Špetra se po istem svetniku imenuje še naselje it. *San Pietro Chiazzacco*, slovensko ime tega naselja pri Ibanji pa je *Téje* (ATLAS 118/B2).

O pestri usodi krajevnih imen znotraj Slovenije nas poučuje ime naselja, ki se ga z otroških let spominjam kot *Šempéter na Krasu*, ki je po prvi svetovni vojski pripadel Italiji in so ga prekrstili v *San Pietro del Carso*; po vojski pa so ga spet prekrstili v *Pivko*, da so z novim imenom prekrili klerikalno sramoto, vendar KLS I,257 dodaja: »prej *Št. Péter na Krásu*, zato še v rabi *Šempétrci*, *Šempétrščice*«; ATLAS 181/B2). Zakaj *Št. Peter* in ne *Šempeter*? To so nerazumljive manipulacije z imeni, za katerimi slutimo brezbriznost Cerkev, slavistov in geografov pred zgodovino. Se bomo kdaj Slovenci naučili spoštovati zgodovino? In nehali igrati s krajevnimi imeni?

Pri imenih zaselkov prevladuje učena oblika *Sv. Peter*, ki je lastna 18 krajem po vsi Sloveniji (ATLAS 38/A1,56/B2, 86/A3,100/B2,113/A3,120/A1,141/A2,147/B3,151/A1 in B3, 152/A2,153/B2,168/B1,174/A1,205/A2 v seznamu, na karti A3, 222/B1); posebej omenjam *Sv. Peter* pri Klancu pri Kozini (ATLAS 195/A1), nekoč ob prometni furmanski cesti, ki se pojavlja v poznem srednjem veku v tržaških virih z imenom *San Piero de Madras*. Enkrat je ob Petru v krajevnem imenu prisoten tudi Pavel in sicer pri zaselku *Sv. Peter in Pavel* v Brdih (ATLAS 119/A3), enkrat pa sprememlja svetniško ime še krajevni determinativ: *Sv. Peter na Kronske gori* v dolini Mislinje (ATLAS 37/A2). *Sv. Peter* je nadalje gorsko ime v Beli krajini (ATLAS 169/B3).

Naj se spomnim še podobnega imena, ki se pojavlja v tržaških virih od začetka XIII. do XV. stoletja: *contrata Sancti Petri* v Rojanu (SSMM, BM, MARSICH, CAVALLI idr.).

Zgodovinski viri nam ohranjajo tudi nekaj ledinskih imen, ki izhajajo iz osebnega imena *Peter* ali iz priimkov, ki so se iz tega imena razvili: 1460 *Petrowitz* (Petrovc), travniki zahodno od Dolenje vasi pri Senožecah (KOS II,201), 1499 *Perschenische*, ime puste kmetije v župi Planina (KOS II,254).

Philippus

Latinsko ime je iz grškega *Philippos* 'kdor ljubi konje, prijatelj konj'; prvi kristjani so ga imeli v spomin na sv. Filipa apostola, ki ga Cerkev časti 1. maja; pozneje so ga radi imeli Langobardi in spet se je uveljavljalo okoli l. 1000, posebno od XII. stoletja je pogostno tudi v naših krajih. Cerkev časti številne svetnike s tem imenom, med njimi naj se spomnimo sv. Filipa Nerija, umrlega l. 1595., ki ga Cerkev časti 26. maja (TAGLIAVINI I,167).

V Trstu je bilo v poznem srednjem veku ime lastno tudi Slovencem; l. 1317 srečamo v kodeksih Stolnega kapitlja vsaj dva Slovenca s tem imenom: *Filip de Stanisclavo* (CAP Q,c.17v. in 21r.) in *Filip Dutolano* (prav tam, c.20v.). Tudi žensko ime *Filipa* so nosile Slovenke: če ne moremo biti gotovi, da je bila Slovenka ona *Filipa*, ki je plačevala kapitulju *pro afito de vinea Rocoli* (CAP Q,1319,c.43r.), nam je pri drugi porok sam etnični pridevek 1364 *per mortem Fpilipe* (pač pisna napaka) *sclabe* (CAP CERE I,c.34r.). Težko razlagamo ime, ki se pojavi enkrat: 1350 *Filipoha de Proseco* (CAP M,c.13v.): je to moška ali ženska imenska oblika? Drugi viri nam izpričujejo ime v širšem slovenskem prostoru: 1377 *Philippus*, kmet v Tolminu, *Philipp*,

posestnik v Solkanu (KOS); kmalu je ime postalo tudi priimek: 1494 *Marin Philipp*, kmet v Svetem (KOS).

Priimek *Filip* je danes razmeroma redek (ZSSP Štajerska, LJ), kakor je redek manjšalni *Filipec* (LJ, MB). Mnogo širši je patronimični priimek 1501 *Matko Philipitsch* (Roški urbar, po KEBRU), *Filipič* (ZSSP vsa Slovenija ob hrvatskem *Filipić* v Litiji in Idriji), v zapisu *Filipic*, *Filipich* v TS (verjetno spada sem tudi *Filipic* v Idriji), v Benečiji *Filipig* (SPZM Prosnid, Garmak, Gorica), *Filippig* (SPZM UD). Zelo razširjen je tudi patronimični priimek *Filipčič* (ZSSP Štajerska, NM, LJ, Primorska; TS), *Filipic* (TS).

S celo imensko obliko in dodanimi formanti so izvedeni naslednji priimki: s formantom *-aj*, *-aja* redka in očitno na Vzhodu endemična *Filipaj* (ZSSP MB) in *Filipaja* (ZSSP PT);

s formantom *-an*: *Filipan* (ZSSP LJ) in iz njega izvedeni patronimični priimek *Filipančič* (ZSSP Šmarje, MB, LJ); s formantom *-ov*: *Filipov* (ZSSP KR) in iz njega izvedeni patronimični priimek *Filipovič* (KR, Laško, LJ, Tolmin), *Filipovic* (TS);

s formantom *-šek*: *Filipšek* (ZSSP Šmarje, CE); furlanskega izvira je *Filiput* (ZSSP GO); italijanskega pa v hiperkorigirani slovenski obliki *Filipi* (ZSSP MB) in *Filipi* (ZSSP Črnomelj);

najzanimivejša priimkovna oblika v ti prvi skupini je *Filiplič*, povsem enakovredna prvinskemu patronimiku *Filipič*, le da je tu med dvoustničnim zapornikom *p* in naslednjim ** (j)* nastal epentetski *l* (pri njem bi jezikoslovec pričakoval zapis **filiplič*), *Filiplich* (TS, v Tržiču za fašizma → *Filippi*, gl. PIZZAGALLI 166).

Cela vrsta imenskih oz. priimkovnih oblik izhaja iz apokopirane hipokoristične osnove *Fil-*; s formantom *-a*: *Fila* (ZSSP Brežice, LJ), po madžarski izgovarjavi tudi v zapisu *Filo* (ZSSP MS; morda spadajo sem tudi primeri v KR in Litiji);

s formantom *-e* in nadaljnjim *-j*: *File* (ZSSP Slovenj Gradec), *Filej* (ZSSP Laško, Šmarje, CE, LJ, MB, GO);

z drugimi formanti in z nadaljnjo sestavo: *Filač* (ZSSP Laško, CE, Slovenj Gradec, LJ, Gornji Grad); *Filak* (ZSSP Črnomelj, Metlika); *Filčič* (ZSSP Brežice, Ilirska Bistrica); *Fili* (ZSSP PT, Litija, GO, Tolmin; TS), *Filli* (ZSSP Tolmin; TS), *Fily* (ZSSP CE); *Filic* (ZSSP LJ);

preskočim naj nekaj drugih priimkovnih oblik, ki so videti sporne ali vsaj sumljive.

Pa smo pri hipokoristiku *Lip* (ZSSP Dravograd) in z običajnimi sestavami *Lipa* (ZSSP Dolnja Lendava, LJ); *Lipah* (ZSSP LJ); *Lipai* (ZSSP MS), *Lipaj* (ZSSP Štajerska, NM); *Lipanc* (ZSSP Šmarje, MB); *Lipanja* (ZSSP Sežana), *Lipanje* (ZSSP Postojna, Sežana; SPZM GO, Tržič; TS), *Lipanie* (TS); *Lipec* (ZSSP Krško, CE, LJ, Postojna, Ilirska Bistrica), *Lipez* (TS), *Lipic* (ZSSP Krško, GO); *Lipek* (ZSSP Laško); *Lipe* (KOŠTIÁL 627 Koroška); *Lipej* (ZSSP Metlika, Štajerska, Radovljica, LJ); *Lipeš* (ZSSP Šmarje; KEBER navaja ljubkovalno imensko obliko *Lipš*), *Lipež* (KOŠTIÁL 627 Štajerska), *Lipuš* (KOŠTIÁL 627 Koroška), *Lipus* (TS), *Lipoš* (ZSSP Dolnja Lendava, Krško, MB), *Lipos* (TS) ter iz te osnovne priimkovne oblike z nadaljnjo sestavo *Lipša* (KOŠTIÁL 627 Štajerska), *Lipužič* (KOŠTIÁL 627 Primorska); *Lipič* (ZSSP Logatec, Dolnja Lendava, MS, Litija, LJ, PT); *Lipko* (ZSSP PT, MS, MB); morda tudi *Lipman* (ZSSP MB).

Cela priimkovna skupina je bržkone nastala iz našega hagonima, a pri nji ne moremo izključiti nastanka iz dendronima *lipa* ali iz kakega krajevnega imena (toponima ali mikrotoponima) iz iste drevesne osnove, kakor ne moremo izključiti interferenc in celo ozmoze. Vendar sem pre-

pričan, da gre v večini primerov za prave Filipe. Naj začenem pri sestavljenem *Lipovšek* (ZSSP vsa Slovenija) in variantah *Lipovšček* (ZSSP GO), *Lipousec* (SPZM UD, Pozzuolo), *Lipavšek* (ZSSP Slovenj Gradec), *Lipoušek* (ZSSP PT), *Lipošek* (ZSSP Šmarje, MB), *Lipusec* (TS); in naj nadaljujem z drugimi »grozdki« priimkovnih oblik: *Lipovš* (ZSSP NM), *Lipovž* (ZSSP MB, LJ, Postojna, GO); *Lipovec* (ZSSP Gorenjska, Logatec, Štajerska, LJ, NM, Kočevje, Ilirska Bistrica; TS), *Lipovez* (TS), *Lipovc* (ZSSP Radovljica), morda *Lipovac* (ZSSP Logatec, Kočevje, Idrija), *Lipavc* (ZSSP Dravograd, Šmarje), *Lipavic* (ZSSP MB); *Lipovič* (ZSSP MB). Seznam gotovo ni popoln (zaradi vrzeli v mojem izvodu ZSSP). Edini priimek, ki ga z veliko verjetnostjo pripišem drevesu oz. iz drevesnega imena izpeljanemu krajevnemu imenu, je *Lipovnik* (ZSSP Dravograd, MB).

V predzadnjem odstavku bi moral ob priimkovni obliki *Lipša* navesti še *Lipše* (BREZNIK 262, Ljutomer): a tu se odpira vprašanje, kakor hitro dodamo še priimkovno obliko *Lupša* (ZSSP KR, PT, Litija, LJ, MB), *Lupše* (ZSSP Laško, Šmarje, CE, Brežice, LJ), *Lupšej* (ZSSP MB). Ali imamo v tem primeru opraviti z labiovelarizacijo vokala (*i* → *u*) zaradi naslednjega *p*? Če je temu tako, potem moramo izvajati iz Filipa še vrsto priimkov: *Lupine* (ZSSP CE); 1525 *Lupinez* v Šempolaju (LIBRO DI PERTICATIONI), *Lupinc* (ZSSP LJ, MB, GO; TS, Devin-Nabrežina, Zgonik); *Lupinšek* (ZSSP PT, MB); *Lupšina* (ZSSP Šmarje, Brežice, LJ, MB); *Lupšna* (ZSSP Brežice) in morda še katerega.

BREZNIK 263 izvaja iz Filipa → Velep, Veleb še priimke *Ule* (ZSSP Kamnik, Štajerska, Logatec, LJ, Kočevje, Primorska), *Ulle* (ZSSP Krško) — in tu bi morali bržkone dodati še nekaj izvedenih oblik — in *Vele* (ZSSP Šmarje, MB). BREZNIK naniza še nekaj priimkovnih oblik, ki so značilne za Gorenjsko in Koroško: *Olip* (ZSSP Radovljica; Sele na Koroškem), *Olipic* (ZSSP Radovljica, Jesenice; Kapla v Rožu); *Olipič* (ZSSP LJ); *Oliban* (Moravče); *Olifič* (Goriška, Bohinjska Bela); in tu kaže dodati *Olifčič* (ZSSP Radovljica, LJ); *Veleb* (hišno ime v Dobu); *Velepec* (ZSSP Kamnik, Ljubljana, Ihan), *Velepeč* (ZSSP LJ), *Velepič* (ZSSP Kamnik, Brežice, Radovljica, LJ) in *Velepiš* (ZSSP LJ), *Ulepič* (ZSSP KR, Krško, NM, LJ); *Haleb*, pri *Halebu* (hišno ime pri Lipoglavu).

Verjetno nismo izčrpali vseh imenskih oblik iz Filipa in nove raziskave nam lahko pripravijo še kako presenečenje.

* * *

Pri krajevnem imenoslovju bomo spet začeli s kraji, ki se imenujejo po svetniku: KOŠTIÁL 627 omenja *Št. Lipš* ali *Št. Lipeš* na Koroškem, a ga v seznamu imen, priloženem karti KOROŠKA, iščem zaman. Nemško ime tega kraja je *St. Philipp*: tudi to ime iščem tu zaman. Le kaka ujma je pogoltnila ta kraj? *Št. Lipš* navaja tudi BREZNIK ob nemškem imenu *St. Philippen* in pristavlja, da je pri Sinči vesi (KOROŠKA Sinča vas C12).

Enega samega svetnika najdem še v imenu zaselka *Sv. Filip in Jakob* pri Mislinji (ATLAS 64/A1).

Celo ime Filip se zrcali v imenu naselja *Filipčje brdo* (tako, z malo začenico pri *brdu* namreč, KLS I,309, medtem ko pišeta KLS IV,621 in ATLAS 179/A1, *Filipčje Brdo* z veliko začetnico: geografi tekmujejo s slavisti, kdo bo pri pisavi krajevnih imen hujše zamešal štrene?) pri Sezani in v imenih nekaterih zaselkov: *Filip* pri Pliberku (ATLAS 35/B2), *Filipač* pri Bregani (ATLAS 175/A2), *Filipin* pri Ilirski Bistrici (ATLAS 197/B2), *Filipine Grabe* v Prekmurju (ATLAS 9/A1), *Filipovo* pri Šmarjah pri Jelšah (ATLAS 115/B1).

O izviru iz našega hagonima smo lahko gotovi tudi pri krajevnih imenih, ki sovpadajo s priimki, izvedenimi iz apo-

kopiranega hipokoristika: *Filej*, ime zaselka v Ukanjah pri Desklah (KLS I,230; ATLAS 119/B1); a že pri dveh naslednjih imenih si ne upam trditi ničesar, ker ne razpolagam z zgodovinskimi gradivom: ime naselja *Filovci* v Prekmurju (KLS IV,292; ATLAS 22/A3), *Filovski Breg*, zaselek prav tam (ATLAS 22/B2) in ime zaselka *Filež* pri Gornjem Gradu (ATLAS 87/B1).

Pri imenih naselij in zaselkov iz aferetičnega hipokoristika smo lahko na varnem, le ko sovpadajo s priimkovnimi oblikami, ki jih že poznamo, z izjemo onih, pri katerih je križanje z *lipo* verjetno. Že pri številnih imenih naselij in zaselkov *Liplje*, *Lipje* (mikrotoponim tudi v Reziji!) lahko sumimo, da so prej iz lipe kakor iz Filipa, in ta sum lahko velja tudi za nekatere, če že ne za vse, *Lipovce* ipd. Zato se jim bomo tu lepo ognili in se ustavili le ob zanesljivejših imenih.

Lipaj, zaselek pri Šentjerneju (ATLAS 172/B2), morda *Lipaje* v Prekmurju (ATLAS 22/A1), *Lipček* pri Vojniku (ATLAS 91/A1), *Lipek* na Pohorju in drugi pri Žalcu (ATLAS 66/B2 in 90/A2), *Lipeta*, del Bukovskega vrha pri Tolminu (KLS I,399; ATLAS 182/A2); *Lipič* pri Ivniku (ATLAS 13/B3); *Lipe* na Kozjaku (ATLAS 41/A1), medtem ko pri naselju *Lipe* (množinsko žensko ime, KLS II,418) gre verjetno za drevesno ime; *Lipuš* na Kobanskem in na Kozjaku (ATLAS 39/B1 in 41/A1) in oronim *Lipužev vrh* na Pohorju (ATLAS 41/A3); in še *Olip* pri Jezerskem (ATLAS 58/B3), prav tam še oronim *Olipov rob*, *Olipova planina* pokrajinsko ime pri Žirovnici (ATLAS 56/A2); in morda še nekaj imen, ki jih bom iz previdnosti obšel.

Pri krajevnem imenoslovju se mi zdijo imena kot *Lipovška vas*, del Lozic pri Vipavi (KLS I,24), *Lipušček*, del Lokovca (KLS I,213), *Lipovščica* (KLS II,566), ime naselja pri Ribnici, in *Lupinica*, ime naselja pri Litiji, zanimiva, če jih hočemo razlagati iz našega hagonima, ne da bi mogli stodstotno na to razlago zapriseči. In iz previdnosti zamolčim nekaj drugih imen.

Smo prišli temu ime do konca? Gotovo ne. A danes se bomo (previdnost nas obveže) ustavili tu.

Primus

Vrstilni števniki so marsikje postali imena, ki so, vsaj sprva, označevala vrstni red rojstva otrok. *Primus*, v latinščini 'prvi', srečamo že kot *cognomen* v času rimskega imperija in pomeni sprva 'prvorojenec', tako kot grški imeni *Prôtos* in *Protoghénes*. Cerkev časti zelo številne svetnike s tem imenom, med katerimi je vsaj v Italiji (in pri nas) najbolj češčen sv. Primus, ki je bil z bratom sv. Felicijanom mučen v Nomenti v Sabini za Dioklecijana; Cerkev ju časti 9. junija (TAGLIAVINI II,49).

Slovenci smo sprejeli ime iz latinščine le s tem, da smo ga prilicili slovenski izgovorjavi: *Primus* → *Primuš* → *Primož*. Piscem je skozi ves srednji in novi vek bila istovetnost slovenske imenske oblike z latinsko jasna, zato so naše *Primože* večkrat zapisali tudi kot *Primus*. Ime je bilo pri Slovencih zelo priljubljeno z edino izjemo Patriarhata, saj ga na skajnem Zahodu ne srečamo; pač pa ga srečamo zgodaj in pogostoma v Trstu: morda v spomin na prezbitera *Primusa*, ki po legendi velja za enega najstarejših tržaških mučencev? (BRATOŽ 109) Tržaški viri omenjajo l.1352 nekega *Jurius de Primo* (Jurij, Primožev sin), od l.1354 nekega *magister Nicolaus condam magistris Marina de Primo cerdo* (mojster Nikolaj rajnega mojstra Marina, Primoževega sina, čevljar), l.1354 *Primo Coren de sub Moch* (Primož Koren iz Zablajca), 1446 *Primos de Isagabria*

vicinus Tergesti et habitator in Villa Servula (Primož iz Zagreba, kmet v Trstu, stanujoč v Ščedni), 1460 *Primos publicus preco comunis tergestini* (Primož, sel tržaške občine) in številne druge; vse kaže, da so v Trstu imeli to ime le Slovenci, edina izjema je videti Hrvat.

Tudi KOS I, II... izpričuje ime v obeh oblikah (*Primus*, *Primos*) po vsem slovenskem Zahodu od l. 1377 v veliki količini. Če se ustavimo v tržaški okolici, beremo tudi l. 1525 spet obe imenski obliki in ugotovimo, da je ime precej pogostno: *Primos Pertol de Liurisina*, *Primos Pertol de Sancto Palagio*, *Primos Rebez de Tergesto*, *Primos Golop/Golup/Golubich/Golobich de Xuonicho* (LIBRO DI PERTICATIONI).

Ime se je ohranilo v nespremenjeni obliki v priimku, ki ga seveda pišemo na pisane načine: *Primus* (ZSSP MB; SPZM Čenta, Trbiž, Lignano Sabbiadoro), *Primuš*, *Premoš* in *Premož* (ZSSP Dravograd), *Primož* (ZSSP MB), *Primosch* (ZSSP Kočevje). Iz osnovnega imena so z različnimi formanti nastale nove priimkovne oblike:

s formantom -a: *Premoša* (ZSSP Dravograd);

s patronimičnim -ič: 1498 *Alex Primoschutzsch*, kmet v Št. Danielu (KOS II,230) *Premožič* (ZSSP Slovenj Gradec, MB), *Premužič* (ZSSP PT), *Primožič* (ZSSP vsa Slovenija), *Primozic* in *Primozich* (TS; tu sa fašizma → *Primosi*, PIZZAGALLI 152,290), *Primosic* (SPZM GO), *Primosich* (TS, Dolina), *Primosig* (SPZM Nadiške doline, Čedad, GO; Devin-Nabrežina), *Primosi* (SPZM GO, Tržič; Milje), *Primossi* (SPZM Ronchi d/L), *Primužič* (ZSSP Konjice), *Permošič* (ZSSP Dravograd), *Permošič* (ZSSP NM);

z nekaj drugimi formanti se, iz previdnosti, sklicujem na rezerve: *Premozar* (ZSSP KR), *Premozer* (ZSSP Idrija) se bržkone navezujeta na *Premože* (ZSSP LJ); *Premožak* (ZSSP Šmarje), *Premužek* (ZSSP MB) in z vokalno redukcijo *Premšak*, *Premšhak* (ZSSP CE), *Primovšek* (ZSSP Brežice, Gornji Grad) in z redukcijo *Primšek* (ZSSP Kamnik) ter s prehodom *m* → *u* pred šumevcem *Privšek* (ZSSP Štajerska, LJ).

Iz celega imena je nastal apokopirani hipokoristik *Prim* (ZSSP Radovljica, Jesenice), odtod novi priimki z običajnimi formanti:

s patronimičnim -ec/-ic: 1498 *Niclaw Primycz*, kmet v Hrastju (KOS II,242), *Primec* (MB, NM, Gorenjska, LJ, Kočevje, Konjice, Sežana), *Primic* (ZSSP LJ, NM), *Primc* (ZSSP Kamnik, Štajerska, LJ, NM, Radovljica, Ilirska Bistrica; TS), *Premc* (ZSSP Krško, MB), s prilikovanjem *m-c* → *n-c* *Prenc*, *Prenz* (TS), *Princ* (ZSSP KR, Štajerska, LJ, NM, Ilirska Bistrica, Sežana), *Printz* v TS → *Prinzi* in *Prinz* → *Primeri*, *Prenci* (PIZZAGALLI 290); z nadaljnjim patronimičnim -ič: *Primčič* (ZSSP Kamnik, LJ, Kočevje), *Primičič* (ZSSP LJ), *Prinčič* (ZSSP Gorenjska, Notranjska, Štajerska, LJ, NM, GO, Sežana), *Princic* (SPZM Goriška; TS; povsod → *Princi*, PIZZAGALLI 152,164,167,290), *Princich* in *Princig* (TS), *Princisgh* (SPZM UD);

s patronimičnim ič: *Primich* v TS → *Primi*, PIZZAGALLI 152;

z drugimi formanti: *Premovič* (ZSSP MB); *Primik* (ZSSP Dravograd); *Primšar* (ZSSP Logatec, LJ, Kočevje) in *Primšer* (ZSSP Logatec); morda *Princl* (ZSSP PT, MB); *Perma*, *Permek* (ZSSP LJ); morda *Permah* (ZSSP Dravograd); in še, kakor je že opozoril BREZNIK 263, preko *Primé → *Perme* (ZSSP Štajerska, KR, LJ).

BEZLAJ razlaga sicer v SVI II,122 preštevilne med temi priimki in še krajevna imena, ki bojo tu sledila, iz hipokoristika *Prim k predkrščanskemu imenu *Primysl, *Premysl, *Primyslav: te možnosti seveda ni izključiti, kakor ni izključiti interferenc in ozmoze. Vendar je količina

tega pričevanja preobilna, da bi privilegirali predkrščansko osebno ime, ki ga pozni srednjeveški viri ne izpričujejo; na drugi strani je češčenje sv. Primoža toliko razširjeno pri nas, da je razlaga velike večine osebnih in krajevnih imen iz hagonima *Primus* veliko verjetnejša in lažja.

* * *

Ves slovenski prostor je namreč poln cerkva in cerkvic, posvečenih svetima bratoma Primožu in Felicijanu ali samemu Primožu. Poleg imenske oblike s kulturnim, znotraj Slovenije večkrat amputiranim *Sv.*, in splošno koroškega *Št.*, nas KEBER 323 spominja ljudske oblike *Šem-primož*, ki je nobeden novejših virov ne izpričuje.

Na Koroškem sta dve naselji *Št. Primož*, nem. *St. Primus*, pri Celovcu in Velikovcu (KOROŠKA B9 in C12); vzhodno od tržaškega Križa je vrh *Sv. Primož*, it. *S. Primo*, kjer je stala 1525 *Ecclesia Sancti Primosi (Primi) de Sancta Cruce* (LIBRO DI PERTICATIONI); s svetniškim pridevkom so nadalje še danes opremljena imena naselij *Sv. Primož na Pohorju* in enakoglasnega zravenšnjega zaselka ob *Primoškem vrhu* (ATLAS 38/A2; KLS IV,455), in še enajstih zaselkov *Sv. Primož* (ATLAS 13/A3 na Kobanskem, 82/B3 pri Kropi, 86/A3 in 87/B1 pri Črni pri Kamniku, 104/B3 pri Železnikih, 110/B2 pri Izlakah, 119/B3 pri Kojskem s cerkvijo, ki jo omenja KOS za leto 1523, 121/A1 pri Kanalu, 154/A1 in 155/A1 pri Krškem, 166/B2 pri Velikih Laščah). S svetniškim pridevkom beremo še 1523 *Sannd Primus* »mogoče nekdanj cerkev pri današnjem Kronberku blizu Gorice« (KOS II,135).

Primož je ime naselja na istoimenskem hribu pri Sevnici (KLS III,271; ATLAS 153/A1), treh zaselkov (ATLAS 13/A3 na Kobanskem, 67/B1 pri Slovenski Bistrici, 92/A3 pri Slovenskih Konjicah) in dveh gora (ATLAS 169/B2 pri Žužemberku in 181/B2 pri Pivki), dve naselji ponavljata ime z determinativom *Primož pri Ljubnem* (ATLAS 87/B1; do l. 1955 *Sv. Primož* KLS III,232) in *Primož pri Šentjúrju* (ATLAS 114/A1; prej *Sv. Primož* KLS III,338); še eno naselje z novim imenom v množinski obliki se glasi *Primoži* (ATLAS 202/A1 v Goteniški dolini, donedavna *Händlerji* KLS II,240).

Cel hagonim je še ohranjen v imenih nekaterih zaselkov: *Primošč* pri Rimskih Toplicah (ATLAS 132/A1), *Primošov breg* v Prekmurju (ATLAS 21/B1), *Primožič* pri Zalem Logu in pri Žireh (ATLAS 103/B2,123/B1), *Primožno* pri Šmarjah pri Jelšah (ATLAS 115/A3) in *Primž* pri Globasnici (ATLAS 34/A3); njim moramo dodati še gorsko ime *Primožkovi hribi* v Karavankah (ATLAS 57/B3).

Dodati moramo le imena, ki so nastala iz hipokoristika *Prim*: ime naselja *Primča vas* pri Ambrusu (ATLAS 168/B2; KLS II,146) in *Primča gora* (SVI II,122); ime zaselkov *Primčev mlin* pri Litiji (ATLAS 129/A3) in *Primčev Vrh* na Pohorju (ATLAS 41/A3); naselje *Primskovo* pri Čatežu (ATLAS 150/A1; KLS II,278) in zaselek *Primskova Gora* prav tam; ter ime dveh mestnih predelov *Primskovo* in *Primskovski boršt* v Kranju (ATLAS 106/A1). Končno zaselek *Permete* pri Grosupljem (ATLAS 148/A1).

Quirinus

Etimologija latinskega imena *Quirinus* ni gotova: za Rimljane je ime *quirites* sabinskega porekla označevalo prebivalce mesta *Cures*, drugi izvajajo ime iz sestavljene oblike *co-uiriom »združenje meščanov«. Cerkev časti 25. marca sv. Kvirina, mučenca v Rimu, 4. junija sv. Kvirina, škofa in mučenca v Sisku, istega dne še sv. Kvirina, mu-

France Špelič: Vrnil se bom k Očetu

Slovenski tisk že nekaj let diha v svobodnem ozračju. In odkar se je začelo to dogajati, se je kot prvi moralni imperativ uveljavila potreba po razčiščenju preteklosti, po spravi s preteklostjo. Seveda v prvi vrsti s preteklostjo, ki jo na Slovenskem označujeta letnici 1941-45. V celotnem slovenskem prostoru — torej ne več samo zunaj meja republike Slovenije — so se začela pojavljati pričevanja, ki so dogodke v omenjenih letih postavljala v drugačno luč, kot smo bili vse dotlej vseh štirideset povojnih let vajeni. Omenim naj na primer knjigo **Partizan nekoliko drugače** sedanjega jezuita Franceta Cerarja ali **Vetrinjsko polje** Janeza Rotarja v »Celovškem zvonu« ali, a to že po volitvah, **Spomini na težke dni** Janeza Zdešarja, pa tudi **Iz dnevniških zapisov mariborskega oznovca** Zdenka Zavadlava.

Tem in še mnogim drugim pričevanjem se je nedavno pridružil France Špelič. A že po evangeliju povzet naslov, ki ga je izbral za svojo knjigo — **Vrnil se bom k Očetu** — nam pove, da imamo v njegovem primeru opravka z nečim posebnim. Špeličeva knjiga noče biti v prvi vrsti kronika dogajanja, marveč kronika spreobrnjenja, poti k veri in k diakonskemu posvečenju.

Pa ne da bi v njej primanjkovalo nepetih trenutkov, nasprotno. V avtorjevem življenju dogajanja res ni manjkalo. Samo iz svojih partizanskih let bi najbrž lahko napisal kar več romanov. Toda za Špeliča je vse to danes drugotnega pomena. Ko gleda nazaj na potek svojega življenja, v njem odkriva v prvi vrsti neko skrivnostno nit, kateri je ime božja previdnost.

Rodil se je leta 1927 v vasi Šmaver v Suhi krajini. Tu je živel v nepopisni revščini, se s težavo šolal, služil kot hlapec v okoliščinah, ki bi sodile prej v kako Jurčičevo ali Finžgarjevo povest kot pa v realne razmere 20. stoletja, pomagal preizkušanim staršem v gmotnih težavah in v bolezni.

Leta 1941 je najprej šel v partizane avtorjev starejši brat Janez. Tako je kmalu simpatizirala s partizani vsa družina. Tudi Franceta je zamikalo, da bi

se jim pridružil, pa čeprav je bil star komaj 14 let. Leto dni kasneje, 19. maja 1942, se mu je želja uresničila.

V treh letih, ki jih je preživel v gozdu, je France doživel marsikaj težkega in tudi grozljivega. Že začetek je bil strašen. Mladi fant je moral prisostvovati zverinski likvidaciji petih političnih nasprotnikov. Izkušnja se mu je za vedno vtisnila v spomin, a takrat so se dogodki vrstili naprej z neustavljivo naglico, tako da nanjo ni utegnil misliti. Bil je član I. bataljona Varnostne obveščevalne službe, soudeležen je bil pri mnogih oboroženih akcijah in nevarnih spopadih, spremljal je slovensko delegacijo na zasedanju AVNOJ-a v Jajcu in bil na koncu ranjen med napadom na domobransko postojanko na Trški gori.

Kljub temu, pravi, ni v teh treh letih nikoli od blizu streljal na človeka in se je izmaknil zadolžitvam likvidatorja, na kar gleda danes kot na posebno milost božjo. Stopil pa je seveda v komunistično partijo ter je kot partijec in borec po vojni užival številne prednosti. Najprej je bil miličnik, nato — v veliko začudenje nadrejenih — učitelj (v veliko začudenje zato, ker je imel učitelj precej nižjo plačo kot miličnik).

Zgodbe bi lahko bilo tu pravzaprav konec, pa se v resnici šele začelja. Vzporedno z njo namreč teče zgodba njegove vere in njegove poti do nje. Vzgojen je bil seveda v takrat normalnem verskem duhu, v domači fari je prejel poglobljene zakramente, nato pa se je njegova vera v bedi in pomanjkanju že pred vojno dokaj ohladila. Drugače je bilo z njegovim starejšim bratom Janezom, katerega v knjigi imenuje »misijonar moje duše«. V partizanih ga je nekako prevzel v svoje varstvo, ga nekaj časa držal v svoji četi ter mu brnil udeležbo pri nevarnejših akcijah. Pred bojem je vedno molil, njegove zadnje besede, ki se jih avtor knjige spominja, so bile namenjene vprašanju vpisa v partijo. Glasile so se: »Naredita kakor hočeta, ampak Bog je.« Kmalu zatem je v nepojasnjenih okoliščinah padel.

Na pot spreobrnjenja je kakih 15 let po vojni Franceta Špeliča nagnilo navidez slučajno srečanje s svetim pis-

mom. To srečanje ga je tako močno in skrivnostno nagovorilo, da je začel živeti povsem drugače. Kmalu je izstopil iz partije, se spraval s Cerkvijo in začel tudi družinsko življenje postavljati na nove temelje. Od tedaj dalje je začel gledati na stvarnost v povsem novi luči. Ni mu bilo mar težav, ki jih je zaradi svoje odločitve doživljal v službi, v svojem okolju, delno tudi v družini. Pa tudi občestvo vernih je bivšega partijca sprejelo medse godrnjaje in mrmraje, povsem v slogu starejšega brata iz prilike o izgubljenem sinu. A nič ni več moglo omajati njegove vere: vsaka stvar, vsak dogodek mu odtlej govori o Bogu, oziroma v vsem vidi božje sporočilo človeku. To temeljno spoznanje, ki naravnost brizga malodane iz vsake strani knjige, je bilo tako močno, da je v njem, kljub temu da je bil že poročen, vzbudilo željo po duhovniškem poklicu. Postal je slušatelj teološke fakultete v Ljubljani, na kateri je diplomiral, in bil 23. decembra 1984 posvečen v stalnega diakona.

Knjiga Franceta Špeliča **Vrnil se bom k Očetu** je že doživela ponatis. In to po pravici. Ne sicer zaradi kakega posebnega avtorjevega umetniškega daru, pač pa zaradi silovitosti same snovi, iz katere je knjiga zgrajena. Upravičeno je Alojz Rebula v spremni besedi napisal, da »imamo tu dokument, napisan s krvjo in znojem življenja.« Prizori, ki se vrstijo pred našimi očmi v Špeličevi pripovedi, so tako prvinski, tako siloviti, da se bralcu zanesljivo vtisnejo v spomin. Tako na primer opis revščine v njegovi domači vasi, opis likvidacij med vojno, zgodba brata Janeza, ki ga vzame krimska noč, usodno srečanje s svetim pismom po vojni in še bi lahko naštevati. Predvsem pa je to knjiga, iz katere govori izredno močna vera, ki je nič več ne more omajati, vera, ki se je rodila iz trpljenja. Tako pravi Alojz Rebula, da smo s tem »v samem srcu krščanskega čutenja, med Ljubeznijo in Križem, na samem okopu božjega mesta.«

Knjigo **Vrnil se bom k Očetu** Franceta Špeliča je izdala Mohorjeva družba v Celju.

Tomaž Simičič

Sezona DSI na višku

V ponedeljek, 4. marca, je mladi časninar Duško Jelinčič v Peterlinovi dvorani prikazal diapozitive in predaval o alpinistični ekspediciji Alpe Jadran na Himalajo. Naslednji ponedeljek pa so bili gostje v društvu predstavniki Demosa iz Kopra in Nove Gorice, ki so prikazali politične razmere v teh največjih primorskih krajih na jugoslovanski strani. V ponedeljek, 18. marca, so časnikarji Primorskega dnevnika v društvu prikazali probleme in težave tega edinega slovenskega dnevnika v zamejstvu. 25. marca je bil gost DSI tržaški škof Belomi, ki je podal nekaj misli kot uvod v letošnje praznovanje velike noči. Prvi ponedeljek po Veliki noči so v društvu svečano podelili letošnjo nagrado Vstajenje Dušku Jelinčiču za knjigo »Zvezdnate noči«. V ponedeljek, 15. aprila, se je DSI odpovedalo sestanku ter svoje člane povabilo na občni zbor Svetovnega slovenskega kongresa na goriškem gradu. 22. aprila sta dr. Emidij Susič in Danilo Sedmak prikazala rezultate raziskave na slovenskih osnovnih šolah na Tržaškem, iz katere izhaja zanimiva podoba naših otrok. Zadnji ponedeljek v aprilu je Alojz Rebula predstavil pred kratkim izšle Kocbekove dnevnikke, ob katerih se je razvil izredno zanimiv in poglobljen pogovor o Kocbekovem delu in pomenu.

Dušan Jelinčič letošnji dobitnik nagrade Vstajenje (levo) in predsednik komisije prof. Martin Jevnikar.

PRAZNIK V NEW YORKU

Slovenska župnija sv. Cirila v New Yorku, ki je tudi kulturno središče naših ljudi, je 28. aprila praznovala 75-letnico. Pri slovesnem bogoslužju je bil ob župniku, frančiškaneu Robertu Mazovcu, tudi pomožni škof Sheridan. Sledil je kulturni spored, ki se je popoldne z Manhattna preselil na Long Island, kjer je bilo kulturno in družabno srečanje Slovencev iz New Yorka in okolice.

Nagrada Vstajenje

Tradicionalno nagrado Vstajenje, ki jo poseben odbor podeljuje vsako leto ob Veliki noči, je letos prejel časninar Duško Jelinčič za knjigo »Zvezdnate noči«, v kateri je opisal svoj vzpon na Himalajo. Nagrado je utemeljila prof. Marta Vozlič iz Ljubljane, nekaj odlomkov iz knjige je prebral Livij Valenčič. Nagrado pa sta izročila predsednik komisije prof. Martin Jevnikar in predstavnik Hranilnice in posojilnice na Opčinah, ki je poklonila denar za nagrado, inž. Vladimir Vremec.

JURJEVANJE

Na skavtskem jurjevanju tržaškega dela Slovenske zamejske skavtske organizacije, ki je bilo 28. aprila pri Šempolaju, so sprejeli v organizacijo 33 najmlajših članov, volčičev in veveric, medtem ko je ob vstopu v srednjo starostno vejo izvidnikov in vodnic obljubilo 32 mladih. Na prostem je maševal duhovni vodja Tone Bedenčič SDB, nagovor pa je imela deklška pokrajinska načelnica Ana Batagelj.

PRIMORSKA POJE

Pevska revija Primorska poje, ki povezuje zbornice z obeh strani meje, je obsegala letos 18 koncertov od 5. do 27. aprila. Nastopilo je skoraj sto zborov. S koncertom v cerkvi v Novi Gorici so se posebej spominili jubilejev Gallusa in Mozarta.

Alojz Rebula predava o Kocbekovih dnevnikih v DSI.

PROF. SAMO PAHOR

Prof. Samo Pahor je v zadnjem času dosegel, da so se mu javno opravičili desničarji, ki so ga žalili zaradi slovenstva in prizadevanj za slovenske pravice. Dne 27. marca pa je dosegel, da so na glavni pošti v Trstu sprejeli njegovi priporočeni pismi, na katerih je bil naslov javnih ustanov v Trstu izpisan le v slovenščini. Uprava torej ni več uveljavljala svoje okrožnice, ki je to prepovedovala. Dosegel je tudi, da je lahko izplačal avtomobilski davek s slovensko izpolnjeno poštno položnico. Vendar to velja le za avtomobilsko takso, plačano na glavni pošti, in še v tem primeru dajo uslužbenci prevesti vsebino položnice prefekturi, šele nato izstavijo dokončno potrdilo o plačilu.

GALLUSOVO ZVOČNO BOGASTVO

V počastitev 400-letnice smrti velikega slovenskega skladatelja Jacobusa Gallusa so se Deželni sedež RAI za Furlanijo-Juljsko krajino, Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta ter Glasbena matica in Zveza slovenskih kulturnih društev dogovorili za izredno skupno pobudo: priredili bodo tri koncerte Gallusovih skladb v Trstu, Gorici in Čedadu, po enega v vsaki pokrajini, kjer živijo Slovenci v Italiji. Koncerte je sprejel med uradne Gallusove proslave Gallusov odbor v Ljubljani, organizatorji pa pričakujejo tudi pokroviteljstvo Dežele Furlanije-Juljske krajine.

Na koncertih bodo nastopili, ne samostojno, ampak v raznih medsebojnih kombinacijah: *Mešani pevski zbor Milan Pertot* iz Barkovelj, *mešani zbor Primorec-Tabor* iz Trebč in z Opčin *Tržaški mešani zbor, deliški zbor Glasbene matice iz Trsta, dekliška skupina Vesela pomlad* in člani *Mladinskega zbora Vesela pomlad* z Opčin, *dekliški zbor Vesna iz Križa* in *Tržaški oktet*, okrepljen s člani moškega zbora *Valentin Vodnik* iz Doline.

GUVERNER VOINOVICH

V Columbusu v ameriški zvezni državi Ohio so 14. januarja umestili novega guvernerja, 54-letnega republikanca in bivšega župana v Clevelandu Georgea Voinovicha, ki je po zavedni in še vedno prosvetno delavni materi Slovenec. Na slovesnosti je nastopil tudi ansambel Fantje na vasi. Za multikulturne dejavnosti si je Guverner kot asistenta določil Slovenca Avgusta Pušta.

Ivo Kralj se vidno ganjen zahvaljuje za nagrado. Za njim zbor Fantje izpod Gramde.

NAGRADA DUŠANA ČERNETA

Na sedežu pevskih zborov v Devinu je bila v nedeljo, 21. aprila, izredno prisrčna in dobro obiskana prireditev ob podelitvi letošnje nagrade iz sklada Dušana Černeta pevovodji Ivu Kralju. Utemeljitev nagrade je podal dr. Zorko Harej, o nagradi in nagrajencu pa so spregovorili tudi Saša Martelanc, Drago Legiša in drugi. Slovesnost je povzdignil zbor Fantje izpod Grmade s kratkim koncertom.

IZSELJENSKI DUHOVNICI

Od 11. do 13. marca je bilo v Koblenzu v Nemčiji spomladansko srečanje slovenskih duhovnikov, ki delajo med izseljenci po Evropi. Prisotni so bili tudi diakoni in pastoralni sodelavci. Poleg kopskega škofa msgr. Piriha, ki je pri slovenski škofovski konferenci odgovoren za izseljence, so medse povabili tudi ministra za Slovence po svetu dr. Dularja, ki se je v imenu vlade zahvalil duhovnikom za ohranjanje slovenstva v tujini. Zunanji minister dr. Rupel pa je poslal svojega svetovalca Hožiča.

NOVA KNJIGA DR. FERENCA

Zgodovinar dr. Tone Ferenc je izdal tretjo knjigo svoje obsežne raziskave o ljudski oblasti med vojno na Slovenskem. Pod naslovom *Mi volimo obravnava* obdobje pomlad-jesen 1944. Izšla je pri založbi Mladika (torej pri nekdanji založbi Borec, ki si je meni nič tebi nič prisvojila imena naše revije in založbe).

SKLADBE DINE SLAME

Vokalne skladbe tržaške glasbenice prof. Dine Slame na besedilo slovenskih pesnikov se zdaj dobijo na larserski plošči in na zvočni kaseti. Izvajata jih sama skladateljica in tržaški Gallus Consort.

KRAJEVNI LEKSIKON SLOVENCEV V ITALIJI

Po večletnih pripravah je pri Založništvu tržaškega tiska izšel prvi zvezek Krajevnege leksikona Slovencev v Italiji, ki obravnava tržaško pokrajino. Obsežno delo sta uredila raziskovalca Aleksej Kalc in Milan Bufon, sodelovala pa je kopicarica ljudi. Naslednji zvezek, o Slovincih na Goriškem, ureja Aldo Rupel. Zamejski del leksikona si je omislil že urednik matične izdaje v štirih knjigah, rajni prof. Roman Savnik, izpeljan pa je bil naposled čisto samostojno.

CERKEV V ROGU

Ob obletnici pogreba pobitih domobrancev in drugih žrtev komunističnega nasilja v Kočevskem Rogu bo 7. julija slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar pri moriščih daroval mašo zadušnico. Blizu brezna Pod Krenom bodo zgradili cerkev.

KOSOVELOV DOM

Predsednik predsedstva Slovenije Milan Kučan je 12. aprila nastopil kot slavnostni govornik na odprtju velikega Kulturnega doma Srečka Kosovele v Sežani.

DR. VODOPIVEC ZLATOMAŠNIK

Upokojeni profesor ekleziologije na papeški univerzi Urbaniani v Rimu prof. dr. Janez Vodopivec je 14. aprila daroval zlato mašo v Sloveniku v Rimu. Rodil se je 6. aprila 1917 v Ljubljani, na 24. rojstni dan, na tragično cvetno nedeljo 1941, pa je bil posvečen v duhovnika. V Rimu je bil med drugim strokovnjak na koncilu. Pred leti je predaval na študijskih dnevih v Dragi.

POGREB V CERKNEM

V Cerknem bodo 19. maja krščansko pokopali kaplana Lada Piščanca in Ludvika Slugo ter ostale žrtve partizanske likvidacije iz leta 1944. Skupina duhovnikov iz Gorice pa je v odprtem pismu postavila zahtevo po rehabilitaciji in spravi, ne le po pietetnem dejanju.

ŠMARNICE FRANCA SODJE

Plodni pesnik, pisatelj in verski pisec lazarist Franc Sodja, ki zadnja leta živi in dela v Torontu, je v Ljubljani izdal dve novi knjigi. Gre za šmarnice Zgodnja Danica in za šmarnice za otroke Marijini otroci.

ZAMEJSKA KONFERENCA SSK

Na goriškem gradu je bil 15. aprila ustanovni občni zbor Zamejske konference Svetovnega slovenskega kongresa za Furlanijo-Julijsko krajino. Izvoljeni so bili pluralistično izbrani člani vodstvenih organov (predsednik Janez Povše iz Gorice) in delegati, ki se bodo udeležili kongresa od 27. do 30. junija v Ljubljani. Na zborovanju so govorili predsednik osrednjega iniciativnega odbora SSK Bojan Brezigar, zastopnika iniciativnih odborov Sergij Pahor za Tržaško in Janez Povše za Goriško ter predsednica Konference SSK za Slovenijo Spomenka Hribar.

SVETOGORSKA KRALJICA

Na Sv. Gori pri Gorici se je 7. aprila zbralo 7.000 vernikov. Spomnili so se 40-letnice tretje vrnitve milostne podobne svetogorske Kraljice, ki so jo prizadele vojni in izgnanstva, v svetišče na Skalnici.

OBČNI ZBOR ZSKP

V Gorici je bil 8. aprila letni občni zbor Zveze slovenske katoliške prosvete. Za predsednika je bil potrjen dr. Damjan Paulin. Poročila o bogatem delu, ki so ga opravila včlanjena društva, je objavil Katoliški glas 18. aprila.

MIRKO MAZORA V BREGINJU

Župnik in pesnik Mirko Mazora, ki je umrl leta 1983 v Gorici, je bil 17. aprila letos pokopan v rodnem Breginju. Vse doslej dovoljenja za pokop v Sloveniji namreč ni bilo. Somaševanje pred obredom na pokopališču je vodil koprski škof msgr. Pirih.

ROMANJE TREH DEŽEL NA ŠTAJERSKEM

Tudi na Štajerskem je prišlo do romanja treh dežel, podobno kot ob severozahodni slovenski meji. V romarskem središču Sv. Trojice v Slovenskih Goricah so se 21. aprila zbrali pod geslom »Skupaj živeti — verovati — delovati« verniki iz Slovenije, Avstrije in Madžarske.

JEZUITI NA SLOVENSKEM

V župnijski dvorani pri Sv. Jakobu v Ljubljani je bil 9. in 10. aprila simpozij ob 500-letnici rojstva sv. Ignacija Lojolskega in 450-letnici njegove ustanovitve jezuitskega reda. Referati 24 predavateljev bodo natisnjeni v posebnem zborniku.

Osrednje slovensko praznovanje pa je bilo 21. aprila v cerkvi Kristusovega učlovečenja v Dravljah. Bogoslužje je vodil slovenski metropolit dr. Šuštar. Na sporedu je bil tudi kulturni program. Prisotne je pozdravil slovenski provincial Družbe Jezusove dr. Lojze Bratina.

KAKOR PEČAT NA SRCE

V Drami SNG v Ljubljani je bila 24. aprila premiera novega dela Toneta Partljiča Kakor pečat na srce. Gre za še eno literarno obdelavo tragične zgodbe Stanka Vuka in Danice Tomažič, ki sta bila umorjena leta 1944 v Trstu. Režiral je Boris Kopal.

IGRAJMO SE ZIMO

To je naslov otroške igrice v pesmi in prozi, ki jo je napisal Adrijan Rustja in režirala Hedvika Kandut, izvedle pa so jo članice pevskega zbora Kresnice, ki ga pri Sv. Ivanu v Trstu vodi s. Karmen Koren. Predstava je bila prvič 24. marca v Marijinem domu pri Sv. Ivanu, ko je za očete in matere zapel tudi sam zbor Kresnice.

30 LET OLYMPIE

Športno združenje Olympia je na svojem 15. občnem zboru 21. aprila v Gorici praznovalo 30-letnico plodnega dela. Ustanovili so ga katoliško usmerjeni športni in prosvetni delavci 24. marca 1961.

SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA 5

V Ljubljani je izšel še zadnji, peti zvezek Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je tako dovršila temeljno jezikoslovno delo.

ODER 90, IZVIR

V Gorici sta se pojavili dve novi, obetavni skupini. Oktobra lani je nastala gledališka skupina Oder 90. Njen predsednik je Kazimir Černic, mentor pa režiser Franko Žerjal. V Gorici in na gostovanjih se je že lepo uveljavila.

S predavanji in drugimi pobudami v javnosti se je predstavila tudi mladinska Izvir, ki že nekaj let goji zlasti duhovno življenje in formiranje svojih članov.

140 LET MOHORJEVE DRUŽBE

Mohorjeva družba v Celovcu, ki slavi 140-letnico ustanovitve, bo jeseni združila dosedanja internata za fante in dekleta v Modestovem domu. Salezijanci in šolske sestre bodo opustili skrb za vzgojo dijakov v zavodih. Novi ravnatelj Modestovega doma je laik, katehist mag. Herman Kelih.

KONCERT NA TRBIŽU

Na Trbižu je bil 12. aprila koncert gojencev glasbenih šol iz Žabnic, Celovca, z Jesenic, iz Tržiča, Radovljice, Kranja in Škofje Loke. V imenu domačih prirediteljev je pozdravil prof. Salvatore Venosi, za slovensko vlado pa minister za Slovence po svetu dr. Janez Dular. Slovenska glasbena šola v Kanalski dolini deluje od leta 1978.

OBIRSKJE JAME

Na južnem pobočju Obirja 9 km od Železne Kaple na Koroškem so 13. aprila odprli turistom Obirske jame. Odkrili so jih rudarji že leta 1879. Za javnost je odprtih 1.500 metrov jame v nadmorski višini 1.100 metrov. Avstrijska pošta je za to priložnost izdala spominsko znamko v vrednosti 5 šilingov.

EVANGELIJI NA KASETAH

Tudi na Tržaškem so 26. aprila predstavili 12 zvočnih kaset, na katerih so z umetniško besedo priznanih gledaliških igralcev prebrani vsi štirje evangeliji. Pobudo za izdajo je dal Tone Gogala. Režiral je Marko Sosič, za lektorja pa je bil Jože Faganel. Kasete sta izdala Ognjišče iz Kopa in založba Corona iz Ljubljane.

V pokoj

(Tretja nagrada na literarnem natečaju)

Janez Kolenc

Govoril je mirno, padali so podatki, vmes je vrnil kako svoje spoznanje, le sem in tja se je kdo zdrznil, svinčniki so drseli, minute so tekle. Poslednje minute. V sebi je čutil tesnobo: kdaj bo zazvonilo poslednjič.

Sedemintrideset let... Shakespeare... Hamlet in hamletovstvo in Romeo in Julija... Minute so tekle... vsak čas in ne bo več profesor, bo nekaj odsluženega, obleka, ki bo nekaj časa še visela v omari kot spomin na ranjkega, potem pa jo bodo dali kakemu revežu ali pa vrgli v smeti, naj jo smetarji odpeljejo kamorkoli, da ne bo delala napoto.

Zvoni... Končano je... Še enkrat je, ko se je dvigal, ošinil razred, ki ga je gledal z neko čudno tesnobo. Že prej jim je zabičal, naj ne hodijo na njegov pogreb. To se pravi, naj se ne hodijo poslavljat in frazersko zahvaljevat. Nagrobnih govorov nikoli ni maral, zdeli so se mu do skrajnosti neokusni. Kdo naj zajame vsa leta: boj, jezo, zmote, ljubezen, iskanje, dvome... Vsaka beseda bi bila žaljiva... Vstopil je v zbornico in mirno položil dnevnik. »Končano«? se mu je nasmejaj mlajši kolega. »Blagor vam«.

Poznal ga je. Vedno se je bal pretegniti in svoj poklic je meril po osebnih dohodkih. Kaj pa naj stori, kot da se mu nasmeje in mu zapoje s širokim nasmehom, kako je srečen, da bo odslej lahko spal, šel, kamor bo hotel... Edino, kar ga je res veselilo: na konferenca ne bo več hodil. To pa se je zaklel, tako so se mu zagabili brezplodni in čvekavi sestanki. Premlevanje prazne slame. Kako bi bolje učili? Neumnost. Kdor nima poklica, mu noben sestanek ne bo pomagal. Počasi je pospravljaj svoje stvari. Od kolegov se je poslovil že prej.

Videl se je začetnika, videl stare profesorje, ki so odšli kmalu po njegovem prihodu. Zdaj jih večina počiva...

Ravnateljica, ravnatelj... Koliko krivic prva leta, ker nikoli ni hotel kokodakati, kot je bilo zaukazano. Le zadnja ne. Jokala je, rotila ga, naj ne hodi. A star je, mora se umakniti. »Saj nisi star«, ga je rotila. »Sem, sem...« Nekaj je nosil v sebi, pred tem so vsi klonili ali se vsaj ustavljali. Idejno jim je bil trn v peti. Pa kako idejno? Vedeli so, da mu je bil prvo človek, potem nekje daleč-ideja prav gotovo ne. Hoteli so ga razkrinkati kot sovražnika režima, pa jim ni uspevalo. Včasih so bili čisto blizu zmagi. In to iz leta v leto. V sebi je nosil bogastvo trpljenja. Kako to, da so mi pustili učiti? Ko je gledal nazaj, mu je bilo tesnobno neumlji-

vo. Je le zmagoval človek nad idejo? Velikokrat se ni mogel premagati in je izrekel resnico. Čakal je, da ga bodo klicali in pognali... Nič... Nekajkrat se je moral iti zagovarjat, a takoj uvidel, da je spraševalec spraševal tako, kot bi ga zagovarjal. Ljubil je svoj poklic, s srcem je bil navezan na otroke... Kolikokrat je krvavel, ko so »zreli« odhajali v svet, mnoge je učil leta in leta.

Zdaj je končano in zadoščeno neštetim, ki so ga ustavljali po cestah: Kdaj boš šel? Morda koga ni videl mesece, a ko ga je srečal, znanec ni znal reči niti dober dan pred: Si še aktiven? Kdaj? Malo gnezdo, v katerem le čakajo, da se bo kdaj kaj zgodilo. Drug drugega gledajo, poznajo vse sklede, se zgražajo, če je polna, gotovo krade, še bolj pa, če je prazna, glej ga lenuha. Edino merilo so avto, obleka in vsaj direktorski položaj... Morda še hiša. Po modi pač. Kako plitek čas...

Nekateri otroci, opazil je, bi se mu radi približali. Nalašč se je naredil trdega in nedostopnega. Še kolegi mu niso upali blizu. Kadar je človek pred najodločilnejšim, mora biti sam.

Avto je pustil na dvorišču, zakaj, ni vedel in peš odšel na pokopališče. Zakaj prav tja, tudi ni vedel. Saj je vseeno kam. Pa na pokopališče.

Milan Dodič... pozdravljen... Sprejel si me odprtih rok in odkritega obraza, ko sem nastopil... Vedel si, kako je bilo z menoj, pomagal si mi, kadarkoli sem te potreboval. Ko me je ravnateljica neusmiljeno preganjala. Tu sem, Milan, upokojenec. Čutil je, da se mu smeje: »Janez, kadar te življenje ne rabi več, te podsuje... Vedi pa, v tej jami sem spoznal, da pravljica o pomladi, ki vzbrsti iz zime, ni prazna beseda. Zdaj vidim vase in vem, da sem živel. In živeti je veliko, Janez. Še več pa, ko se spoznaš v tem življenju. A za spoznanje moraš skozi lastni grob. Zato umri, da boš živel...«

Prižgal mu je lučko in odtaval naprej. Ustavil se je pred kolego-slikarjem. Njegov doprni kip se je sklanjal nad svojim grobom in se svetlikal v jesenskem soncu. Lovil je barve in jih razmeščal po svoji zunanji zemlji in študiral, katera je najbližja večnosti in njegovi ljubezni do pojoče deželice, v kateri leži. Potem se mu je zazdelo, da se je nenadoma vzravnal kot taktar, ko mu je za poroko dajal svojo sliko. »Boš kaj kmalu prišel, da bova zatavala ob Krki navzdol in ti mi boš pripovedoval o svojih videnjih, s katerimi si is-

kal onstran zlobe in minljivosti, jaz pa ti bom razkri-
val skrivnost barv, iz katerih boš spoznal smisel živ-
ljenja in groba. Pridi!«

»Bom«.

In je odtaval naprej.

Nuša. »Marsikaj je bilo narobe, Janez. Bila sem
preveč vprežena v bežne trenutke, da sem večkrat spre-
gledala človeka in čas. Ti si bil bolj pameten. Tebe je
izučila ječa in te napravila svobodnega. Včasih sem te
celo prezirala, danes te prosim: Prižgi mi svečo spo-
znanja«. In jo je prižgal...

In taval je in taval. Vsakdo mu je kaj povedal. Ob
takih trenutkih se grobovi odpirajo, je pomislil. Go-
voril je z Jakcem, ki se je široko smejal nekdanji ze-
meljski slavi... potem pa se je razlil v pramene barv
in ga z njimi ogrel in mu dal slutiti, kaj le Lepota. »Iš-
či Lepoto, fant, išči Lepoto...« je drhtelo iz groba.

Peš je odkolovratil na most in se zazrl v umazano
vodo. Globoko pod njim. Rešitev? Vlado Lamut jo je
našel... Kam?

»Kaj boš doma? Prodajal boš sitnost, že zdaj se te
bojim«.

Doma — in nikjer doma... Z lesenim kovčkom je
prišel, imel je dve zaprani srajci in nekaj že nešteto-
krat prešitih nogavic. Zdaj materialno ni ne reven in
ne bogat. Vedno je moral paziti, če si je privoščil kak
luksuz — knjigo... Vendar je imel dovolj. Nasmehnil
se je samemu sebi: Bolje mi je bilo kot študentu, ko
niti čevljev nisem imel... Spomnil se je dobričine go-
spodinje, kako je prenašala njegove škarpete, da je kdo
pribil podplate na luknjo, in tako je lahko odšel na pre-
davanja.

Zjutraj čestokrat ni vedel, kje bo kosil, če bo... Ko
je diplomiral, ni imel niti za žemljo in ne za vlak do-
mov. Pa kaj bi to... Bilo je... Morda pa je le pravljica...
Lahko, se je nasmehnil. Vedno tujec, ne bi se smel
ženiti. Tujec ženi, saj ga ima rada. Navajen je bil skri-
vati samega sebe. Včasih je kako stvar zvedela po tri-
desetih letih.

In hči?

Sklonil je glavo. Bi šel domov? Ne!

Jesensko sonce. Prijel je že za most in hotel spod-
lesti. Vedno je otroke bodril, vlival upanje. Mnogi so
tako umrli... Naj zdaj...? V bližnjem Ragovem logu
je zadržtel žalosten veter. Ozrl se je, kot bi koga spo-
znal po glasu. Vsemu svetu odveč. Tako je bilo nekoč,
ko je bil dijak. Začutil je silno osamljenost in hrepen-
enje po materi, ki mu je spala od otroških let. Rešilo
ga je naključje: takrat je šel z njim na postajo varuh,
prej nikdar ne. Je slutil? Bodril ga je, kako, ni vedel,
ve pa še zdaj, da se mu je iz vagona nasmehnil, in da
mu je olajšujoče pomahal. Bil je vedno težak. Naj to
starčevsko težo prenaša na ženo in mlado hčer? Ne. In
še družbo bo olajšal, da ji ne bo treba dajati — postop-
aču. Od nekdanj se je sramoval, da bi živel kar tako...

Veroval je le v denar, ki ga je trdo zaslužil, vedno je
dajal dobro mero, malo prejemal, in le tako je bil za-
dovoljen. Podarjenega ga je bilo sram, podtalno celo
sovražil. Če pa je dajal, ni maral niti slišati o kakem
plačilu. »Tako boš večer revež«, mu je rekel znan pes-
nik, s katerim sta večkrat nastopala na literarnih večer-
ih.

Le zasmejal se je. In kaj bom zgubil in kaj pridobi-
bil? Nič. In ta nič zija pred njim in ga vabi...

Reka je umazano mirno tekla po svoji strugi.
Vzdržtel je val, ob bregu so trepetale vejice.

In žena in hči? Kako jima bo?

Nekaj časa... Preveč ga je zalivalo. Nikdar več...

Rad bi bil sam, tako sam, da bi pozabil, kako mu
je ime, da bi pozabil, kdo je bil, in celo na svojo dru-
žino. Če bi bil čisto sam. Morda bi spraševali po časo-
pisih, kdo je naplavljeni neznanec... potem bi ga iz-
brisali, celo grob, vse, bil bi le sam v sebi.

Za vedno, mu je kljuvalo. Star si, odveč... Kdaj boš
šel v pokoj? Še nisi spregel? mu je šumelo od vsepov-
sod.

Nekje v gozdiču je zadržtela grlica. Gru gru gru...
nad reko pa je plavala jata divjih rac. Sledil jim je s
pogledom. Kam? Priletel je kos in ga zvedavo ogledo-
val.

Nenadoma ga je ogovoril neznan glas. »O, tovariš
profesor!«

Zdržnil se je. Spoznal jo je. Nekdanja učenka z vnu-
kom.

»Kaj pa vi tukaj? Imate pristo uro?«

»Da, pristo za vedno«.

»Kako za vedno?«

»Od te ure sem v pokoju. Že kako uro«.

»O bravo! Zdaj se boste lahko izživljali po svoje.
Pisali, kam šli. Jaz zase komaj čakam. S prvim vla-
kom bom šla«.

Kako različni smo si ljudje, ga je prebadalo. Vsa-
ka beseda ga je sekala. »Škoda vas je. Vaših ur še zdaj
ne morem pozabiti. Veste«, se je veselo nasmejala, »te-
mule že preberem kako vašo pesmico«.

»Saj niso za še take«.

»Res ne vse, vendar že prisluhne. Zdaj boste lahko
pisali...«

»Ne verjamem...«

»Kaj ne pišete več?«

»Kdaj pa neha kroničen pijanec piti?« se je grenko
nasmejla. »Mislim, da je vsemu konec. Nekoč se zač-
ne, drugič neha... Tako je, draga moja«.

Bila je njegova najboljša učenka. Kakšen stil! S
kakšnim posluhom za jezik. Da bi jaz imel takega.

Iz njegovega glasu je razbrala razkroj.

»Veste, gospod profesor, nekaj vam povem: dali
ste ogromno, nam, ki smo hodili k vam. Tudi pozneje
boste dajali, le malo drugače. Vedno ste bili in boste
še živi... Preveč ljubite mladost...«

Vladimir Kos

Vlak, ki mu pravimo »Krogla«

*Nastopi: naš vlak, ki mu pravimo »Krogla«;
kot gepard savane, usmerjen le v tek,
premakne se; hitro, hitreje, hitreje
in zdi se, da zrak se umika mu s prog
in vlak se svetlika s svetlobine reke,
v kateri drsi le naprej, le naprej.*

*Kako se umikajo hiše in njive,
kot da so iz svilnato lahke snovi,
kot da na tekočem se traku vrstijo
in trak so trenutki in vmes — en sam šiv...
Goré le ob progi prav dolgo stojijo
in v varni razdalji morjé nam sledi.*

*Le nekaj postaj nas v tem teku ustavi:
za vse, ki mudi se jim z jekla stezé.
Potem spet brzimo, brzimo, brzimo
in sanjamo, da bi bilo najbolj prav,
z enako brzino rešitev doseči,
kjer vse je zamotano v črnkast dim.*

Najhitrejši japonski ekspres »šinkansen« lahko razvije brzi-
no do 270 km na uro; angleško govoreči neJaponci mu pra-
vijo »Bullet train«, po naše »(vlak tako hiter kot) krogla«.

Iz rudnikov izkustva

(V japonskem slogu 5, 7, 5, 7, 7 zlogov.)

*Dragocen kristal
iz rudnika izkustev
je pesem: čustev
lesketajoč se kristal,
očiščen molka temé.*

»Da bi vi vedeli...«

Otrok ga je zvedavo ogledoval. »Veš, Matjažek, to je tisti stric, ki je napisal pesmice o punčki v bolnišnici, o Mihi mili jeri...«

Otrok ga je še bolj začudeno gledal.

»Veste, sem človek, ki se mu celo biseri spreminjajo v smrdeč gnoj.

Kar sem najbolj ljubil, me najbolj prezira... Tu pre-
mišljam, kam zdaj... Res ne vem. Spoznal sem, da ni-
sem nikjer doma«.

»Kaj pa govorite? je z grozo dahnila.

»Nimam se kam dati. Vsem bom odveč«.

»Greva na liter? Tako ste včasih rekli, če je kdo do-
bro znal. Prosim vas, pojdite malo z nama«.

»Le pojdita«.

»Bojim se vas«, je dahnila. »Ne grem prej, dokler
ne greste z nama. Bom začela vpiti«.

»Kaj pa mislite? Zakaj?«

»Iz vašega glasu... Poznam vaš stil...«

Naredil se je: raztegnil lica v širok nasmeh in glas
ubral na struno razigranosti. »Kaj vendar mislite? Da
bi skočil v vodo? Zdaj? Saj je vendar premrzla...«

»Zato pa pojdite z nama«.

Kaj mu je kazalo kot iti. Molče so stopali. Na kon-
cu mostu se je hotel izviti.

»Tu blizu stanujem. Grete na kavico? Ali pa na
liter? Hči in mož vas bosta vesela«.

Niti ni vedel, kdaj je stal v prednji sobi, kdaj je vsto-
pil in komaj razbral nasmejene obraze in vesele poz-
drave. Potem je stara nama stopila v sobo, prinesla ka-
seto in jo vtaknila v radio. Besede. Prisluhnil je.

»Veste, posneli smo jih, ko so bile po radiu«.

Zdelo se mu je, da sliši samega sebe prvič. Je napi-
sal to on? Čudno.

»Gospod profesor«, je po koncu skoraj dahnila, »vi
padate iz skrajnosti v skrajnost: obup in neskončna
otroška radost si podajata roko«.

Otrok se mu je približal toliko, da ga je vzel v na-
ročje. Vrgel ga je v zrak, da se je veselo zasmel. Upo-
kojenec je začel spet živeti.

»Mi daste svinčnik in malo papirja?«

Veselo mu je ponudila.

»Motite me«, se je namuzal.

Odstranila se je.

Molče je položil droben listič, popisan z njegovo
bolečo pisavo. Matjažku v spomin, november 1990.

Življenje je pravljica...

Je pikapolonica,

je zajček, je muca, je psiček,
v sinjo pomlad pojoči je ptiček.

Življenje čarobna je palica.

Udari ljubeče po kamnu

in reci skrivnostne besede ljubezni

in se razodene,

da krila imaš,

da lahko veslaš

v globine brez dna

svojega srca.

»Tole mu boste dali, ko bo starejši, za spomin na
današnji dan«.

»Dali ste mu čudovit dar.

Udari ljubeče po kamnu,

da ti ponudi cvet sreče

in reci skrivnostne besede ljubezni...

je recitirala sama zaze. Če sem kaj v življenju sto-
rila, sem vesela tega najinega srečanja«.

Vstal je: »Zdaj moram iti, dovolj sem vas že moril«.

»In — domov!« je ljubko ukazala.

»Morda bom našel«.

»Tlic!«

Dvignil ga je, poljubil in stekel po stopnicah.

Evropska skupnost: informatika in standardizacija

Egidij Vršaj

INFORMACIJSKI SISTEMI

V zadnjih dveh stoletjih so za razvoj tehnike značilna tri obdobja:

- tehnika energetike,
- tehnika materialov,
- in tehnika informacij (od sredine 20. stoletja dalje).

Z obdelavo informacij se ukvarja disciplina, ki se imenuje informatika, kar je skovanka iz prvega dela besede informacija ter iz drugega dela besede avtomatika. Informatika se za obdelavo informacij poslužuje kompjuterjev ali računalnikov.

Informacija je vedno bolj nujno sredstvo za konkurenčnost podjetij od proizvodnje do distribucije, zlasti ob formiranju Evropskega enotnega tržišča 1992. Prava informacija ob pravem času vodi podjetje k pričakovanemu dosežku z najmanjšimi stroški in v najkrajšem času.

Informacija se loči od podatka. Podatek je novica o nekem dogodku. Informacija pa je rezultat povezave med različnimi podatki; temelji na preciznih pravilih ter jo proizvede informatika, ki ima za cilj določene sklepe in dejanja.

V proizvodnem sektorju podjetja že vlagajo vsaj eno tretjino investicij v nove tehnike informacij in komunikacij.

Razlogi za investicije v to programirano avtomatizacijo so številni:

- povečanje produktivnosti (proizvodnja na delovno uro),
- skrčenje trajanja proizvodnih ciklov,
- boljše nadzorstvo nad stroški,
- večja konkurenčnost podjetja,
- možnost standardizacije,
- in odprtje novih tržišč.

Na mednarodni ravni je važna možnost standardizacije, ker se z obrati programirane avtomatizacije lahko, v celoti ali delno, ponovno uporabi projekte izdelane za prejšnje proizvode.

Nove informacijske tehnologije spreminjajo tudi odnose med dobavitelji in trgovci na drobno oziroma na splošno med proizvodnim in potrošniškim sistemom.

S prodajnimi elektronskimi centri zadnje generacije (EPOS) je mogoče registrirati značilnosti vsake transakcije ter sporočiti podatke dobavitelju, prevoznikom in vmesnim razdeljevalcem, skratka vsakemu členu verige ponudba — povpraševanje, ki je temeljni zakon tržnega gospodarstva.

Računalniki, katerih nove generacije (n.pr. »personal computer« - PC, »laptop«, »notebook«) so vedno močnejše, manjše in cenejše, tolmačijo vse podatke ter jih spreminjajo v informacije, ki so zelo koristne za poslovanje. Proizvodne načrte je mogoče hitro popraviti na podlagi naglo prejetih podatkov o prodaji.

Naročila, fakture, spremni listi in vsak drug trgovinski dokument lahko pride naravnost iz računalnika ter ga je mogoče poslati preko omrežja informatiziranih podatkov (EDI).

Informatizacija oprosti vodstva podjetij potrebe, da se osredotočijo na kratkoročno računovodstvo in na zaloge ter jim ostane več časa za strateško planiranje.

Pri Trgovinskih zbornicah v Trstu in Vidmu deluje informacijski center »EUROSPORTELO«, ki nudi podjetjem telekomunikacijske zveze z Bankami podatkov (»Data Bank«) pri Evropski skupnosti.

Pri Informacijskem Centru v Ljubljani pa je — z računalniki in s telekomunikacijskim omrežjem »online« — možen dostop iz Slovenije in tujine do informacijskega sistema IC - INFO.

EVROPA IN NOVE TEHNOLOGIJE

Evropska skupnost — v okviru svetovne tehnološke revolucije — posveča vedno večjo pozornost strategiji tehnološkega razvoja, kooperacije ter inovacij. Problematika je obširna; zaradi tega jo moramo skržiti, a jo bomo povežali z Evropskim enotnim tržiščem 1992 ter s standardizacijo, to je z odpravljanjem tehničnih pregrad za formiranje enotnega tržišča.

Skupna strategija temelji zlasti na Direktivi 85/530 o Evropski tehnološki skupnosti, na Direktivi 87/290 ali tako imenovani Zeleni listini o razvoju skupnega tržišča za telekomunikacijske servise in opremo ter na Evropski enotni listini iz leta 1986.

Evropska enotna listina poudarja, da je okrepitev znanstvene in tehnološke osnove evropske industrije eden izmed ciljev Evropske skupnosti. Listina tudi zahteva Evropski okvirni program 1987-1991 za znanstvene ter tehnične raziskave in razvoj. Nadalje Evropska skupnost nudi možnost državam nečlanicam za sodelovanje pri novih tehnoloških programih (n.pr. COST in EUREKA).

Organizacijske metode Evropske skupnosti za tehnološke raziskave, kooperacijo in inovacije so predvsem tri:

— Direktna akcije: to so raziskave znanstvenega in tehnološkega osebja same Evropske skupnosti v skupnih raziskovalnih središčih (JRC) in v raznih agencijah (JET);

— Akcije z deljenimi stroški: to je raziskovalno delo s skupnim financiranjem ter s pogodbami s specializiranimi agencijami. Delitev stroškov olajšuje kooperacijo med industrijo, raziskovalnimi inštituti ter Evropsko skupnostjo. Semkaj spadajo številni programi, kot so: ESPRIT, RACE, BRITE, BIOTECHNOLOGY ter delno FAST II.

— Koncentrirane akcije, ki imajo za cilj ustvaritev Evropskega znanstvenotehnološkega področja preko nacionalnih meja. Z njimi določajo skupne cilje in preprečujejo

duplikacije, organizirajo posvete in izmenjave znanstvenikov ter zagotavljajo širjenje znanstvenih rezultatov. V tej zvezi je treba spomniti posebno na programe INSIS, CAD-DIA in EUROTRA.

Evropski okvirni program 1987-1991, za katerega je Evropska skupnost nakazala 10 milijard ECU-jev ali okrog 15 tisoč milijard lir, vključuje osem specifičnih področij:

— Kvaliteta življenja: to področje obsega zdravstvo (program AIM), zaščito proti radioaktivnosti ter varstvo okolja;

— Informatika in komunikacije: tu so vključene informacijske tehnologije (programa ESPRIT in RACE), telekomunikacije ter novi skupni servisi, v številni prevoze;

— Modernizacija industrije: to področje zaobsega znanstveno-tehnološke programe za proizvodnjo (BRITE), za nove materiale (EURAM) ter za tehnične standarde in merne metode (BCR);

— Optimalna uporaba bioloških virov: sem sodijo biotehnologija ter agro-industrijske tehnologije;

— Energija: za jedrsko energijo sta programa JRC in JET; drugi programi se tičejo ne-atomske energije ter racionalne uporabe energije;

— 6. področje obsega znanost in tehnologijo za razvoj;

— 7. področje vključuje znanstveno-tehnološke programe za morje in ribištvo;

— in 8. področje ima za cilj izboljšanje evropske znanstvene in tehnološke kooperacije: gre za kvalifikacijske in stimulacijske programe kot COMETT, FAST in EUROTRA.

Poleg tega obstajajo še multilateralne agencije ter znanstveno-tehnološki programi, ki zagotavljajo kooperacijo med evropskimi podjetji, a so izven Okvirnega programa Evropske skupnosti 1987-1991. Glavni programi te vrste so naslednji:

— Evropski vesoljski programi: ESA, ARIANE ESPACE, EUTELSAT, EUMETSAT in APOLLO;

— Kooperacija za atomske raziskave: evropski laboratorij CERN v Ženevi;

— Kooperacija pri jedrskih elektrarnah: program SUPERPHENIX- NERSA francoskih, nemških in italijanskih podjetij;

— Evropska letalska industrija: »AIRBUS INDUSTRY«, ki je postala glavni tekmeč ameriških letalskih tovarn;

— Kooperacija za inovacije: program EUREKA (European Research Coordination Agency), pri katerem — kot rečeno — lahko sodelujejo tudi države — nečlanice Evropske skupnosti.

Evropska skupnost je glavna trgovinska velesila ter ima največje tržišče na svetu: 320 milijonov potrošnikov. Glede visoke tehnologije pa za zdaj zaostaja za Združenimi državami in Japonsko.

Evropska skupnost je imela leta 1986 v postavkah »informatika« in »telekomunikacije« v trgovinski bilanci deficit 14,5 milijarde ECU-jev in leta 1989 je primanjkljaj narasel že na 31 milijard ECU-jev.

Tudi Združene države so imele primanjkljaj, a je ostal na ravni okrog 7 milijard ECU-jev. Po drugi strani se je presežek Japonske dvignil od 50 na 57 milijard ECU-jev.

V 80-tih letih se je bojeval boj za stabilno in protinflacijsko gospodarsko rast, v 90-tih pa je boj osredotočen na napredek in svetovno konkurenco v ključnih sektorjih, kot sta elektronika in informatika. Evropska skupnost

— je poudaril pristojni komisar Pandolfi — se mora združeno lotiti raznih velikih integriranih projektov, kot n.pr. »liquid crystal displays« in »software engineering«.

V letu 2.000 se bodo investicije Evropske skupnosti v informatiko povečale od sedanjih 5 na 10% družbenega proizvoda, da Skupnost ohrani oziroma poveča svojo neodvisnost in blaginjo.

TEHNIČNE PREGRADE IN STANDARDIZACIJA

Evropska enotno tržišče 1992 se formira na osnovi štirih temeljnih svoboščin: prost pretok ljudi, blaga, storitev in kapitalov.

To pomeni odpravo tehničnih, fizičnih in fiskalnih ali netaarifnih pregrad; tarifne pregrade (carine) so bile ukinjene že s carinsko unijo leta 1968.

Evropska skupnost je sprejela že nekaj stotih direktiv ali zakonov za standardizacijo, ki pomeni poenotenje tehničnih predpisov za države članice in s tem odpravo tehničnih pregrad v medsebojni trgovini in integraciji.

Tehnične pregrade posameznih držav so norme ali predpisi, ki gredo od zdravstvenih in veterinarskih standardov do tehnologije ter do sistema označevanja in merskih metod; delno so tudi izraz protekcionizma, n.pr. proti tuji kmetijski proizvodnji.

Evropska skupnost se ne spušča v podrobne predpise za tehnične specifikacije ter teži k harmonizaciji ali vskladitvi nacionalnih zakonodaj. Skupni evropski standardi so bili najprej uvedeni za nova področja, a za stara kasneje. Tehnične norme predpisujejo posebni evropski organi za standardizacijo.

Evropsko sodišče v Luksemburgu je potrdilo »načelo medsebojnega priznavanja« tehničnih norm ter atestov in certifikatov. Blago, ki je bilo zakonito proizvedeno v eni državi članici, ima — po tem načelu — prost pretok v druge države članice.

Medsebojno priznavanje nacionalnih tehničnih norm za proizvode vsebuje izjemo za primer, ko je določena nacionalna norma upravičena za zaščito zdravja in varnosti potrošnikov ter za varstvo okolja.

Za države nečlanice po odločitve Evropskega sodišča omogoča, da se tuji proizvajalec prilagodi tehničnim normam tiste države članice, ki mu najbolj ustreza, ter preko nje izvažajo v Evropsko skupnost.

V okviru GATT (Mednarodni sporazum o trgovini in tarifah) so leta 1988 podpisali pogodbo, po kateri ima tuji proizvajalec enak pristop do nacionalnih certifikacijskih postopkov kot domači. Certifikate držav nečlanice potrjuje Izvršna komisija Evropske skupnosti v Bruslju.

Certifikacija je atestiranje ali potrdilo, da proizvod ali storitev ustreza določenim tehničnim specifičnostim. Načini certifikacije o ustreznosti normam so trije:

— izjava proizvajalca, da je proizvod v skladu z normami;

— atestati pristojnih laboratorijev;

— certifikati ali značke o skladnosti, katere izdajajo organi, ki so neodvisni od proizvajalca ter kontrolirajo izdelavo.

Certifikate utegnejo zahtevati:

— oblasti (n.pr. iz varnostnih razlogov),

— zavarovalnice,

— kupci ali potrošniki (n.pr. garancija za kvaliteto).

Tipologija norm za standardizacijo je naslednja:

- osnovne norme za določen sektor,
- norme za terminologijo,
- norme za karakteristiko proizvodov,
- tehnološka tipologija, klasificirana po velikih gospodarskih sektorjih,
- norme za kolavdacijo,
- norme za varnost,
- norme za storitve,
- norme za planiranje ter inženjerijo obratov.

Za izvoznika je prva tehnična pregrada za trgovske izmenjave nujnost, da ugotovi ateste ali izvide, ki so potrebni za njegove proizvode. Preskrbeti si mora predpisane norme pri Organu za standardizacijo države, v katero hoče izvažati.

Večina držav ima svoje norme prilagojene dokumentom mednarodnih ustanov, to je: ISO, GATT in Evropska skupnost.

Po preskrbi norm, mora izvoznik prilagoditi tem predpisom svoje proizvode ter najti še pristojni laboratorij za preizkuse in homologacijo.

Podpisniki sporazuma GATT iz leta 1988 so se obvezali, da bo vsaka država podpisnica za ta namen ustanovila za izvoznike Center za informacije.

Organi za standardizacijo so evropski: CEN (European Committee for Standardization) ustanovljen leta 1961 ter CENELEC (European Committee for Electrotechnical Standardization), nacionalni organi pa: UNI (Italija), DIN (Nemčija), AFNOR (Francija), BSI (Velika Britanija) itd.

Glavna svetovna organizacija za standardizacijo je ISO (International Organisation for Standardization); ustanovljena je bila že leta 1947 ter je v njej včlanjenih okrog 90 držav. Doslej je izdala preko 6 tisoč tehničnih norm.

CEI ali IEC pa je svetovna organizacija za elektrotehnično standardizacijo. Člana ISO in IEC sta tudi evropska organa CEN in CENELEC

CEN in CENELEC s sedežem v Bruslju imata nalogo, da sestavita evropske norme, ki naj po eni strani povečajo tehnološko konkurenčnost evropske industrije v svetu in po drugi strani naj prispevajo k formiranju Evropskega enotnega tržišča z odpravo tehničnih pregrad za izmenjave. CEN ima certifikacijsko znamko CENCER, CENELEC pa CCA.

CEN in CENELEC sta dala pobudo tudi za projekt »CERTIFICAT«, to je za telematično Banko podatkov; slednja razpolaga z informacijami o kategorijah proizvodov, za katere je potrebna certifikacija, ter o pristojnih laboratorijih in nadzornih organih.

Informacijska tehnologija in telekomunikacijska industrija imata v politiki standardizacije poseben položaj tako zaradi proizvodnih kot zaradi splošnih nacionalnih gospodarskih interesov.

Skupni evropski standardi na teh področjih so tehnična osnova za močno in konkurenčno informacijsko tehnologijo in telekomunikacijsko industrijo Evropske skupnosti.

Članice Evropske skupnosti in EFTA vsklajujejo tehnične norme za nove izdelke še pred postavitvijo na tržišče v skupnih organih:

- EOTC (European Organisation for Testing and Certification),
- ETSI (European Telecommunications Standards Institute),

— SPAG (organ za spodbujanje skupnih standardov v evropski informacijski tehnologiji).

Evropska skupnost ima tudi tako imenovano »tipno odobritev za standardizacijo«, npr. za avtomobilsko industrijo, ki je v močni konkurenci z Japonsko.

Podobne sisteme imajo Združene države in Japonska ter so — v okviru svetovne konkurence — zaprti za druge države.

Organi CEN, CENELEC in CEPT (Evropska konferenca o poštah in telekomunikacijah) so ustanovili sistem, ki — v sodelovanju z nacionalnimi centri — potrjuje skladnost proizvodov informacijskih tehnologij z evropskimi in svetovnimi normami.

V 70-tih se je razvil koncept tako imenovane »arhitekture omrežja«, ki je orientacijska infrastruktura za projektiranje novih proizvodov ter zagotavlja interfunkcionalnost obratov, zasnovanih po tej arhitekturi.

Ta splošna »arhitektura omrežja« olajšuje dostop do iste mreže telekomunikacij, sestavljene iz sistemov različnih zaščitnih blagovnih znamk.

Organa ISO in CCITT sta predlagala splošno komunikacijsko-informacijsko modelizacijo, ki se imenuje »model OSI« (Open Systems Interconnection) ali »model sedmih plasti«. Komunikacija med dvema sistemoma je možna, če se skladajo plast za plastjo.

Poleg izbire tehnološkega modela so potrebne operativne ali funkcionalne norme.

Organi CEN, CENELEC in CEPT so ustanovili skupni odbor ITSTC (Information Technology Steering Committee - Odbor za upravo informacijske tehnologije), ki ima nalogo snovati in nadzorovati razvojno politiko funkcionalnih norm.

Kot kaže, zaradi stalnih inovacij tehnična harmonizacija nacionalnih zakonodaj v Evropski skupnosti ne bo končana z začetkom Evropskega enotnega tržišča 1. januarja 1993. Tehnološki razvoj in poslovna organizacija namreč zahtevata stalna posodabljanja in integracije.

Evropska skupnost — priznavajo v Bruslju — potrebuje učinkovito organizacijo certifikacije ter harmonizacijo skupnih kriterijev za certifikacijo.

SLOVENIJA IN JUGOSLAVIJA

V Jugoslaviji je Zakon o standardizaciji začel veljati 8. junija 1988. Ustanovljen je bil Zvezni zavod za standardizacijo, ki je član svetovnih organizacij ISO in IEC. Zavod spada pod Zvezni sekretariat za trgovino.

Zakon dovoljuje direktno sprejemanje mednarodnih standardov, če ne obstajajo jugoslovanski. Odprta ostaja problematika vstopanja v Evropo z evropskimi standardi (od tehnologije do kvalitete) ter mednarodnega priznanja organov za certifikacijo in laboratorijev za ateste.

Slovenska vlada je 5. aprila 1990 odobrila študijo o usmeritvah za prilagajanje Republike Slovenije integracijskim procesom Evropske skupnosti.

Pri standardizaciji — pravi študija — se bo Slovenija ob preostalih aktivnostih zavzemala za neposredno prevzemanje mednarodnih standardov, za čimprejšnjo vzpostavitev sistema domačih mednarodno priznanih testnih laboratorijev, za večjo slovensko aktivnost v komisijah mednarodnih organizacij za standardizacijo ISO in IEC ter za

stran 84 ■■■■

Ponižani

Lilijana Filipčič

Bil je lep sončen dan. Čeprav se je že nagibalo v jesen, je v zraku bilo čutiti vedro razpoloženje poletnih dni. Še je v spominih pljusko morje, pečena in skalnata obala, vroče julijsko sonce; pa gore, zeleni gozdovi in travnata polja. Za trenutek sem se predala okušanju lepega in v srcu se je naselila sladkost, tako da bi človek s težavo opisal lepo doživljanje.

Ampak moje razpoloženje se je moralo tisti dan zasukati v drugo smer. V slutnji grdega bi človek z vso strastjo zadržal čustva in misli, ki so plavala v opojni lepoti. Toda ves trud bi bil zaman.

Tako sem tisti dan stopila čez prag diplomatske palače. Vsa polna upanja sem si rekla: »Danes pa je zadnjokrat.« Pa ni bilo tako.

— — —

Koliko ponižanja mora človek prenašati v svojem življenju! Le zakaj? Ali vsi ljudje v svojem življenju doživijo to duševno nasilje? Tudi trdosrčni, ošabni, častiželjni, sebični, malomarni, nasilni, ...?

Pred oči mi prihajajo ljudje iz tiste palače, ki sem jih srečala in z njimi govorila. Že v njihovi drži je bilo čutiti neprijaznost, netolerantnost. Kaj je potem sploh možno zahtevati od njih spoštovanje tvoje osebe? Ali pa, če v spominu slišim trdoto njihovih besed, ko iz tona njihovega glasa vsrkam vse ponižanje, ki se je po poti do mene prelevilo iz njihove objestnosti, še danes občutim bolečino.

Posmeh, zlobnost, ošabnost — to je bliskalo iz njihovih oči.

Zakaj —

V moji notranjosti ostajajo tisti zlobni nasmehi, neustrežljivost, igračkanje z mojim življenjem.

Zakaj danes v svetu toliko ljudi trpi v napetem pričakovanju, da se njihov status državljana uredi? Z neodgovornim zavlačevanjem zaradi brezbriznosti in malomarnosti nekaterih, se v ponižanih kopicah počutje iztrganosti iz zemlje. Kot da človek ne bi smel stopiti na zemljo, ker to tako določajo drugi in človeški zakoni. Ampak človeški brez humane vsebine. Občutek imajo, da niso več nikjer doma, ker so bili izravnani iz zemlje, ki jih je rodila; zdaj pa nimajo, kamor bi svojo nogo položili. Ponižan človek je na dnu piramide, ker so ga drugi tja potlačili. Toda vsak ima svojo osebno zgodovino in je del človeške zgodovine in si ju ni sam izbral. V trenutku izrinjenosti si rečeš: »Če živim na tem koščku evropske zemlje danes, v 20. stoletju, in ne na Kitajskem v srednjem veku, to ni odvisno od mene.«

Ali je lahko potem moje življenje odvisno od samovoljne ošabnosti?

Kje si svoboda! Kje dostojanstvo! — —

V tišini srca ostaja tudi subtilno ponižanje v odnosu s prijatelji, sodelavci, znanci. Ko govoriš z njimi, se ti zdi, da morajo tudi oni imeti nekoga, nad katerim zgrnejo vse svoje nerazpoloženje, cinizem in sarkazem. Ali pa iz ne vem kakšnih razlogov morajo nujno z zafrkacijo mučiti drugega, da so v svoji duši potešeni. In vedno se nekdo najde, da igra vlogo grešnega kozla. Ta je kot nalašč ustvarjen magnet za cinika.

Ponižani in razžaljeni bodo vedno živeli. Oni so morda sol humanitarnega, oni vedo, kaj pomeni biti poteptan v blato, oni vedo, kaj pomeni, ko ti drugi vzamejo dostojanstvo, tisto lastnost, ki je človeku lastna. Ljudje, ki kakorkoli teptajo druge ljudi, so ozkogledni. Oni ne poznajo širjav, saj se vse mora vrteti le okoli njih. Ponižani pa živijo skriti v dnu svojega srca in nihče ne pozna poti do tja. — —

Če bi nasilneži kdaj pogledali v svoje ravnanje, bi se v meri srčnosti morda skrušeno ozrli v oči ponižanih. Zakaj ponižan človek ni sposoben izreči očitka, trde besede, žalitve, ampak vse hudo v veličini prenaša v tihi samoti? Ta drža govori sama od sebe.

Kdor je v svojem življenju kdaj okusil ponižanje in zaradi njega tudi trpel, potem mu nobena sladka beseda ne bo skrila resnice. Tisti človek postane občutljiv za vse, a še posebno hitro bo znal ločiti hinavščino od resnice, strele iz oči od miline pogleda, zlobo od dobrote, sovraštvo od ljubezni.

— — —

Ko sem stopila spet na »cesto svobode«, sem si prav oddahnila. Še je tolklo v meni, ozrla sem se in v daljavi videla svetilnik. In že se je misel prevesila v poletje, na sprehode ob tržaški obali, ko je ponoči z morja pihala rahla sapica in je oko zasledilo med neštetiimi tržaškimi lučkami tudi mežikajočo svetlobo svetilnika.

Tako je tudi v našem življenju. Ko se ti zdi, da ne boš nikoli prišel iz začaranega kroga, se prav ta krog zasuč in v tvoje življenje posije spet luč. Če si kdaj okusil ponižanje, potem boš znal toliko bolj ceniti povišanje, ki ti ga hrani samó življenje. Znal boš, da je življenje toliko vredno, kolikor si se zanj trudil. In danes je na svetu milijone ponižanih in razžaljenih, ki lastno usodo in usodo svojega naroda krojijo na vrednotah odpuščanja in ljubezni... Spoznanje tistega dne...

To ni blodnja. To je razgled na človeštvo iz lastnega malega doživljanja. Iz srca, ki skuša zaobjeti podobne usode, tako različne med seboj.

Joško Lukeš: Igra za vse življenje

Pri založbi Fontana v Kopru je izšla lani knjiga Joška Lukeša **Igra za vse življenje**, in sicer ob avtorjevi 70-letnici. To je izbor ali antologija petih iger za otroke in odrasle, ki jih je Lukeš napisal za tržaški radio.

Joško Lukeš se je rodil 1920 v Mariboru, se posvetil gledališču in prišel leta 1946 v Trst, kjer se je razvil v vrhunskega igralca in se udomil do danes. Kmalu pa mu je postalo gledališče premalo, začel je sodelovati na Radiu Trst A, za katerega je najprej dramatisiral vrsto slovenskih in tujih del, in sicer za mladino 38, za odrasle 11. Leta 1962 je začel pisati izvirne igre za mladino in odrasle in se z njimi tako uveljavil, da so jih na Radiu ponavljali, igrali pa tudi v Kopru in Ljubljani, po šolah in društvih. Vsega jih je trideset in o njihovem nastanku je izjavil v intervjuju Borisu Pangercu naslednje: »Motiviko sem največ črpal iz lastne domišljije, spodbude pa so mi dajale naravne katastrofe, socialni problemi, otroški pravljичni svet, ki pa je v svojem prenosu na resničnost tako živ in stvaren... Nikoli nisem imel namena otroke učiti skozi igre.«

V knjigi **Igra za vse življenje** je pet iger, deloma za otroke, deloma za odrasle. V prvi, **Uporna letala**, želi ranjeni vietnamski deček podariti letalom otroška srca, da bi več ne bombardirala, med narkozo se mu je zdelo, da je uspel, ko pa se je zavedel, so mu povedali, da bi morali ljudem vsaditi srca. Igra je človečansko ganljiva, obtožba ljudi, ki uničujejo druge in naravo. Pisatelj je uporabil vsa možna tehnična sredstva: zavijanje reaktivnih letal, bombardiranje, streljanje protiletalskega topništva, sireno ambulantnega avtomobila, zvonjenje telefona, odpiranje vrat, korake, vojaška povelja, utripanje src, šum velikih valov, vse pa je prepleteno s primerno glasbo, ki pomaga pri spreminjanju prostorov. Nastopa tudi Napovedovalec, ki veže kraje in pojasnjuje dogodke. Igra se izteče v skoraj idiličen konec.

Srčna desetica je kriminalka o presajanju src, ko so deset ljudi ubili, jim vzeli srca in jih presadili v bogate in

ugledne ljudi. Igra se sklene z besedami: »Malemu človeku grozi, da ga ne bodo pehali samo v vojne klavnice, grozi mu, da mu bodo kratili in krajšali življenje zato, da bi drugi živeli.« Igra je napisana spretno in je odmev na polemike ob prvih presaditvah src.

Vodnjak želja: Gre za vodnjak v Miramarskem parku, v katerega mečejo izletniki novce z najrazličnejšimi željami. Avtor je nanizal pet prizorov, kaj si ljudje želijo. V prvem bi stara mati rada zvedela za grob sina vojaka. V drugem bi siromašno dekletce rado postalo miramarska Šarlota. V tretjem se nemški industrijec polasti predmestja in požene v smrt sodelavca, zapusti pa ga tudi hči. V četrtem sta si oče in mati želela smrt pohabljenega otroka in se po njegovi smrti kesata, da sta bila sebična. V zadnjem voznika tovornjaka pobereta na cesti ranjeno dekletko in jo odpeljeta v bolnišnico, medtem ko vozniku rodi žena sina. — V vseh teh prizorih se prepletajo želje, ljudje bi bili radi srečni, bogati, toda pisatelj ugotavlja, da bogastvo ne prinaša sreče, sreča je že življenje samo: »Naše življenje je kot cesta v megli... hitiš po njej od kilometra do kilometra... hrepenenje in življenje te vodita naprej, naprej... komaj nekaj dosežeš, že bi rad spet nekaj novega.« Toda ljudje bodo vedno hrepeneli po udobju in bogastvu, zdravju in lepoti in ljubezni, sanjali o sreči in pozabljali, da je sreča življenje, ki vse daje. Pisatelj je spretno prepletel te življenjske zgodbe s pogovori novcev v vodnjaku in njihovimi razpravljanji.

Zlomljena kitara sama pripoveduje policijskemu vodniku v sanjah seveda o ljudeh, ki so igrali nanjo. V zgodbi je veliko tragike, preganjanje Judov, nemško taborišče, dve smrti in malo sreče. Igra je spretno napisana in prepričljivo utemeljena.

Sreča na štirih kolesih je zgodba iz sodobnega potrošniškega življenja, ko je višek sreče velik avto. Oče kupi star avto, zato mora tudi mati v službo, ko pa se jim pokvari, ukrade oče v službi denar in konča v zaporu. Obupana

◀||| stran 82

kooperacijo Zveznega zavoda za standardizacijo s tema dvema organizacijama.

Kljub sedanjim razmeram v državi, je predsedstvo SFRJ na razširjeni seji 21. marca 1991 razpravljalo o prihodnosti Jugoslavije na podlagi načrta 10 temeljnih točk, katerega je sestavila skupina strokovnjakov.

Prva točka poudarja, da je temeljni ekonomski interes za oblikovanje »jugoslovanske skupnosti« (federacije, konfederacije ali česa podobnega) zagotovitev skupnega tržišča.

Skupni interes je tudi vključevanje v evropske povezovalne procese, zaradi česar bodo Republike kot članice »jugoslovanske skupnosti« postopno vsklajevale elemente

skupnega tržišča z normami in standardi Evropske skupnosti.

Druga točka pa podčrtava, da je na skupnem tržišču »jugoslovanske skupnosti« prost pretok blaga, storitev, kapitala in delovne sile. Ta točka je enaka formuli, katero vsebuje 3. člen Rimske pogodbe iz leta 1957 o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti.

In za zaključek še to: najstarejša slovenska konzultantska organizacija je »Zavod Republike Slovenije za produktivnost dela«, ki deluje že 35 let.

Iz Gospodarske zbornice Slovenije je izšel predlog in vlada se menda strinja, naj bi leto 1993 proglasili za »leto produktivnosti«. Ta pobuda bi tako sovpadla z »letom evropske kulture in umetnosti« ter z začetkom Evropskega enotnega tržišča.

hčerka maže ponoči avtomobile ob cesti, dokler je ne aretirajo. Na policiji pove žalostno zgodbo svoje družine, in ko obljudi poboljšanje, jo izpustijo.

Jožko Lukeš je že v tem izboru iger dokazal, da zna pisati za mladino in odrasle. Spretno zapleta in razpleta zgodbe, ki so izseki iz življenja, trdega in neusmiljenega, saj vojna in taborišča uničujejo ljudi, močnejši pa tlačijo šibkejše. Vse so podane s humanizmom in socialnim čutom, in čeprav pisatelj trdi, da noče biti poučen, so vendar vse usmerjene v spoznanje, da ne bogastvo, moč in nasi-

lje ne prinašajo sreče, srečo prinaša samo urejeno življenje. »Neprecenljiv zaklad je gledati svetlobo dneva in modrino noči, sonce in zvezde, pašnike in gozdove«, »bogastvo je poslušati glas pastirjeve piščali in pesem mladih deklet, žvrgolenje ptic in hrzanje konj, bučanje morja in žuborenje potočka«. Seveda pa bodo ljudje vedno hrepeneli po sreči in želeli imeti vedno več.

V knjigi je napisala prisrčno besedo jubilantu Mira Sardoč, intervju z igralcem je napravil Boris Pangerc, Bibliografijo del Jožka Lukeša pa je sestavila Nataša Sosič.

Karel Mauser: Srce nikoli ne laže

Kot 45. zvezek Družinskih večernic je izšla pri Družbi sv. Mohorja v Celovcu 1990 povest **Srce nikoli ne laže**. Napisal jo je Karel Mauser, najuspešnejši slovenski zdomski pisatelj, zdomec pa je postal zato, ker je decembra 1945 nova oblast izgnala Mauserjevo družino v Avstrijo, češ da ima nemški priimek. Iz Avstrije se je leta 1950 preselil v Cleveland v ZDA in tu umrl 1977.

Povest je prvič izšla v Clevelandu 1955 v skromni opremi kot **Večna vez**. Junak je Matija Kovač iz Kompolj pri Dobrepolju, ki se pred koncem stoletja izseli v Ameriko s čisto določenim načrtom: »Tu ne ostanem. Tri leta, morda štiri bom garal, preštejem tolarje, potlej domov. Vržem tiste tolarje pred očeta, vzdignem bajto, prikupimo konja, še kakšno njivo, potlej v Vodice po Barbaro, v Dobrepolje po godce, po ohceti pa delo in delo.«

Najprej je garal v rudniku, ko je podsulo znanca, je delal na farmah in v gozdovih, končno se je preselil v Cleveland v livarno. Tožilo se mu je po domu, predvsem pa po zemlji, ko pa mu je mati pisala, da se je Barbara poročila, so bolečine počasi ponehale. Spoznal je krhko natakario Jane, ki je živela z očetom, priseljencem z Rakeka. Vzklija je ljubezen in na Janino prigovarjanje je kupil farmo in se z njo cerkveno poročil, čeprav je v njem vera precej usahnula. Bila sta srečna in še bolj, ko se jima je rodil sin Andrej. Toda kmalu je žena zbolela na živcih in tast mu je povedal, da je bolezen podedovala po materi. Tistega dne, ko je tast umrl, so odpeljali Jane v umobolnico. Redno jo je obiskoval, čeprav ga ni več poznala, in se otepal ljubezni do sosede Dorothy. Po ženini smrti je s sinom pobegnil domov, tu pa so se razmere tako spremenile, da se ni več znašel. Poklicala ga je Amerika, poročil se je z Dorothy in se vrgel na delo še na njenem, zdaj svojem posestvu.

Knjiga pripoveduje o starem izseljencu, ki se jih je pred prvo svetovno vojno toliko preselilo v Ameriko, da je bil Cleveland največje slovensko mesto. Toda pisatelja zanima bolj junakovo notranje življenje kakor zunanje dogajanje. Najprej ga muči domotožje in hrepenenje po urejenem slovenskem kmečkem življenju v krogu lastne družine z Barbaro. Vključil bi se v rodovno tradicijo in bil srečen. Ko se mu je to podrl, je začela v njem brsteti ljubezen do nežne Jane, ki je prav tako hrepenela po zemlji, vendar v Ameriki, ker se ostareli oče ni mogel vrniti domov. Ljubezen je kmalu premagala vse ovire, delo na farmi pa ga je poživilo. Spet pa je prišla nesreča, da se mu je vse podrl: Janina bolezen je bila dedna, zdravnik mu je takoj povedal, da ni rešitve. In čeprav ga ni poznala, jo je zvesto obiskoval,

ker se je zavedal, da je cerkvena poroka večna vez do smrti.

V stiski mu je veliko pomagala soseda Dorothy, ki je bila prav tako nesrečna kot Matija, v Ameriki Matt. Poročila se je s Poljakom, ki ni hotel obdelovati zemlje, ampak je zahajal v mesto, pil, si poiskal drugo in se ločil od Dorothy. Tako je ostala sama s hčerko in bolehnim očetom. Matta je takoj vzljubila in ga nagovarjala, da bi se civilno poročila, češ da je Jane zanj mrtva, saj ga več ne pozna. Matt se je boril sam v sebi in sam s seboj in ni popustil, čeprav ga je vse vleklo k Dorothy. Šele po ženini smrti in razočaranju doma je dozorel za novo poroko.

Pisateljstvo vrtanje po Mattovi duševnosti je globoko in pretresljivo, psihološko tako poglobljeno, da predstavlja največjo vrednost te povesti. Škoda, da je Družba sv. Mohorja v Celovcu spremenila naslov: Večna vez se nanaša na Jane in njuno cerkveno poroko, Srce nikoli ne laže pa so Dorothyne besede in zadevajo le zadnji del povesti.

France Pibernik je napisal v knjigo 22 strani dolgo študijo o Karlu Mauserju in njegovem delu pod naslovom **Karel Mauser — viharnik na prelomu časa**. To je že 14. Mauserjevo leposlovno delo, ki je izšlo pri Družbi sv. Mohorja v Celovcu, njegov roman **Kaplan Klemen** pa izhaja zdaj v Ognjišču v Kopru.

Miro Rak: Taki smo pač lovci

Pri Družbi sv. Mohorja v Celovcu je izšla proti koncu leta 1990 v redni zbirki knjiga Mira Raka: **Taki smo pač lovci**, in s podnaslovom Ribič in lovec po treh celinah. Uredila jo je Zora Tavčar, uvodno besedo Knjigi na pot je napisal Alojz Rebula, v posebnem sestavku pa se je tudi avtor sam predstavil.

Miro Rak je Ljubljčan, rojen 1933, po mali maturi se je izučil zlatarskega poklica, dovršil obrtniško šolo v Celju, odslužil dveletni vojaški rok, »leta 1956 sem jo preko Karavank ubral v Avstrijo in od tam emigriral v Toronto«. V Torontu v Kanadi si je ustvaril dom in odprl draguljarno, in ker je že v mladosti lovil ribe v Ljubljani, je tudi v novi domovini nadaljeval s tem športom. »Vedno sem si želel samote in mnogokrat sem naložil na svoj mali tovornjak čoln in drugo prtljago ter jo ubral proti severu čisto sam« piše v predstavitvi. Postal je član Slovenskega lovskega

in ribiškega društva v Torontu, dela v njegovem upravnem odboru in ureja športno-gospodarsko letno revijo **Lovski vestnik**, ki po razkošni grafični opremi nima para v slovenskem svetu.

Rak se je kmalu razvil v svetovnega lovca in ribiča, ki se vozi v letalu na lov od Aljaske do afriških savan Kenije in Zambije, preko brezmejnih gozdov in jezer prostrane Kanade in ledene Aljaske do tihomorskih obal Južne Amerike.

Vseh teh krajev pa Rak ni obiskal zaradi lovske strasti in veselja do streljanja, ampak iz ljubezni do narave, do božjega stvarstva, kjer je odkril toliko lepot in zanimivosti, da je njegova duša prekipevala in se plemenitila. V **Mojih pogledih na lov** je med drugim zapisal: »Ribiči in lovci smo brez dvoma resnični ljubitelji narave, saj v njej preživimo toliko svojega prostega časa, kolikor je največ mogoče, zato so nam razmere v njej dobro poznane.« Z načeli in dejanji skrbijo za ohranjanje narave in v njej živečih bitij. Streljajo samo dovoljene vrste in v omejenem številu, čistijo struge rek in jezer, borijo se za pogodovanje posek, da »se divjad vedno lahko zateče v zavetje gozda«.

V Rakovi knjigi Taki smo pač lovci je 33 lovskih dogodkov, doživljajev in zgodb, ki jih je avtor priobčil v Lovskem vestniku, ali jih je napisal nalašč za knjigo, za katero sta ga pregovorila Alojz Rebula in njegova žena, ko sta bila poleti 1988 njegova gosta v Torontu. Vsak lov je opisan v zaokroženi celoti: pisec je večkrat s pravim pesniškim navdihom orisal nepokvarjeno pokrajino, zlasti nepregledne in težko prehodne kanadske gozdove, snežne planjave Aljaske, mogočne valove ob južnoameriških obalah, afriške savane, po katerih se sprehajajo antilope, zebre, levi in druge živali, v vodah pa čakajo krokodili in povodni konji. In potem napeto čakanje na določeno žival, približevanje, streljanje, iskanje ranjene živali, če ni bila dobro zadeta, nevarnosti, ki so bile pogosto v zasedi. Ob prvem lovu na leve se mu je pripetilo tole:

»Rauuu, je zarjovel v grmovju, čisto blizu na naši levi. Potegnil sem nož. Ozrem se po drugih, a stal sem sam! Videl sem le še pete črncev in Stanka. V bliskoviti naglici sem se zavedel, da sem ostal sam — žrtev. Junaško srce se mi je v trenutku spremenilo v preplašeno srce bežečega zajca. V svojem diru do najbližjega drevesa sem z odprtimi usti požiral rdeč prah, ki so ga v svojem begu dvignili bežeči lovci. Drevo je bilo že polno, šibilo se je pod težo pobežlih lovcev. Odrzrhem nož in se kot maček poženem po gladkem deblu, kričeč: „Više, više, više!“

Takih opisov je cela vrsta in pred nami se zvrstijo jeleni z otokov Queen Charlotte, morski psi, krokodili, levi, povodni konji, medvedi, antilope, zebre, kafriški bivoli, losi, medvedi grizliji, volkovi in najrazličnejše rečne in morske ribe.

Iz knjige odseva tudi pisateljeva vera; tako je med enim lovom na leva in drugim ministriral v misijonu v Zambiji slovenskega misijonarja Stanka Rozmana, ki ga je nekaj dni spremljal na lovu. Nad vsem pa plava avtorjeva skrb, da bi se čim dalj ohranil slovenski narod v tujini.

Rakova knjiga Taki smo pač lovci je nekaj posebnega v slovenski književnosti, saj takega sveta še nihče ni opisoval, Rak je prvi slovenski svetovni lovec. Knjigi je dodal številne slike živali, ki jih opisuje, največ že uplenjene, njihove trofeje, prijatelje lovce, nekaj slik je v barvah. Napisana pa je tako napeto in zanimivo, da je bralec ne more odložiti.

Se spominjate generala Naguiba?

Leto 1953: general Eisenhower je postal predsednik ZDA, Sovjeti so razstrelili svojo prvo vodikovo bombo, umrl je Stalin, končala se je vojna na Koreji, v krvi je bil zatrt upor v Vzhodnem Berlinu, v Trstu so žvižgale krogle v pričakovanju odhoda Zaveznikov in vrnitve Italije.

V istem letu je v Egiptu izbruhnil vojaški udar. Skupina višjih častnikov je odstavila in izgnala parazitskega kralja Faruka. Eden od vstajnikov, general Naguib, je bil oklican za predsednika. Zelo resno je sklenil, da bo poskusil domovini dati vsaj osnove urejenosti in pravičnosti, začneši s kruhom in mirom.

Njegova prizadevanja so trajala komaj leto dni. Eden izmed njegovih ljubljencev, Naser po imenu, ga je ob prvi priložnosti spodnesel in odstranil, pa še spomin nanj je zbrisal in prepovedal. To je bil tisti Naser, ki smo ga morali skupno s Titom, Nehrujem, Sukarnom et comp. dolga leta prebavljati kot svečenike neuvrčenosti, te svojevrstne ideologije praznega zraka in navedanega niča.

Brez zamere za izražanje, vračam se h generalu Naguibu, ki mi je vse do danes ostal živo v spominu zaradi nekega zelo izvirnega dejanja.

Ta Arabec v generalski uniformi, ta preprosti poštenjak s še ne prav dodelano vizijo demokracije, si je izmislil dotlej nikoli in nikjer poznano institucijo: Ministrstvo za narodno vzgojo.

Improviziranemu državniku se je zazdelo potrebno, da poseben resor začne skrbeti za prenavo narodne skupnosti, kateri se je znašel na čelu. Ne vem, koliko uspeha je imelo tisto njegovo nenavadno ministrstvo, ki se je itak kmalu končalo skupno z njim. Ampak — že ideja...!

MINISTRSTVO ZA NARODNO VZGOJO

Seveda se to sliši paternalistično. Ampak zamisel, zlasti če/ker je bila dobronamerna, vzbuja spoštovanje, celo občudovanje. Pozabljeni general je želel svoj narod emancipirati, hotel je odtajati njegove zamrznjene ustvarjalne sile, poskušal mu je obuditi ponos in dostojanstvo. Naravnavanje hrbtenice, odprava podedovanih travm, pogum ob navidezno tveganjih in nevarnih odločitvah, želja po blagem sožitju med seboj in z drugimi, lepšanje lastnega domovanja in zaupanje, da je nad vsemi načrti še Kdo — tudi o tem je mogoče razmišljal egiptovski general Naguib.

Mogoče preveč po slovensko razmišljam o tistem edinstvenem egiptovskem projektu iz leta 1953? Pa naj bo tako.

S. M.

KNJIGE

Wanda Newby: Mir in vojna: odraščanje v fašistični Italiji

Wanda Newby, rojena Škof v Kobjglavi (Štanjel) leta 1922, poročena z angleškim potopiscem Ericom Newbyjem, je izdala pri založbi Collins avtobiografsko knjigo **Peace and War: Growing up in Fascist Italy**. V njej popisuje svoje otroštvo na Krasu, begunska in vojna leta v Fontanellato (Parma) ter konec vojne v Emiliji.

Veder in pogosto humoristični oris Krasa in njegovih značilnosti, kmečke hiše in družinskega dogajanja v njej, življenja na vasi in medčloveških odnosov njenih ljudi, se odvija na dosti bolj temnem ozadju političnega dogajanja ob začetku fašističnega vzpona v Italiji po prvi svetovni vojni. Odhod deset let starejšega brata, študenta Slavka, v Argentino leta 1930 zapusti v mali deklici slutnjo prihajajoče vojne nevihte, vendar ji ne prepreči radostne otroške rasti v igrah ob Branici, v vinogradih pri Kovačevih, v Kerševanovi trgovini, v družbi Gasparijevih sinov ali v hiši Čehovinovih, pred katero se je dvigal visok, bel kip generala-barona Andreja Čehovina.

Prihod družine v Fontanellato, v novo okolje, zaznamuje predvsem očeta in mater, a omogoči Wandini šolanje v Parmi, sklepanje novih prijateljstev ter mladostno vpletanje v vojna dogajanja. Očetov zapor, prihod vojnih ujetnikov, vedno bolj organizirana prisotnost partizanskih čet ter temu odgovarjajoče nacistično nasilje tvorijo vsebino nadaljnjih dveh poglavij knjige. Dogodki ob kapitulaciji fašistične vlade leta 1943, prihod nemške vojske in zapletene dogodivščine z zavezniškimi vojnimi ujetniki, ki privedejo Wando do Erica Newbyja, s katerim se leta 1946 poroči v Firencah, zaključujejo vsebino knjige.

Iz knjige veje topla ljubezen do krajev, ljudi in zgodovine, ki so videli Wandino otroštvo. Tekst je poln nadržanosti in odkritega pričevanja o življenju Slovencev na kraških obronkih Trsta v tragičnih letih fašizma. Iz teh stisk raste življenje mladega dekleta, ki v trdem spopadu z usodo najde svojo pot v svet in se v njem udomači. To je izredna spominska knjiga, polna optimizma, originalnosti, ljubezni in življenjskega realizma.

M. Bregant

Giulio Trettel: La Vergine Maria in S. Cromazio

Pri Centro studi storico religiosi Friuli-Venezia Giulia je izšla pred kratkim teološka knjiga Giulio Trettel **La Vergine Maria in S. Cromazio** — Devica Marija pri svetem Cromaziu. Duša tega študijskega krožka je duhovnik in vseučiliški profesor Pietro Zovatto iz Trsta, ki je poskrbel že za 21 knjig, ki so izšle pri tem krožku. V njih obravnavajo versko in kulturno življenje v preteklosti v Furlaniji-Juljski krajini in Istri, posegajo pa tudi v sodobnost. Zovattova zasluga je, da so primerno zastopani tudi Slovenci in njihovi problemi v vseh obdobjih; sam je napisal osem knjig, več pa jih je uredil in pri njih sodeloval.

Nova knjiga predstavlja mariologijo sv. Cromazia, o katerem vemo zelo malo. Bil je škof v Ogleju v 4. stoletju, bolj dušni pastir kot cerkveni učitelj, srčno dober, prijatelj vseh, podpornik dobrih zamisli, predvsem pa velik govornik in razpravljalec. Pisal je seveda v latinščini, toda večino njegovih del so

odkrili šele po letu 1960, domnevajo pa, da še niso vsa znana. Znani spisi obsegajo 38 govorov in 54 razprav.

Avtor sedanje knjige Giulio Trettel že leta študira Cromazia in leta 1979 je v isti zbirki izdal knjigo »**Mysterium**«
»**Sacramentum**«
in **S. Cromazio**, drugod pa je razpravljal o Cromaziovih terminologiji, liturgiji, kristologiji in drugem.

V knjigi Devica Marija pri sv. Cromaziu so štiri zaokrožene razprave: Marija in Oče, Marija in Kristus, Marija in sv. Duh, Marija in Cerkev. Vse so sestavljene zelo logično in pregledno, razdeljene v krajša poglavja. Cromazio se

ANTENA

TONE ZRNEC 70-LETNIK

Znani zdomski duhovnik in javni delavec lazarist Tone Zrnc je 27. januarja praznoval 70-letnico. Rodil se je v Škocjanu pri Turjaku, posvečen pa je bil v begunstvu, leta 1947 v Sieni. V tej številki objavljamo z njim obširen intervju.

ZADNJI ZALIV

Aprila je izšel v Trstu v skupnem zvezku letnik 1990 revije Zaliv. Med bogato vsebino 300 strani je obsežen dnevnik prof. Borisa Pahorja Resonančni spektrum (18. jan. 1990 - 31. jan. 1991), dalje so tu spomini Giannija Barala na povojne zapore in trpinčenje italijanskih vojakov v Borovnici in drugod ter veliko drugega.

Pisatelj Boris Pahor se po 25 letih poslavlja kot urednik, izdajatelj in založnik. Izraža pa up, da bodo mlajši prevzeli revijo, za katero je že na lanski Dragi izjavil, da ne more in ne želi več zanj čisto sam skrbeti. Njeno dragoceno poslanstvo pa ne sme zamreti.

Slovenska
družina
ima
na mizi
mladiko

drži Sv. pisma nove zaveze, pogosto pa posega tudi v Staro zavezo, kadar gre za simbole in prerokovanja. Središče je Marija, Devica, Odrešenikova mati, Nevesta sv. Duha, izbrana od Očeta od vekomaj. Marija je tudi središče Cerkve, sv. Cromazio imenuje Cerkev »Marijino hišo«.

Avtor poudarja, da je bil Cromazio velik učitelj tudi v mariologiji, tako v govorih kot v razpravah. Vsebinsko je zelo bogat in plodovit, svoje ugotovitve in trditve opira na stvarne dokaze, zato je sprejemljiv in prepričljiv.

Uvod v knjigo je napisal tržaški škof Lorenzo Bellomi in poudaril izredno veličino »našega učitelja ljubezni in velikega pastirja«
Cromazia.

Martin Jevnikar

Delovanje knjižnice Dušana Černeta v letu 1990

V letu 1990 je knjižnica Dušana Černeta delovala po začrtani smeri. Delovanje knjižnice je bilo v glavnem poudarjeno pri zbiranju knjižnega gradiva, pri pripravi bibliografije slovenskega tiska v Argentini ter pri navezovanju novih stikov z slovenskimi ustanovami in posamezniki v Sloveniji in po svetu.

1. INVENTARIZACIJA

V preteklem letu smo prejeli v dar veliko knjižnega gradiva, katerega pa smo le delno utegnili inventarizirati. Tako smo v letu 1990 inventarizirali 360 knjižnih enot, tako da je sedaj skupno inventariziranih v knjižnici Dušana Černeta 4700 knjig in periodičnega tiska. Na policah pa je še precej neinventariziranega in neobdelanega knjižnega gradiva. To bomo skušali urediti v tekočem letu.

2. KATALOGIZACIJA

Tudi v preteklem letu smo nadaljevali s katalogizacijo knjižnega gradiva. V glavni katalog je bilo vloženi 422 knjižnih listkov: skupno je sedaj v tem katalogu 3929 kartotečnih listkov. V katalog slovenskega zdomskega tiska pa je bilo vloženi 114 kartotečnih listkov, tako da je sedaj v tem katalogu 1126 listkov. V signaturni katalog je bilo vpisanih 254 zaporednih knjižnih izdaj.

3. STIKI

Stike, ki smo jih že vzpostavili v preteklih letih smo v lanskem letu še bolj poglobili in razširili. Predvsem smo navezali stike z nekaterimi ustanovami in privatniki v Veliki Britaniji, ker želimo izpopolniti slovenski tisk, ki je izhajal in še izhaja v tej evropski državi. Ti na novo vzpostavljeni stiki so že rodili dobre sadove in prejeli smo kopico slovenskega tiska. Prav tako nadaljujemo in poglobljamo medsebojne stike z Narodno in univerzitetno knjižnico iz Ljubljane, Slovensko izseljensko matico in drugimi ustanovami iz matične domovine kakor tudi iz inozemstva.

4. BIBLIOGRAFIJA

Končno je pripravljen drugi del bibliografije slovenskega tiska v Argentini. Rokopis smo v decembru poslali v tiskarno in prvi izvodi publikacije bodo prišli v knjigarne v kratkem.

Zdaj razmišljamo o novih pobudah, ki naj bi jih izpeljala naša ustanova. Tako bi bilo zelo umestno, da bi pričeli pripraviti bibliografije slovenskega tiska v Veliki Britaniji. Gradiva imamo kar precej in z novimi dobavami, ki jih bomo prejeli v najkrajšem času, bomo precej izpopolnili slovenski tisk, ki je izhajal na Angleškem.

Druga pobuda, ki bo skoraj gotovo izpeljana v tem letu, bo priprava seznama — kataloga periodičnega tiska, ki ga ima v posesti naša knjižnica. S tem katalogom želimo seznaniti slovenske ustanove in posameznike v domovini in po svetu s periodičnim bogastvom, ki smo ga zbrali in ki ga hranimo v naših prostorih.

5. NOVICE KNJIŽNICE DUŠANA ČERNETA

V letu 1990 smo v reviji Mladika objavili 2 številki novic knjižnice Dušana Černeta. Prav bi bilo, da bi objavili vsaj 4 številke letno in tako poglobili stik z našimi podporniki in jih še bolj spodbudili k sodelovanju in zbiranju knjižnega gradiva.

6. IZPOSOJA

V minulem letu je bilo izposojeni 112 knjig in periodičnega tiska. Precej tiska — predvsem periodike — smo fotokopirali za naše čitatelje in tudi za razne ustanove v Sloveniji in tujini.

7. PROSTORI

Slovenska prosveta, ki je lastnik knjižnice, je z zadrugo Slovenski dom kupila del drugega nadstropja v stavbi, kjer se že nahajajo uradi Slovenske prosvete in drugih slovenskih ustanov in sicer v ul. Donizetti št. 3. Novi prostori so namenjeni uradom in knjižnici Dušana Černeta. Knjižnica bo tako imela na razpolago za svoje delovanje dve sobi, ki bosta služili izključno za njeno delovanje. Selitev v nove prostore bo v najkrajšem času. Z novimi prostori se bo delovanje knjižnice še bolj razmahnilo in razširilo.

NEKAJ NOVOSTI KNJIŽNICE DUŠANA ČERNETA V TRSTU

Gospa Mirella Urdih Merku nam je darovala kompletno izdajo ciklostilne revije Beseda. Ta periodična publika-

cija je izhajala v Ingolstadtu in jo je izdajal Župnijski urad za Slovence. Revija je ustanovil zdomski duhovnik gospod Vili Stegù, doma iz Prema pri Ilirski Bistrici. Kot mlad duhovnik, poln načrtov, upov in dobre volje je prišel med Slovence na Bavarskem, da bi naznanjal blagovest v domačem jeziku in da bi zdomske Slovence prebudil iz narodnostne otopelosti. Tako je pričel izdajati Besedo, glasilo za Slovence na Severnem Bavarskem, kot prilogo zdomskemu mesečniku Naša luč. Izhajala je točno tri leta, od novembra 1986 do oktobra 1989. Zadnje 17. številko za september-oktober 1989 so Slovenci v Nemčiji dobili v roke le nekaj dni po prerani smrti gospoda Viliija Steguja.

* * *

Kroček za družbena vprašanja Virgil Šček je izdal brošuro z naslovom: Občinski upravitelji pred novimi nalogami: statuti občin in jezikovne manjšine. Brošura je nastala z namenom, da posreduje slovenskim upraviteljem nekaj napotkov za njihovo delo v tej smeri. V zvezi z vključevanjem manjšinske problematike v statute je bilo doslej premalo povedanega in številni upravitelji pričakujejo predvsem stvarnih predlogov. Publikacija je izšla leta 1991 v Trstu in bo gotovo zelo koristen pripomoček vsem slovenskim izvoljenim predstavnikom v javnih upravah.

* * *

Fedor Maria Pogačnik nam je poslal knjigo svojih spominov v nemškem jeziku Weltspiegel. Avtor nam je poslal le IV. del spominov, ker so prvi trije deli razprodani. V tem zaključnem delu spominov in razmišljanj nam avtor prikaže svoje poglede do dogodkov, ki segajo prav do današnjih dni, saj avtor razmišlja tudi o mladi demokraciji v Sloveniji, o Evropi, a tudi o filozofskih in drugih vprašanjih.

* * *

Škedenjski etnografski muzej je izdal več-jezično izdajo pripovedi Sandra Bolchija La portatrice di pane — Krušarica. Knjiga, ki je bogato ilustrirana, je izšla v 1000 izvodih septembra 1990. Pripoved je natisnjena v italijanščini, slovenščini, nemščini, angleščini in francoščini. S to izdajo želi Škedenjski etnografski muzej biti pričevalec večerajšnje kulture za današnjega in jutrišnjega človeka.

AGENCIJA ZA POMIRJENJE ŽIVCEV

Depeše iz slovenskega sveta

GORICA. Časopis *Primorske novice*, znan po svoji prenoviteljski vnemi, je preko neke svoje sodelavke ovrigel mnenje, da je Partija čezmerno ovirala proslave ob vrnitvi podobe Matere božje na Sveto goro pred 40 leti. Zdaj je tik pred senzacionalnim razkritjem — ki bo ob obletnici OF imelo še posebno težo —, da Partija ne samo ni ovirala omenjenih slavnosti, ampak da je goriški komitet, na pobudo CeKaja, z okrožnico svetoval članom Partije, naj bi začeli seje v celicah vsaj s križem, če ne z zdravomarijo.

TRST. Dopisniku radia Trst, ki je nedavno poročal iz Jugoslavije, je bila poslana fotokopija strani iz *Slovenske slovnice*, kjer je govor o rabi svojilnih zaimkov (*svoj in njegov*)...

LJUBLJANA. Stranki demokratične prenove, preoblečenim komunistom, je bilo predlagano, naj bi v slavnostni program ob obletnici OF vključili točko, ki bi posebej pritegnila zanimanje javnosti. Glasila naj bi se: **LIKVIDATORJI OF SE PREDSTAVLJAJO.** Prireditve bi bila v okrogli dvorani v Cankarjevem domu. Vsak likvidator bi povedal, kako so mu uspeli njegovi podvigi, in bi odgovarjal na morebitna vprašanja. Sorodnikom likvidiranih naj bi se udeležba odsvetovala. Zaželeno je, naj bi vsak likvidator imel s sabo orožje, s katerim je operiral, razen če gre za sekire in krampe. Zraven naj bi bila okrogla miza na temo: **LIKVIDACIJA KOT POLITIKA Z DRUGAČNIM SREDSTVOM.** Moderator: Ivan Maček-Matija.

TRST. Radio Opčine, ki se je že zdavnaj afirmiral s svojo informativno in kulturno kvaliteto v vsem slovenskem Primorju in je nedavno imel v gosteh prominentna imena iz slovenskega političnega življenja v Sloveniji, je za bližnjo prihodnost programiral svoje oddaje tako, da se bo z njimi uvrstil med vrhove evropske radiofonije. Vabilu, da bi se oglasili na njegovem oddajniku, so se namreč odzvali predsednik italijanske republike

Cossiga, predsednik jugoslovanske vlade Markovič, predsednik Češkoslovaške Havel, predsednik francoske republike Mitterand in predsednik Sovjetske zveze Gorbačov. Tajnik OZN De Quellar se je izgovoril s svojo zaposlenostjo v zvezi s kurdskim vprašanjem, a je obljubil obisk na Opčinah za pozneje. A najbolj senzacionalen je odziv papeža Janeza Pavla II. Njegov odgovor je prišel v dneh, ko je snežna nevihta tako premetavala cvetoče češnje po Krasu. Senzacija v senzaciji: papež, znan poliglot, je celo rad pristal na to, da bo odgovarjal na intervju v poluradnem jeziku postaje — v berdonščini.

BREZJE. Devetdeset bivših udbovcev — članov Titove politične policije — je ob upokojitvi v aprilu poromalo na Brezje, da bi se zahvalili Materi božji, da so ob polomu komunistične diktature odnesli ne samo kožo (ob madžarski revoluciji so njihovi madžarski kolegi viseli po drevoredih v Budimpešti!), ampak tudi penzije. V trajen spomin so obesili tudi zahvalno sliko, na kateri je upodobljen desni razbojnik sv. Dizma. Sliko sta obesila, držeč jo vsak od ene strani, Ivan Maček in Mitja Ribičič. Padel je predlog, naj bi se člani družčine odslej imenovali ne več udbovci, ampak dizmovci.

Od obrtniških izkušenj v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38
Tel. 040/54390

Dom in delavnica:

TRST, Ulica D. Chiesa, 91
Tel. 040/571326

POSEBNI POPUSTI!

OBIŠČITE NAS!

ZA SMEH IN DOBRO VOLJO

»Katerih je več, mrtvih ali živih?«
»Mrtvih.«
»Ne bo držalo, saj mrtvih sploh ni več.«

—o—

Fantek in punčka se pogovarjata.
Ona: »Ali veš, da smo deklice bolj pametne kot fantki?«

»Ne.«

»No, vidiš, da smo res!«

—o—

Na oglasni deski tovarne je pripet oglas: »Kdor da kakšen uporaben nasvet za zmanjšanje stroškov, dobi nagrado deset tisoč mark.«

Neki delavec vstopi v pisarno in dobi nagrado.

»Kaj si jim svetoval?« ga sprašujejo drugi.

»Naj nagrado znižajo na pet tisoč mark.«

—o—

Konj je premišljeval: »Pravzaprav se nad svojim življenjem ne smem pritoževati. Danes sem žrebec, jutri bom dirkalni konj, pojutrišnjem pa faširan zrezek.«

—o—

Mož ženi: »Druge ženske, ki ne znajo kuhati, ponudijo svojim možem vsaj konzerve.«

»Nihče ni popoln. Nauči še ti mene odpirati konzerve.«

LISTNICA UPRAVE

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Ljuba Smotlak - Mačkolje	5.000 Lir
Lučana Budal - Gorica	5.000 Lir
Tomaž Vetrh - Gorica	5.000 Lir
Franc Žužek - Mavhinje	5.000 Lir
Peter Merku - Erlangen	15.000 Lir
Fanika Klanjšček - Gorica	5.000 Lir
Frida Širca - Nabrežina	5.000 Lir
Marija Breclj - Sosljan	5.000 Lir
Jolanda Korsič - Števerjan	5.000 Lir
Bogomir Špacapan - Gorica	10.000 Lir

PODPORNE NAROČNINE:

Ernesta Tul - Mačkolje	50.000 Lir
Marija Antonič - Devin	50.000 Lir
Nada Roberts - West Palm Beach	124.650 Lir
M.B. - Trst	100.000 Lir
Stojan Kertelj - New York	62.400 Lir

DRUGI DAROVİ:

Dušan Pleničar za novo stanovanje 30 funtov.

VSEM PRISRČNA HVALA!

Sodnik tožitelju: »Obtoženi vam je torej rekel, da ste nori. To drži?«

»Ja.«

»Zakaj ga pa potem tožite?«

—o—

»Moja babica ima petinsedemdeset let, pa lahko bere časopis na tri metre razdalje.«

»Ne.«

»Kaj ima tako dolge roke?«

»Pomisli, moja tašča je začela pisati pesmi!«

»Lepo!«

»Kaj še! Kaj pa če postane s tem nesmrtna?«

—o—

Delavci pred tovarno stavkajo.

»Zakaj so pa šli na ulico?«

»Ker so jih vrgli na cesto.«

1908

vse bančne usluge
in storitve

- neprekinjena blagajna
- Bancomat
- Bankamericard Visa
- investicijski sklad Aureo
- menjalnica
- vse vrste posojil in vlog
- Mednarodno poslovanje

urnik: ponedeljek - petek: 08.20 - 13.00
14.20 - 15.40

ob nedeljah: 10.00 - 12.00

34016 OPČINE - UI. Ricreatorio, 2 - Tel. 040/212494 - 21491
Telefax 040/211879 - Telex 460361 CRAOP I

**POSOJILNICA
OPČINE
CASSA RURALE
OPICINA**